

KLAIPĖDOS UNIVERSITETAS
BALTIJOS REGIONO ISTORIJOS IR ARCHEOLOGIJOS INSTITUTAS

II kurso Baltijos šalių istorijos programos studentas

Martynas Jurkus

KUNIGAIKŠTIS KĘSTUTIS IR ŽEMAITIJOS SAVARANKUMO
KLAUSIMAS 1337–1382 METAIS

Magistrinis darbas

Mokslinio darbo vadovas:

Doc. dr. Vacys Vaivada

Klaipėda, 2019

Turinys

Įvadas	3
1. Kryžiaus karas Žemaitijoje ir Kęstučio veiksmai Ordino teritorijoje	14
1.1. Susidūrimai su Vokiečių ordinu Žemaitijoje ir Kęstučio vaidmuo krašto gynyboje	15
1.2. Kunigaikščio Kęstučio karinės akcijos į Ordino valdas ir žemaičių vaidmens paieškos jose.	24
2. Karas ir diplomatija: Kęstučio veiksmai pietuose ir rytuose	34
3. Žemaitijos statusas santykiuose su Kęstučiu dinastinio konflikto su Jogaila kontekste	50
Išvados.....	59
Šaltiniai ir literatūra.....	61
Summary	64

Įvadas

Problema:

Beveik visi Lietuvos istorijos laikotarpiai turi tamsių zonų, tačiau tai ypatingai būdinga Žemaitijos istorijai. Dėl jos statuso Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštijoje (toliau – LDK) iki šiol nėra vienos tvirtai nusistovėjusios nuomonės. Kunigaikščio Kęstučio laikotarpio Žemaitijos klausimas dažnai saugiai apeinamas istoriografijos, pažymint jį vien trumpomis pastabomis. Nepaisant informacijos skurdumo, Kęstučio laikotarpio problematikai aptarti istoriografijoje netrūksta kontraversiškų vertinimų. Joje nėra nusistovėjusios vienos pozicijos, kuriai pritartų didesnė tyrėjų dalis, padedančios suvokti, kaip reiktų vertinti Žemaitijos ryšį ar ryšius su Kęstučiu. Antrojo asmens pareigas valstybėje užėmęs Kęstutis dažnai istoriografijoje, ypač tarpukariu, matytas kaip didis herojus, karžygybės ir meistriškas karo strategas, o jo ryšys su Žemaitija vertinamas vos ne genetiniu lygiu. Jį nevengiama vienpusiškai įvardinti krašto siuzerenu, seniūnu, vietininku, protektoriumi ar kitais plataus spektro, bet tiksliau taip ir neapibrėžiamais terminais. Nuomonių skirtumai šiuo klausimu kėlė diskusijas. Ne visiems tiko naujų tyrimų pateikiami Kęstučio vaizdiniai. Pavyzdžiui, štai kaip naujus tyrimus Kęstučio klausimu vertino Mečislovas Jučas: „reikia tik stebėtis, kad pas mus pastaruoju metu bandoma kurti neigiamą jo (Kęstučio – aut. past.) įvaizdį, stengiamasi sumenkinti ne tik jo kovas su Ordinu, bet ir įrodyti jo vidaus politikos, nukreiptos prieš Jogailą, tariamą nepagrįstumą“¹. Dar miglotesnė padėtis apibūdinant žemaičių ir Kęstučio santykių raidos etapus. Viena vertus istoriografijoje yra užsimenama apie galimybę Kęstučiui būti žemaičių siuzerenu², kita vertus, neaišku tada, kaip reikia vertinti istoriografijoje pastebėtą 1382 m. rugpjūčio 3 d. žemaičių poziciją Kęstučio atžvilgiu, kai pastarajam ir Vytautui nuvykus „tartis“ su Jogaila ir Skirgaila, žemaičiai paliko stovyklą ir pasuko namo? Šis epizodas esmingai pažymi santykio tarp kunigaikščio ir Žemaitijos sudėtingumą. Kadangi istoriografijoje ši problema, kaip minėjau, aptariama labai miglotai, jai ir skirsime pagrindinį dėmesį.

Objektas:

Tyrimo objektas yra Žemaitijos statuso klausimas ryšių su kunigaikščiu Kęstučiu kontekste. Tad viena vertus jis apima Žemaitijos padėtį LDK, kita vertus – Kęstučio santykį su Žemaitija, jos visuomene.

Tikslas: Išsiaiškinti Žemaitijos statuso klausimą santykiuose su kunigaikščiu Kęstučiu.

Uždaviniai:

- 1) Išanalizuoti Kęstučio ir žemaičių bendradarbiavimą karo su VO kontekste;
- 2) Išsiaiškinti Kęstučio veiklos savo tėvoninių žemių pietuose ir rytų politikoje pobūdį;

¹ JUČAS, M. *Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė: istorijos bruožai*. Vilnius, 2013, p. 60-61.

² KUČINSKAS, A. *Kęstutis*. Vilnius, 1988, p. 23. // KIAUPA, Z. KIAUPIENĖ, J. KUNCEVIČIUS, A. *Lietuvos istorija iki 1795 metų*. Vilnius, 1995, p. 99.

- 3) Nustatyti Žemaitijos statuso pobūdį santykiuose su Kęstučiu įtraukiant ir dinastinio konflikto su Jogaila kontekstą.

Periodizacija: Kęstučio oficialios valdžios Trakuose pradžią, 1337 m., imsime kaip atskaitos tašką šio tyrimo periodizacijos pradžiai. Tačiau galime akcentuoti, kad aktyviau kunigaikštis pradėjo veikti po Gedimino mirties, o visiškai įsitvirtino po 1345 m. perversmo. 1382 m. Kęstutis žuvo, todėl šią datą laikome kraštine jo kunigaikštavime, tačiau turime suprasti, kad statuso problema išliko ir tapo svarbi tiek Vytautui, kuris galiausiai susigrąžino Trakus, tiek Jogailai, kuris tapo karaliumi.

Metodai: tyrime naudojamas lyginamasis metodas, kuris reikalingas šaltinių ir istoriografijos lyginimui. Retrospektyvos metodu rekonstruosime praeities įvykių vaizdą. Verifikacijos metodu tikrinsime šaltinių ir istoriografijos patikimumą.

Tyrimo struktūra:

Darbas susideda iš trijų skyrių, atitinkamai atsakančių į tris iškeltus uždavinius. Tikslinga trumpai juos aptarti.

Pirmasis skyrius yra skirtas Kęstučio ir Žemaitijos santykio kovų su Vokiečių ordinu (toliau – VO) kontekstui. Dalis istoriografijos, pavyzdžiui Antanas Kučinskas, kuris teigė, jog Kęstutis „[...] *visą amžių gynė juos (žemaičius – aut. past.) nuo kryžiuočių*“³, A. Janulaitis⁴ ir kt. Kęstučio karinius veiksmus su Žemaitija vertino kaip itin glaudžius ir matė Kęstučio aktyvią veiklą Žemaitijos gynyboje. Kita dalis, kaip pavyzdžiui A. Nikžentaitis, yra linkusi manyti, kad santykiai buvo atšalę⁵, todėl Kęstučio vaidmuo buvo mažesnis. Todėl šiame skyriuje ypač aktualu išsiaiškinti, kokio pobūdžio, masto, reikšmės buvo VO žygiai į Žemaitiją ir atsižvelgiant į tai nustatyti Kęstučio ištraukimo į gynybą pobūdį. Iš kitos pusės, minėtas A. Kučinskas prideda, jog „*lietuviai ir žemaičiai visados drauge stojo į kovą prieš Ordinus*“⁶, todėl svarbu išsiaiškinti, ar žemaičiai rengė savarankiškus išpuolius į priešų teritoriją, ir kokiu mastu žemaičiai galėjo būti ištraukę į Kęstučio vykdytus žygius, atsižvelgiant ir į jų pobūdį, dydį, dalyvaujančius asmenis. Pavyzdžiui, didesnis Algirdo vaidmuo puolimuose gali reikšti, jog žemaičiai nebūtinai jungėsi prie Kęstučio, o turėjo aiškesnę ryšį su DK karo kontekste. Lygindami mums žinomus šaltinius, kurie atsako į rūpimus klausimus, galime susidaryti bendrą išpūdį, kokiu lygiu Trakų kunigaikštis ir Žemaitija bendradarbiavo spręsdami karo klausimus, susijusius su bendru priešu, ir nustatyti ar santykiai buvo kažkuo išskirtiniai.

Siekiant įvertinti Kęstučio kovų dėl Žemaitijos esmę, labai svarbu žinoti, kiek tokie veiksmai, jų mastas, galėjo būti koreguojami tėvoninių teritorijų vidaus ir išorinių problemų konteksto. Todėl antrajame skyriuje gilinamasi į Kęstučio veiklos savo tėvoninių žemių pietuose ir rytų politikoje pobūdį.

³ KUČINSKAS, A. *Kęstutis*. Vilnius, 1988, p. 176.

⁴ JANULAITIS, A. *Lietuvos Didysis Kunigaikštis Kęstutis*. Vilnius, 1998, p. 58.

⁵ ALEKSANDRAVIČIUS, E., BUTRIMAS, A., NIKŽENTAITIS, A., VAIVADA, V., ŽULKUS, V. ALEKSANDRAVIČIUS, E., BUTRIMAS, A., NIKŽENTAITIS, A., VAIVADA, V., ŽULKUS, V. *Žemaitijos istorija*. Vilnius, 1997, p. 84.

⁶ KUČINSKAS, A. Op. cit., p. 176.

Šiame skyriuje siekiama išsiaiškinti Kęstučio santykį su Trakų kunigaikštijos žemėmis ir kaimynine, Liubarto valdoma, Voluine. Pagalba broliui Kęstutį galėjo įtraukti į veiksmus prieš Lenkijos ir Vengrijos valdovus, o tai neišvengiamai galėjo atsiliiepti ir kunigaikščio kovų Žemaitijoje kokybei. Kita vertus, dalis Kęstučio tėvoninių žemių taip pat turėjo betarpišką konfliktą su Ordinui. Tokiu atveju grėsmė ne tik Žemaitijai, bet ir Trakų kunigaikštijai, galėjo labiau motyvuoti ir patį Kęstutį. Konflikto su Lenkija intensyvumas galbūt galėtų bent jau šiek tiek paaiškinti jo neorganiškanumą santykiuose su Žemaitija, geriau padėtų suprasti kunigaikščio įsipareigojimus valstybėje. Šiame skyriuje nagrinėjamas ir Kęstučio platus valstybinis matymas, politinė veikla, jo pastangos padėti Algirdui ginti valstybės interesus prieš Maskvos kunigaikštystę, jo įsitraukimas į krikšto akcijas, kas taip pat galėjo atsiliiepti jo santykiams su Žemaitija.

Trečiasis skyrius skirtas galimam konkrečiam Kęstučio statuso Žemaitijoje, santykio su Žemaitijos visuomene išsiaiškinimui. Čia ypač svarbią vietą užima Kęstučio dinastinio konflikto su Jogaila kontekstas. Būtent šiuo laikotarpiu išryškėjo esminės detalės, leidusios geriau suprasti Kęstučio santykį su Žemaitijos visuomene – Trakų, Rygos ir Dovydiškių sutartys daugiau ar mažiau, palietė Žemaitijos statuso problemą. Pasinaudojant retrospekcija bus bandoma pasiaiškinti ir galimą konkretų Kęstučio statusą Žemaitijoje.

Istoriografija. Žemaitijos statuso LDK (XIV a. 4-9 deš.) problema istoriografijoje nagrinėta padrikai. Dažniausiai, tai daroma istorikams aptariant šį laikotarpį bendrais bruožais, tačiau, iš esmės, gilinantis į kito, įprastai vėlyvesnio, laikotarpio žemaičių istorijos subtilybes. Kaip minėta, šio laikotarpio šaltinių yra iš tiesų nedaug, todėl toks periodo apėjimas suprantamas. Nemaža dalis 1337-1382 m. laikotarpį Žemaitijoje aptariančių darbų koncentruoja dėmesį į šio laikotarpio karines akcijas iš VO bei LDK pusių, kurios plačiausiai aprašytos žinomiausiuose to meto šaltiniuose, ypač tokiuose, kaip tendencingoji Vygando Marburgiečio kronika, kuri, kaip matysime, yra neišvengiama šios temos analizavime. Nestebina ir tai, kad Žemaitijos politinės istorijos XIV a. vid. tema dažnai būna supaprastinama apsieinant vien konstatuojamais žemaičių savarankumo (ar jo nebuvimo) LDK spėjimais, kurie pateikiami be platesnės problemos analizės. Nepaisant paminėtų šios srities istoriografijos problemų, temą apimančių darbų yra daug, o kiekviena pozicija svari norint naujai pažvelgti į minėto laikotarpio Žemaitijos politinę padėtį, todėl jas būtina aptarti išsamiau.

Tarpukario istorikas Antanas Kučinskas monografijoje apie kunigaikštį Kęstutį išsako savo nuomonę Žemaitijos integralumo LDK klausimu. Jo manymu, Žemaitija 1345-1382 m. nebuvo savarankiška, o integrali LDK dalis. Jis tai mėgino įrodyti pabrėždamas faktą, jog po Mindaugo laikų Žemaitijoje neišsiskiria joks teritoriją vienijantis vadas, o Jogaila su Vytautu po Kęstučio mirties laisvai kraštu disponuoja, mėgindami užsitikrinti VO paramą⁷. Nepaisant to, jog laikotarpio šaltiniai nemini

⁷ KUČINSKAS, A. *Kęstutis*. Vilnius, 1988, p. 23.

fakto, kad Žemaitija Gedimino būtų užrašyta Trakų kunigaikščiui, istorikas tuo neabejojo ir tvirtino, jog Kęstutis tapo neginčijamu krašto siuzerenu⁸.

Svarbu pažymėti, kad A. Kučinsko monografijoje detalai ir kritiškai įvertintas V. Marburgiečio aprašytas Kęstučio ir žemaičių didikų kontaktas 1382 m. liepos mėn. Pateikęs svarių argumentų, istorikas atmetė kronikininko duomenis, kurie nurodė į žemaičių svyravimą Kęstučio atžvilgiu. A. Kučinskas pasiuntinių siuntimo Jogailai atvejį apskritai neigė. Tai pagrįsta teiginiais, jog žemaičiai pasitikėjo Kęstučiu, o ne Jogaila. Taip leidžiama suprasti, kad žemaičiai buvo asmeniniais ryšiais susaistyti su Trakų kunigaikštija. A. Kučinsko nuomone, Žemaitija palaikė Kęstučio kandidatūrą į DK sostą. Kritiškai įvertinęs V. Marburgiečio kroniką, istorikas atmetė jo aprašomą situaciją Medininkuose, pavadinęs ją mėginimu diskredituoti Kęstučio autoritetą Žemaitijoje⁹.

A. Kučinsko monografijoje „Kęstutis“ taip pat plačiai aprašoma kunigaikščio veikla jo tėvoninėse žemėse, Rusioje, ir kova su Lenkijos bei Vengrijos karaliais. Šiuo tekstu pasikliausime nagrinėdami jo kovas su priešais pietuose ir krikšto akcijas.

Priešingai nei A. Kučinskas, istorikas Zenonas Ivinskis akcentavo faktą, jog įrodymų apie Kęstučiui perleistą Žemaitiją neturime. Istorikas čia matė smulkių kunigaikščių valdžią, kuri, palaikydama santykius su LDK, toliau išlaikė Žemaitijos savarankumą. Tačiau Z. Ivinskis pridėjo, kad DK laikė žemaičius **savo vyriausios valdžios subjektu**, net jei į krašto reikalus nesikišo¹⁰. Jo teigimu ir patys žemaičiai per daug nesirūpino DK valdžia, o tiesiog naudojosi jo teikiama pagalba kovoje su kaimynystėje įsikūrusiu Ordinu. Istorikas pabrėžė ir išskirtinį Kęstučio, kurio žemės nuo VO taip pat nebuvo saugios, vaidmenį Žemaitijoje¹¹.

Zenonas Ivinskis vaizdingai aprašė pafrontės su Ordinu padėtį Žemaitijoje XIV a. vid. Remdamasis šaltiniais, dykros liniją ties Žemaitija jis nubrėžė ne tik vakaruose ir pietvakariuose, bet ir šiaurėje ties Žemaičių ir Aukštaičių pasieniu, kur dykra galėjo tęstis iki Biržų ir Rokiškio apskričių šiaurinių valsčių. Jis apibūdino gynybinę fronto sistemą dykroje, kuri gynė tankiai gyvenamą žemaičių aukštumą nuo kryžiuočių atakų. Tai – užtvarų-kirtimų su aštriais dygliais atkarpos, prasidėjusios nuo Rietavo miškų, neleidusios kryžiuočiams lengvai pereiti į gyvenamąsias teritorijas. Jo spėjimu, dykros gynybinė sistema ties Dubysos žemupiu atsiranda tik po Pieštės ir Veliunos pilių sistemos sunaikinimo. Z. Ivinskis teisingai pastebėjo, kad tuo metu net ir tokios gynybos sistemos ne daug gelbėjo, nes kryžiuočiai turėjo žygių vadovus, padėjusius medžių kirtimų sistemas nesunkiai apeiti¹². Tokios sistemos buvimas palei Žemaitijos aukštumas nurodo į aiškios žemaičių gynybinės struktūros buvimą.

⁸ KUČINSKAS, A. *Kęstutis*. Vilnius, 1988, p. 23.

⁹ Ibid., p. 177-178.

¹⁰ IVINSKIS, Z. *Lietuvos istorija. Iki Vytauto Didžiojo mirties*. Vilnius, 1991, p. 246.

¹¹ Ibid., p. 248.

¹² Ibid., p. 255-256.

Istorikas Juozas Jakštas detaliai nagrinėjo Kęstučio-Žemaitijos klausimą. Jis akcentavo 1380 m. vasario 27 d. aktą, kuriuo žemaičiai minimi atskirai nuo Kęstučio. Pabrėžiamas faktas, jog net minimi atskirai, jie traktuojami kaip Kęstučio teritorija. Čia jis iškėlė įdomią paralelę – Kęstučiui žemaičiai priklausė taip pat, kaip Jogailai priklausė Polockas, kuris taip pat buvo minimas atskirai nuo Jogailos žemių, nepaisant to, kad priklausė Jogailai, turėjo savo išskirtines teises veikti. Toks palyginimas nurodo, jog Kęstučiui žemaičiai priklausė nominaliai, tačiau išliko savarankiški, turėjo specifines vietos teises¹³. Pabrėžiama ir tai, jog Žemaitija buvusi atskira žemė nuo Trakų kunigaikštijos, kurios ribos ėjo palei Nevėžį, bet priklausė Kęstučiui kaip submonarchui¹⁴.

Istorikas Ignas Jonynas, rašydamas apie Kęstučio biografinius elementus, patvirtino anksčiau Z. Ivinskio paminėtą argumentą, kad nėra žinoma, kam buvo skirta Žemaitija po Gedimino mirties¹⁵. Tačiau vardydamas Kęstučiui po perversmo priskiriamas teritorijas jis su Gardinu ir Palenke pamini Žemaitiją¹⁶. Tai, kodėl Trakų kunigaikščiui buvo svarbu valdyti Žemaitiją, istorikas patvirtino gynybiniu aspektu. Pasak I. Jonyno, Žemaitijos žlugimas galėjo tiesiogiai nulemti kaimyninės Trakų kunigaikštijos situaciją, o per žemaičius buvo galima nesunkiai pasiekti ir Panemunę bei Trakams priklausiusią turtingą Gardino sritį¹⁷. Todėl istorikas neabejojo, kad Žemaitija buvo politiškai susaistyta su Trakų kunigaikščio institucija.

Augustinas Janulaitis gana radikaliai prisidėjo prie Kęstučio kaip Žemaitijos siuzereno linijos. Jo teigimu, Kęstutis užtikrino žemaičiams saugumą, statė jiems pilis ir tiekė karių įgulas, o žemaičiai pasitikėjo tik juo, o ne kitais valdovais¹⁸. Taip pridėdamas pasitikėjimo vardiklis, tačiau tai nepaaiškina 1382 m. įvykių Medininkuose, kai Kęstutiu žemaičiai galiausiai suabejojo. Pats A. Janulaitis šią problemą „išsprendė“ atmesdamas V. Marburgiečio kronikoje minimą atvejį kaip falsifikatą¹⁹.

A. Janulaitis akcentavo Kęstučio politikos su Lenkija ir Vengrija svarbą jo veiklai Trakų kunigaikštijoje ir plačiai aprašė karus su karaliais Kazimieru ir Liudviku.

B. Dundulis, rašydamas apie lietuvių kovas dėl Baltijos jūros, sprendė ir žemaičių savarankumo problemą. Jo teigimu, XIV a. Žemaitija veikė kaip savarankus politinis vienetas. Jis pridėjo, kad būtent Lietuva pirmoji padėjo Žemaitijai kovoti su Ordinu, nes būtent ji sulaikydavo besiveržiančius kryžiuočius į Lietuvą, o „nuo žemaičių likimo priklausė, galima sakyti, visos lietuvių tautos ir valstybės likimas“²⁰.

¹³ JAKŠTAS, J. Vokiečių ordinas ir Lietuva Vytenio ir Gedimino metu. In *Senovė. Istorijos skyriaus darbai*. Red. L. KARSAVINAS. T. I. Kaunas, 1935, p. 138-139.

¹⁴ Ibid., p. 139.

¹⁵ JONYNAS, I. *Lietuvos didieji kunigaikščiai*. Vilnius, 1996, p. 90.

¹⁶ JONYNAS, I. Op. cit., p. 91.

¹⁷ Ibid., p. 90.

¹⁸ JANULAITIS, A. Op. cit., p. 58.

¹⁹ Ibid., p. 266.

²⁰ DUNDULIS, B. *Lietuvos kovos dėl Baltijos jūros*. Vilnius, 1985, p. 31.

Istorikas Edvardas Gudavičius trumpai aprašė 1345-1382 m. Žemaitijos politinę padėtį, bet teigė, jog didžiojo kunigaikščio administracijos, minimu laikotarpiu, praktiškai nebuvo plačią autonomiją turėjusioje Žemaitijoje²¹. Išimtimi jis laikė submonarcho veiklą pirmoje XIV a. pusėje. Jai išnykus, išryškėjo žemaičių tiesioginė priklausomybė nuo Trakų kunigaikščio²². Rašydamas apie krašto autonomijos problemą, jis teigė, jog Žemaitijos autonomija paremta atskirų sričių autonomija, nes Žemaitija neturėjo nei vienijančio krašto centro, nei vieningos administracinės valdančios struktūros²³. E. Gudavičius pritarė Medininkų žemės, kaip didžiausią reikšmę regione turėjusios, išskyrimu. Istorikas pridėjo, jog žemaičių kariuomenė buvo šaukiama ne Lietuvos DK ar Trakų kunigaikščio, o vietos didikų susirinkimo, kuris, pasak E. Gudavičiaus, neturėjo apibrėžtų politinių rėmų²⁴.

Istorikas Zigmantas Kiaupa manė, kad XIV a. antrojoje pusėje glaudūs žemaičių santykiai su Trakais gali būti vertinami kaip abipusis susitarimas, o ne pavaldumas. Istoriko nuomone, nepaisant to, kad Žemaitijos statusas visu laikotarpiu linko į autonominę padėtį, tai XIV a. LDK struktūroje aiškiai nebuvo užfiksuota. DK turėjo atramas Žemaitijos pietuose, taip pat Veliuonoje ir buvusioje Gedimino pilyje bei Šiaulių žemėje, tačiau Žemaitijos aukštumų sritis valdė didžiūnai, kurie sprendavo Žemaitijos problemas ir paremdavo, arba ne, Lietuvos politinį elitą²⁵. Nepaisant to, Kęstutį istorikas laiko galimu Žemaitijos siuzerenu²⁶.

V. Almonaitis, rašęs 1380-1410 m. laikotarpio Žemaitijos politinę tematiką, išsakė savo nuomonę ir ankstesnio laikotarpio probleminiais klausimais. Istorikas iš esmės pritarė Z. Kiaupos teiginiui, kad glaudūs Žemaitijos ir Trakų santykiai buvo daugiau grįsti susitarimu, o ne pavaldumu, bet taip pat akcentavo ir Trakų kunigaikščio indėlį į Žemaitijos karinį-politinį gyvenimą²⁷. Teigiama, kad Kęstutis buvo aktyvus vakarų fronte, Žemaitijoje, todėl jo laikotarpiu čia akivaizdžiai sumažėjo išdavysčių, pabėgėlių į Ordiną, skaičius. Tai, kad žemaičiai palaikė labai glaudžius santykius su Trakų kunigaikštija ir Lietuva pagrindžiama ir 1372 m. žemaičių dalyvavimu žygyje į Maskvą. Geresnius Lietuvos-Žemaitijos santykius istorikas aiškino Kęstučio politika, kuria jis atsisako tėvo tvirtos rankos politikos Žemaitijoje, joje nebeskiria vietininkų. Kitas argumentas – Birutės asmuo, kuri, kaip minima šaltiniuose, galimai buvo kilusi iš Žemaitijos²⁸. Nors istorikas pritarė, kad Žemaitijos siuzerenu laikytinas Trakų kunigaikštis, bet pabrėžė, jog santykis tarp Žemaitijos ir LDK daug nepakito, tai V. Almonaitis užakcentavo faktą, jog 1380 m. vasario 27 d. sutartyje tarp Jogailos ir Livonijos, Žemaitija ir Kęstučio

²¹ GUDAVIČIUS, E. *Lietuvos istorija: nuo seniausių laikų iki 1569 metų*. Vilnius, 1999, p. 94.

²² Ibid.

²³ Ibid.

²⁴ Ibid.

²⁵ KIAUPA, Z. KIAUPIENĖ, J. KUNCEVIČIUS, A. *Lietuvos istorija iki 1795 metų*. Vilnius, 1995, p. 99.

²⁶ Ibid., p. 134.

²⁷ ALMONAITIS, V. *Žemaitijos politinė padėtis 1380-1410 metais*. Kaunas, 1998, p. 57-58.

²⁸ Ibid.

žemės minimos atskirai. Todėl istorikas Žemaitiją aptariamam laikotarpiu įvardijo integralia LDK dalimi, tačiau turinčia aiškiai išreikštą savarankumo modelį²⁹.

V. Almonaitis aptarė ir mūsų nagrinėjamo laikotarpio Žemaitijos vidaus administravimo struktūrą. Remdamasis šaltinių duomenimis, istorikas XIV a. nematė, kad regioną valdytų vienas atstovas, bet visada keliolika ar net keliasdešimt bajorų. Iš tos jis darė išvadą, jog Žemaitijos reikalus tvarkė skirtingų kraštų bajorų susirinkimas, kuris sudarė vyriausiąją tarybą. Neatmetama galimybė, kurią minėjo ir E. Gudavičius, kad ši taryba valdė visos Žemaitijos kariuomenę. Taryba, istoriko nuomone, nebuvo nuolatinė, o šaukiama ekstremaliais atvejais. Susirinkimų sprendimai neturėtų būti traktuojami kaip privalomi skirtingoms Žemaitijos sritims, tačiau karo atveju, pasak tyrėjo, išsiskiriančioms pozicijoms vietos neturėjo būti daug³⁰.

Moderniojoje historiografijoje svarbi A. Nikžentaičio pozicija. Jis buvo vienas pirmųjų tyrėjų, išreiškusių nuomonę apie Gedimino, kaip Žemaitijos vietininko, svarbą, remiantis vieninteliu žinomu tai suponuojančiu šaltiniu, kuriame minima Gedimino pilis Pagraudėje³¹. Iš čia jis vedė Žemaitijos siuzerenų liniją, kuri Gediminui tapus DK pereina jo broliui Margiriu³². Šiam žuvus Pilėnuose, ginant Lietuvos vakarines teritorijas, anot istoriko, Žemaitija tapo savarankišku dariniu, o jos santykiai su Lietuva atšalo. Šaltinių trūkumas istorikui suponavo teiginį, kad Žemaitijos santykiai su LDK ir Trakų kunigaikščiu nebuvo artimi³³. Jo nuomone, LDK prisimena Žemaitiją tik 9-ame dešimtmetyje, kai neutralumo trokštantis regionas atsidūrė pačiame dinastinės kovos tarp valdovų centre ir buvo manipuliuojamas abiejų konflikto pusių³⁴. Būtent šio periodo įvykius, 1382 m. V. Marburgiečio užrašyta žemaičių abejingumą Kęstučio pagalbos kvietimui, o galiausiai ir nenorą padėti susidūrus su Jogailos pajėgomis, jis patvirtino santykio su Kęstučiu nebuvimu iki to laiko³⁵.

Mokslininko Rimvydo Petrausko teigimu, tragiški 1314 m. ir 1321 m. įvykiai, kai Medininkų žemėje buvo nužudytas vietininko Mažono brolis, o Manstas pasitraukė į Prūsiją, nurodo į tai, jog krašto vietininkams trūko DK paramos. Ši priežastis bei Ordino veikla lėmė, kad XIV a. LDK Žemaitijoje įsitvirtina tik dalinai. Istoriko nuomone, šiame regione tiesiogiai valdovui priklausė tik Pagraudė, Šiauliai, Aukaimis, o kitos Žemaitijos sritys buvo valdomos vietinės aristokratijos savarankiškai. R. Petrausko teigimu, tokia situacija Žemaitijoje išliko iki Vytauto valdymo periodo³⁶.

²⁹ ALMONAITIS, V. *Žemaitijos politinė padėtis 1380-1410 metais*. Kaunas, 1998, p. 58.

³⁰ *Ibid.*, p. 84.

³¹ NIKŽENTAITIS, A. *Gediminas*. Vilnius, 1989, p. 16.

³² *Ibid.*, p. 43.

³³ ALEKSANDRAVIČIUS, E., BUTRIMAS, A., NIKŽENTAITIS, A., VAIVADA, V., ŽULKUS, V. *Op. cit.*, p. 84.

³⁴ *Ibid.*, p. 96.

³⁵ *Ibid.*, p. 84.

³⁶ BARONAS, D. DUBONIS, A. PETRAUSKAS, R. *Lietuvos istorija: XIII a. – 1385 m. Valstybės iškilimas tarp Rytų ir Vakarų*. T. 3, Vilnius, 2011, p. 501.

Istorikas Darius Baronas plačiau aprašė Lietuvos ir Lenkijos kovas dėl Haličo-Voluinės, kuriose aktyviai veikė ir kunigaikštis Kęstutis³⁷. Nagrinėdami Kęstučio veiklą pietuose plačiau naudosis ir šio istoriko pateikiama istoriografinė medžiaga.

Amerikiečių istorikas William Urban knygoje „Kryžiaus karas Žemaitijoje“ pačiai Žemaitijai dėmesio skyrė neįtikėtinai mažai. Kaip teigė pats autorius, knygos pavadinimas daugiau nurodo į 1309-1410 m. VO obsesines pastangas bet kokia kaina užimti Žemaitijos teritoriją, dažnai pamirštant tiek pat, o kartais ir labiau, svarbius tikslus³⁸. Pati knyga labiau orientuojasi į LDK-VO tarpusavio santykius ir karus. Istorikas Žemaitijos politinę situaciją aptariamam laikotarpiui vertino dviprasmiškai. Knygos pradžioje teigiama, jog žemaičiai vienodai priešinosi juos užvaldyti siekusiems Ordino didžiajam magistrui ir Lietuvos DK, tačiau toliau teigiama, jog Kęstutis, nuvertęs Jaunutį, įgijo Trakų kunigaikštijos valdas ir Žemaitiją, kuri, jo manymu, buvo valdoma pasitelkiant vietos kilminguosius³⁹. Toks dviprasmiškumas neleidžia tiksliai suvokti, kokią Žemaitijos politiką mato tyrėjas, nes tolesnėje knygoje apie Žemaitijos vidaus problemas užsimenama praktiškai nėra (apart karo epizodų).

Vienas naujausių lenkų istoriko Marek Radoch tyrimų yra Žemaitijos ir VO karo XIII-XV a. tematika. Nors tyrime Kęstučio laikotarpiui skiriami tik keliolika puslapių, jie daugiausia koncentruojasi į kryžiaus žygius Žemaitijos gilumoje. Žemaitijos suverenumo klausimu istorikas pateikė gana kraštutinę nuomonę, rašydamas, jog remiantis faktu, kad po Gedimino mirties Žemaitija priskiriama Kęstučiui duomenų nėra, galima teigti priešingai – Žemaitija buvo absoliučiai nepriklausoma nuo LDK sritis su daline komunikacija, kuri pasireiškė išlaikant Žemaitijos-LDK koaliciją prieš VO⁴⁰. Istoriko tvirtinimu, Kęstutis tęsė Vytenio ir Gedimino politinę-karinę koaliciją tarp Žemaitijos ir Lietuvos, o tai padėjo sukurti tariamą ryšį tarp Kęstučio teritorijos ir Žemaitijos⁴¹. Tai, jog Žemaitija buvo tik nominali LDK dalis, kas tyrėjo nuomone reiškė nepriklausomumą, leido jai jaustis lygiai LDK. Tai pagrindžiama 1382 m. atveju, kai Kęstučiui atvykus į Žemaitiją, pasak M. Radoch, žemaičiai iš tiesų galėjo rinktis, su kuo eiti į koaliciją⁴². Ir tik po Kęstučio mirties žemaičiai buvo priversti pripažinti Jogailos autoritetą jų krašte⁴³. Istorikui V. Marburgiečio aprašyti du atvejai, kai pirmuoju, Kęstutis turėjo apgauti žemaičius, kad šie jam padėtų užimti Vilniaus sostą, kitu, žemaičiai rinkosi ar palaikyti jį ar Jogailą prie Trakų, įrodo, kad Žemaitija iki 9-ojo deš. įvykių buvo nepriklausoma teritorija⁴⁴.

³⁷ BARONAS, D. DUBONIS, A. PETRAUSKAS, R. *Lietuvos istorija: XIII a. – 1385 m. Valstybės iškilimas tarp Rytų ir Vakarų*. T. 3, Vilnius, 2011, p. 492-497.

³⁸ URBAN, W. *Kryžiaus karas Žemaitijoje*. Vilnius, 2005, p. 36.

³⁹ URBAN, W. *Op. cit.*, p. 50, 150.

⁴⁰ RADOCH, M. *Walki Zakonu Krzyzackiego o Zmudz od polowy XIII wieku do 1411 roku*. Olštynė, 2011, p. 57.

⁴¹ *Ibid.*

⁴² *Ibid.*, p. 70.

⁴³ *Ibid.*, p. 71.

⁴⁴ *Ibid.*

Trumpai aptardamas Kęstučio periodą, istorikas Alfredas Bumblauskas teigė, jog 1382 m. prie Kęstučio prisijungusios karinės žemaičių pajėgos, vykusios į Trakus, prisijungė ne kunigaikščio paliepimu, o savo intencija, negavusios atsakymo iš DK Jogailos. Šiuo atveju A. Bumblauskas pabrėžė, jog Žemaitija turėjo platų autonomijos statusą⁴⁵.

Inga Baranauskienė, remdamasi A. Nikžentaičio teiginiais, prisidėjo prie nuomonės, jog Gediminas buvo Žemaitijos seniūnas. Ji išskėlė hipotezę, kad Gedimino atėjimą galėjo lemti jo asmeniniai ryšiai su Žemaitijos diduomene – kunigaikščio uošvis galimai buvo Karšuvos didikas⁴⁶. Ji taip pat akcentavo faktą, kad prieš tapdamas Žemaitijos vietininku jis neturėjo galimybės tapti valstybės valdovu, nes ši pozicija turėjo atitekti Žvelgaičiui⁴⁷. O tapus valdovu, vėl pasikliaudama A. Nikžentaičiu, ji tvirtino Margirį tapus Žemaitijos seniūnu⁴⁸. Įdomu tai, kad ji vienareikšmiškai siejo submonarcho poziciją su Žemaitijos valdymu, t. y. submonarchas neišvengiamai turėjo būti ir Žemaitijos siuzerenas⁴⁹. Remiantis šia linija, ji Kęstuti įvardijo Žemaitijos seniūnu, kuris, persikėlęs į Trakus, leido Žemaičių didžiūnams laisviau organizuotis krašto viduje, tačiau pats kunigaikštis galėjo skirti vadus ir organizuoti krašto gynybą. Jos teigimu „*Kęstutis neabejotinai galėjo įtakoti Žemaitijos teritorinių administracinių vienetų vyresniųjų iškilimą, o kartais gal net skirti juos pats, jeigu karinė būtinybė šito reikalavo. Kęstutis žemaičiams buvo vyriausias karo vadas, atsakingas mažų mažiausiai už puolamąsias operacijas ir strateginį planavimą, todėl su juo reikėjo skaitytis.*“⁵⁰ Tačiau ji kiek kitaip vertina seniūno vietą Žemaitijos hierarchijoje: „*Žemaičių seniūnas nebuvo nei valdovas, nei viešpats – galių ir teisių jis turėjo tik tiek, kiek jį jam deleguodavo bendruomenė, suverenu laikanti pati save*“⁵¹.

Istorikė I. Baranauskienė taip pat yra išleidusi straipsnius, kuriuose plačiau aprašomos Kęstučio krikšto akcijos ir mėginama įtikinti, jog Kęstutis buvo katalikiškojo krikšto šalininkas⁵². Šie tekstai yra naudingi mūsų krikšto akcijų analizei.

Apibendrinant, galime teigti, jog skirtingų laikotarpių istoriografija įvairiai vertina padėtį Žemaitijoje, jos statuso problemą ir sąsaitas su kunigaikščiu Kęstučiu. Tai leidžia daryti prielaidą, kad tema nėra iki galo išspręsta ir reikalauja platesnio ir detalesnio tyrimo.

Šaltiniai. Kęstučio periodą pavaizduojančių šaltinių turime itin mažai. Todėl reikia įdėti daugiau pastangų juos lyginant ir analizuojant. XIV a. vid. tyrime naudojame išlikusias vokiečių kronikas, laiškus, tarpusavio sutartis ir Lietuvos metraščius.

⁴⁵ BUMBLAUSKAS, A. *Senosios Lietuvos istorija*. Vilnius, 2007, p. 117.

⁴⁶ BARANAUSKIENĖ, I. *Žemaitija kovų su kryžiuočiais epochoje*. Vilnius, 2016, p. 47.

⁴⁷ Ibid., p. 48.

⁴⁸ Ibid., p. 50.

⁴⁹ Ibid.

⁵⁰ Ibid., p. 55.

⁵¹ Ibid., p. 63.

⁵² BARANAUSKIENĖ, I. Kęstutis: krikšto priešininkas ar šalininkas? *Kultūros barai*, 2007, Nr. 6. // BARANAUSKIENĖ, I. Kęstutis: krikšto priešininkas ar šalininkas? *Kultūros barai*, 2007, Nr. 7-8.

Pirmiausia – vokiečių kronikos. Vygando Marburgiečio kronikoje⁵³ perteikiamos VO kovos nuo 1293 m. iki 1394 m. Aprašymai detalūs, tačiau labai orientuoti į mūšius, jų dalyvius, aplinkybes. Todėl menkai aptariami politiniai aspektai. Iš kitos pusės, tik šioje kronikoje taip detaliai aprašyti žemaičių ir Kęstučio santykiai 1382 m. vasarą. Nepaisant to, didžiąja dalimi esame priversti į Žemaitijos reikalus ir Kęstučio santykius su VO žvelgti per karo prizmę.

Kitas vokiečių šaltinis yra Hermano Vartbergės Livonijos kronika⁵⁴. Ji apėmė 1196-1378 m. laikotarpį ir pasakojo apie Livonijos ir Prūsijos Ordino atšakų karo žygius į Lietuvos teritorijas ir Žemaitiją. Aprašomi Kęstučio žygiai į Ordino valdas. Šios kronikos įrašai papildė V. Marburgiečio kronikoje pateikiamus įvykių aprašus. Jei V. Marburgietis mažai gilinosi į Ordino vidaus politiką, tai H. Vartbergė gana detalai aprašė Livonijos atšakos politines subtilybes. Ši kronika svarbi ir todėl, nes neįtikėtinais detaliais aprašė 1358 m. Lietuvos krikšto akciją⁵⁵.

Darbe naudojami *Scriptores Rerum Prussicarum* 2 ir 3 tomai, išleisti XIX a. Vokietijoje⁵⁶. Jame publikuoti V. Marburgiečio ir H. Vartbergės tekstai vokiečių ir lotynų kalbomis, taip pat svarbios Johano fon Posilgės ir Detmaro bei Aeltere Hochmeister kronikos, Torūnės analai, Heinricho Rebdofro ir Heinricho Diessenhoffeno kronikos. Kadangi, kai kurių kronikų tekstai aprašo tuos pačius įvykius, palygindami juos galime išgauti tikslesnę įvykių eigą ir geriau suprasti detales.

Rašant apie Kaltinėnų puolimą 1377 m. pasitelkiamas ir Austrijoje gyvenęs bei Ordino žygiuose dalyvavęs poetas Petras Suchenvirtas, kurio eilės aprašė minėto puolimo smulkmenas geriau nei kronikos⁵⁷.

Vokiečių šaltiniai turi būti vertinami atsargiai, nes rašomi iš Ordino perspektyvos tekstai natūraliai perteikė būtent šios pusės nuomonę. Kita vertus, kronikos ir kiti vokiečių tekstai parodė LDK gyvenimą iš šono, kitu kampu. Kai kuriais atvejais, vokiečių tekstai yra patikimesni už vėliau parašytus lietuviškus metraščius, nes vaizdavo Lietuvos gyvenimą ne iš suinteresuoto kunigaikščio, o pašaliečio perspektyvos. Kronikos taip pat vertingos todėl, nes jos parašytos įvykių amžininkų.

Rygos sutartis publikuota „Kwartalnik Historyczny“ leidinio 23 numeryje⁵⁸. Dovydiškių sutarties tekstas išleistas lenkų diplomato Edward Raczynski rinkinyje „Codex Diplomaticus Lithuaniae (1253-1433)“⁵⁹. Abu dokumentai taip pat publikuoti „Liv-, Est und Kurlaendisches Urkundenbuch nebst Regesten 1368-1393“⁶⁰.

⁵³ MARBURGIETIS, V. *Naujoji Prūsijos kronika*. Vilnius, 1991.

⁵⁴ LATVIS, H. VARTBERGĖ, H. *Livonijos kronikos*. Vilnius, 1991.

⁵⁵ *Ibid.*, p. 184-185.

⁵⁶ *Scriptores Rerum Prussicarum*. Bd. 2, Sud. T. HIRSCH, M. TOPPEN, E. STREHLKE. Leipzig, 1863. // *Scriptores Rerum Prussicarum*. Bd. 3, Sud. T. HIRSCH, M. TOPPEN, E. STREHLKE. Leipzig, 1866.

⁵⁷ VEBLAITIS, P. Petro Suchenvirto eilėraštis. *Karo archyvas*, 1939, t. 11, Kaunas, p. 11.

⁵⁸ *Kwartalnik historyczny*, Nr. 23, red. E. SEMKOWICZ. Lvovas, 1909.

⁵⁹ *Codex diplomaticus Lithuaniae (1253-1433)*, red. E. RACZYNSKI. Vroclavas, 1845.

⁶⁰ *Liv-, Est und Kurlaendisches Urkundenbuch nebst Regesten 1368-1393*. Bd. 3, Sud. F. G. BUNGE. Reval, 1857.

Lietuviška įvykių versija aprašyta Lietuvos Didžiųjų Kunigaikščių metraštyje⁶¹, Lietuvos metraštyje⁶² ir Vytauto skunde prieš Jogailą ir Skirgailą⁶³. Lietuvos Didžiųjų Kunigaikščių metraštis parašytas apie 1429-1430 m., kai Vytautas bandė gauti karūną⁶⁴, o Vytauto skundas, M. Jučo teigimu, parašytas apie 1390 m., siekiant jį panaudoti Ordino propagandai, įrodant, kad LDK priklausė ne Jogailai ar Skirgailai, o Vytautui⁶⁵. Lietuvos Didžiųjų Kunigaikščių metraštis ir Vytauto skundas abu yra šališki Vytauto ir Kęstučio politikai, todėl turėtų būti vertinami atsargiai. Jie plačiai pateikia vidaus konflikto 1377-1382 m. aplinkybes ir detales. Nors šaltiniai šališki, bet naudingi nagrinėjant dinastinį LDK konfliktą.

Lietuvos metraštis yra žymiai vėlyvesnis, parašytas apie XVI a. vid. Jo autorius nėra žinomas, tačiau įtariama, kad jis buvo idėjiškai artimas Lietuvos didikams Goštautams ir Alšėniškiams. Todėl šaltinis nemenkai sutirštino Lietuvos Viduramžių istorijos naratyvo spalvas⁶⁶. Metraštis laikomas trumpojo ir viduriniojo Lietuvos metraščių sąvadu atpasakojimu. Tekste gausu priedų, kurie vertinami kaip autoriaus vaizduotės vaisiai arba žodinės istorijos tradicijos pavyzdžiai. Iš tokių minėtinas Gedimino sapnas, Birutės ir Kęstučio santuokos aplinkybės. Kitaip nei Lietuvos Didžiųjų Kunigikščių metraštis, šis tekstas neišryškino politinės kovos LDK elementų, o paprasčiausiai pateikė savitą Lietuvos istorijos naratyvą⁶⁷.

Visi aptarti šaltiniai vienaip ar kitaip yra šališki. Lietuviški šaltiniai gali būti šališki LDK valdančiųjų grupių interesams, o vokiečių šaltiniai – VO kryptiniai. Tačiau dėl menko šaltinių kiekio tai yra viskas ką mes turime ir būtent šie tekstai mums padeda geriau atskleisti XIV a. vid. Lietuvos valstybės ir Žemaitijos vidaus ir išorės politiką, gyvenimą ir karybą.

⁶¹ Lietuvos metraščių trumpasis sąvadas: Lietuvos didžiųjų kunigaikščių metraštis. In *Metraščiai ir kunigaikščių laišakai*. Red. D. LINČIUVIENĖ. Vilnius, 1996.

⁶² *Lietuvos metraštis*. Red. K. KORSAKAS. Vilnius, 1971.

⁶³ Vytauto skundas prieš Jogailą ir Skirgailą. In *Lietuvos metraštis*. Red. K. KORSAKAS, Vilnius, 1971.

⁶⁴ JUČAS, M. *Lietuvos metraščiai*. Vilnius, 1968, p. 39.

⁶⁵ *Ibid.*, p. 36-37.

⁶⁶ *Ibid.*, p. 105.

⁶⁷ JUČAS, M. *Lietuvos metraščiai*. Vilnius, 1968, p. 121.

1. Kryžiaus karas Žemaitijoje ir Kęstučio veiksmai Ordino teritorijoje

XIII a. pab.-XIV a. pr. pradėti vykdyti reisai į Žemaitiją – misijos, kurių tikslas padaryti kuo daugiau žalos bei apiplėšti priešo teritoriją per nedidelį laiko tarpą. Šie reisai ypač suaktyvėjo mūsų aptariamam laikotarpiui – XIV a. vid., o labiausiai, nuo 1352 m., kai VO didžiuoju magistru tapo Vinrichas iš Kniprodes. Į Prūsiją atvykdavo svečiai iš didžiųjų krikščioniškųjų Europos monarchijų, kurie siekdavo dalyvauti kryžiaus žygiuose ir užsitarnauti riterio titulą.

Nepaisant to, kad po 1362 m. Kauno pilies, o vėliau ir Veliuonos bei Pieštės sunaikinimo atsivėrė lengvesnis kelias į rytų Lietuvą, pagrindiniu taikiniu toliau išliko plačios Žemaitijos teritorijos. Išpuoliai rengiami iš Prūsijos ir Livonijos supo Žemaitiją ir ją vis atkakliau niokojo. Tačiau kraštas gana sėkmingai gynėsi nuo Ordino puolimų. Iš kitos pusės, Lietuva pati rengė aktyvius puolimus į VO žemes, ypač Prūsiją, rečiau – Livoniją. Jas aktyviausiai vykdė su Vakarų politika glaudžiai susijęs Trakų kunigaikštis, antras valstybės asmuo – Kęstutis, pasitelkdamas į pagalbą brolius, labiausiai DK Algirdą, ir sūnus bei sūnėnus.

Šiame skyriuje koncentruosime dėmesį į karo faktorių ir peržvelgsime šaltiniuose matomus karo Žemaitijoje ir VO teritorijoje atvejus. Apie tai rašė ir nemaža dalis istoriografijos, kurios padarytas indėlis bus naudingas šio tyrimo eigai. Trumpai galime apžvelgti pagrindinius istoriografijos šaltinius, kuriais klausimės nagrinėdami kryžiaus karo Žemaitijoje ir VO eigos istoriją.

Tarpukario istorikas A. Kučinskas monografijoje „Kęstutis“⁶⁸ plačiai rašė apie Trakų kunigaikščio karines misijas ir mūšius vidaus puolimų metu. Jo įžvalga ir detali įvykių analizė suteikė galimybę geriau suvokti susidūrimų aplinkybes, o autoriaus aštrus žvilgsnis į kronikų duomenis padėjo suprasti įvykių eigą ir atskirti „miltus nuo pelų“ vokiškųjų šaltinių raizgalynėje.

Istorikas Z. Ivinskis⁶⁹ aprašė pagrindinius Kęstučio žygius į priešų žemes ir Ordino puolimus Žemaitijon, tačiau tai darė mažiau gilindamasis į smulkmenas, o daugiau konstatuodamas faktus.

Romas Batūra⁷⁰ nagrinėjo Medininkų žemės puolimų aplinkybes ir detaliau pažvelgė į centrinės Žemaitijos teritorijos gynybą bei galimą kontratakų politiką. Apie Kaltinėnus smulkiau rašė V. Almonaitis⁷¹, kurio įžvalgos bus vienareikšmiškai naudingos šio tyrimo eigoje. Tuo tarpu D. Baronas⁷² peržvelgė karo aplinkybes Raseinių regione pateikdamas vertingų pastabų dėl kryžiaus karo strategijos ir maršrutų reikšmės, kuriomis pasikliausime.

⁶⁸ KUČINSKAS, A. Op. cit.

⁶⁹ IVINSKIS, Z. Op. cit.

⁷⁰ BATŪRA, R. XIV a. Medininkų žemės - Žemaitijos centro gynyba: Laukuvos ir Kaltinėnų priedanga. *Istorija*, 2004, t. 59-60, Vilnius, p. 13-21.

⁷¹ ALMONAITIS, V. *Vakarų Lietuva XIII-XV amžiuje. Mokslinių straipsnių rinkinys*. Kaunas, 2013, p. 9-82.

⁷² BARONAS, D. Raseinių žemė kovų su Vokiečių ordinu metais (XIII-XIV a.). *Žemaičių žemė*, 2006, t. 1-2, p. 10-13.

W. Urban savo knygoje apie „Kryžiaus karą Žemaitijoje“⁷³ aprašė tik pačius esmingiausias VO karo politikos momentus, susidūrimus, kurie lėmė vienokį ar kitokį poslinkį karo pobūdžiui. M. Radoch⁷⁴ rašydamas bendrą Žemaitijos istoriją nepamiršo paminėti visų mums svarbaus laikotarpio puolimų į Žemaitiją atvejų ir juos pakankamai detaliai užrašė.

Iš vienos pusės, atrodytų, kad ši tyrimo dalis nebereikalinga, nes istoriografijoje nagrinėta ekstensyviai. Tačiau šio skyriaus tikslas yra kitoks nei anksčiau minėtųjų autorių. Tiesa, čia nagrinėjame susidūrimų ir mūšių eigą ir detales, tačiau svarbiausi mūsų uždaviniai nėra nagrinėti jokiam kitame laikotarpio tyrime. Šio skyriaus uždaviniai yra du: 1) nustatyti, ar kryžiaus žygių į Žemaitiją metu kunigaikštis Kęstutis buvo įsitraukęs į krašto gynybos sistemą; 2) išsiaiškinti, ar žemaičiai buvo įsitraukę į Kęstučio rengiamus puolimus į Ordino valstybę.

Atsakę į šiuos uždavinius galėsime suprasti Žemaitijos padėtį LDK karo politikos prieš VO bendrame paveiksle ir tai, kokius būdu Žemaitija bendradarbiavo su Kęstučiu šio karo kontekste.

1.1. Susidūrimai su Vokiečių ordinu Žemaitijoje ir Kęstučio vaidmuo krašto gynyboje

Pirmojoje dalyje aptarsime VO puolimus į Žemaitijos teritoriją, jos gynybos metodus, aplinkybes ir dalyvius, kurie gynė kraštą ar buvo įsitraukę į vienokius ar kitokius karinius veiksmus. Taip pat stebėsime krašto puolimo strategijas iš VO perspektyvos. Kaip minėta, pagrindinis uždavinys čia yra atsakyti, ar Kęstutis dalyvavo krašto gynybos sistemoje, ar visgi joje dominavo pačios Žemaitijos karinės pajėgos ir ką vienas ar kitas atsakymas gali pasakyti apie Žemaitijos statusą.

Pradekime nuo 1339 m. vasario 2 d., kai užpultos žemaičių žemės buvo naikintos dvi naktis su daugybe nuostolių, tačiau puolimas nutrauktas dėl šalto oro, kuris buvo per daug pavojingas karių sveikatai, kad puolimas būtų tęsiamas⁷⁵. Šiame trumpame žygio aprašyme nėra minimos besigynusios pajėgos Žemaitijoje, todėl negalime tiksliai konstatuoti ar juose dalyvavo tik Žemaitijos ar ir kitų LDK žemių gynybinės pajėgos, tačiau trumpas žygio pobūdis ir minimi dideli nuostoliai leistų manyti, jog nuo puolimo gynėsi vietinės jėgos, kurios, greičiausiai, buvo menkai įspėtos apie artėjančią ataką.

1348 m., po Strėvos kautynių, Zygfrydas iš Dahlenfeldo užpuolė Pernaravą, Gaižuvą, Ariogalą ir Paštuvą, kurias naikino 6 paras⁷⁶. Gynyboje Lietuvos pareigūnai neminimi. Įdomu tai, kad pirmiausia buvo puolamas Žemaitijos pietų regionas, Ariogalos apylinkės, galimai todėl, kad tikimasi sulaikyti jų intervenciją į vėlesnius smūgius prieš Nemuno piliis, šiuo atveju, Paštuvą. Tuo pačiu tikslinga pabrėžti,

⁷³ URBAN, W. Op. cit.

⁷⁴ RADOCH, M. Op. cit.

⁷⁵ LATVIS, H. VARTBERGĒ, H. Op. cit., p. 180.

⁷⁶ MARBURGIETIS, V. Op. cit., p. 99.

kad tą pačią vasarą Henrikas Duzemeris pirmą kartą sėkmingai paėmė Veliuonos tvirtovę Panemunės ruože, kurią perleido pati lietuvių įgula⁷⁷.

Panašią strategiją kaip anksčiau minėtoji naudojo ir naujasis VO magistras Vinrichas iš Kniprodes, kuris 1352 m. žiemą įsiveržė į Žemaitiją, niokojo Gaižuvos, Ariogalos, Raseinių apylinkes, o paskui pasuko į Paštuvą, matyt tikėdamasis pulti Nemuno pilis, tačiau dėl oro sąlygų buvo priverstas staigiai atsitraukti iš Lietuvos teritorijos⁷⁸. Trumpame aprašyme nėra minima Žemaitijos žemių gynyba, o Kęstučio dalyvavimas nėra pažymėtas.

Apie Raseinių ir jų apylinkių puolimo priežastis plačiau rašė D. Baronas. Jis pastebi, kad kariuomenė Žemaitiją pasiekdavo iš vakarų krypties, nuo Karaliaučiaus, Įsručio, persikeldavo Nemuno žemupyje ir iš karto puldavo Karšuvos kryptimi link Vaikių, Raseinių, Ariogalos žemių⁷⁹. Tada žygis pakrypdavo link pietryčių, į Nemuno pusę, kurioje buvo pagrindinis žygių tikslas – Nemuno pilys. Po jų kariuomenė grįždavo atgal į Prūsiją. Kyla klausimas, kokia priežastimi buvo puolama Žemaitija jei tikslas buvo Nemuno įtvirtinimai. Vienas iš atsakymų, pasak istoriko, gali būti grobiamasis žygio pobūdis. Kariuomenės siekdavo kuo daugiau prisiplėšti. Kita, įtikinamesnė, priežastis gali būti tai, jog pietinės Žemaitijos sritys – Ariogala, Raseiniai ir Vaikiai – buvo Nemuno pilių užnugario žemės ir jų nusilpimas galėjo tiesiogiai lemti Veliuonos ar Pieštės puolimų sėkmę. Pavyzdžiui, 1292 m., greičiausiai gavę dūmų signalą, žemaičiai atvyko padėti Veliuonos puolime ir tokiu būdu sužlugdė pilies puolimą. Tai buvo kariai iš Aukaimio. Panašiai baigėsi ir 1317 m., 1318 m., 1319 m. puolimai prieš Veliuoną ir Pieštę. Tada greičiausiai nuspręsta keisti taktiką ir pirmiausia apeiti žemaičių pietines žemes, kurios turėjo didžiausią tikimybę įsitraukti į Nemuno pilių gynybą. Ši strategija pradėta naudoti 1322 m., tačiau aktyviausiai ja pasikliaujama būtent XIV a. viduryje⁸⁰. Galbūt todėl žemaičių vaidmuo Nemuno ruože šiuo laikotarpiu išliko nematomas.

1357 m. Zygfrydas iš Dahlenfeldo su anglų, vokiečių ir prancūzų karo piligrimais pasinaudojo ta pačia strategija ir pirmiausia puolė Vaikius, tada Raseinius⁸¹. Nualinus Žemaitijos pietinį regioną kariuomenė pasuko į Galną ir Subną, o galiausiai niokojo Pieštę ir Veliuoną. Tačiau apsistojusius karius ties Veliuona apiplėšė neįvardinti lietuviai, nukovę 150 žmonių⁸². Kasparo Šiuco nuomone, žuvusių skaičius galėjo siekti 250⁸³. Apie pasipriešinimą Žemaitijoje čia nėra užsimenama, todėl negalima pasakyti, kas gynė puolamas Žemaitijos žemes, tačiau Kęstutis tiesiogiai neįvardijamas nei Žemaitijos žemių puolimo metu nei ties Nemuno tvirtovėmis.

⁷⁷ MARBURGIETIS, V. Op. cit., p. 100.

⁷⁸ Ibid., p. 102.

⁷⁹ BARONAS, D. Raseinių žemę kovų su Vokiečių ordinu metais (XIII-XIV a.). *Žemaičių žemė*, 2006, t. 1-2, p. 11.

⁸⁰ Ibid.

⁸¹ MARBURGIETIS, V. Op. cit., p. 106.

⁸² Ibid.

⁸³ *Scriptores Rerum Prussicarum*. Bd. 2, Sud. T. HIRSCH, M. TOPPEN, E. STREHLKE. Leipzig, 1863, p. 523.

Prieš du metus, 1355 m. lapkričio mėn., maršalas Zygfrydas iš Dahenfeldo puolė Medininkus. Po penkių dienų niokojimo persikėlė į Ariogalą ir Vaikius, kurie taip pat buvo apnaikinti⁸⁴. Gynyba kronikoje nėra apibūdinama, taigi ir Kęstučio vaidmens čia konstatuoti negalime.

1358 m. Livonijos kronikoje pažymimas atvejis, kuriame Livonijos pajėgos kartu su Vinrichu iš Kniprodės puolė žemaičių teritoriją ir padarė daug žalos⁸⁵. Tačiau šioje žinutėje pateikiama per mažai informacijos, kad būtų galima kažką pasakyti apie teritorijos gynybos smulkmenas.

1364 m. žiemą įvykdytas didelis žygis, kuriame dalyvavo stambi kariuomenė su Sembos vyskupu Baltramiejumi, Bavarijos kunigaikščiu Rupertu ir vedama Vinricho iš Kniprodės⁸⁶. Kariuomenė sausio 21 d. įsiveržė į Ariogalos kraštą Žemaitijoje, tačiau, kaip akcentuojama kronikoje, gyventojai buvo įspėti. Bet po penketo dienų buvo puolamas Pernaravos kraštas, kuris nesitikėjo tokio greito VO puolimo⁸⁷. Čia įvyko mūšis, kuriame, tarp kitų, dalyvavo ir Ragainės bei Osterodės komturai. Pereidami į Aukštaitijos žemių pusę, Labūnavoje, jie susidūrė su užtvaramis, kurias reikėjo sunaikinti siekiant pulti tolesnes teritorijas⁸⁸. Puolama Labūnava ir Žeimiai. Tada Prūsijos pajėgos susitiko su taip pat kraštą niokojusiais Livonijos pareigūnais iš šiaurės. Livonijos kronikoje yra aprašomas tas pats susitikimas kaip ir V. Marburgiečio tekste. Čia nurodoma, kad kariuomenės susitiko ties Ukmerge. Tai atitinka V. Marburgiečio kronikos teiginį, kad susitikta Žemių apylinkėse. Tarp Žemių ir Ukmergės itin mažas atstumas. Livonijos kronikoje taip pat pabrėžiamas faktas, jog buvo susidurta su pačiu Kęstučiu, kuris „*sudegino ir sunaikino mūsų pulkų maisto ir pašaro arkliams atsargas*“⁸⁹. Po Livonijos ir Prūsijos Ordino atšakų atstovų susitikimo dalis Prūsijos kariuomenės žmonių išvyko kartu su livoniečiais, kai tuo tarpu prūsiškoji atšaka tęsė savo puolimą į Neries apylinkes bei sučiupo žynį, kuris nuvedė juos į Varluvą pas pasislėpusius krašto gyventojus ir vietovę sunaikino, o žynio vedami išgaudė ir pasislėpusius gyventojus⁹⁰. Nuo Varluvos, VO pareigūnai pasuko į vietovę, kurią kronikoje įvardijo Stayten ir galiausiai grįžo prie Nemuno link Paštuvos, Pieštės ir Veliuonos⁹¹.

Žemaitijoje vykstant puolimui Kęstučio gynybinės pastangos minimos nebuvo, tačiau puolant Aukštaitijos žemes jis trukdė livoniečiams naikindamas jų resursus. Vadinasi, Kęstutis gynė kunigaikštijos teritoriją pats, kai tuo tarpu žemaičiai turėjo gintis savarankiškai. W. Urban manymu, šios naujos strategijos, kai Lietuva puolama dviem frontais, sėkmė, galėjo lemti Kęstučio sūnaus Butauto apsisprendimą išduoti savo tėvą ir pereiti į VO pusę bei pasikrikštyti⁹². Tačiau toks pasvarstymas kelia

⁸⁴ MARBURGIETIS, V. Op. cit., p. 105.

⁸⁵ LATVIS, H. VARTBERGĒ, H. Op. cit., p. 184.

⁸⁶ MARBURGIETIS, V. Op. cit., p. 121.

⁸⁷ Ibid.

⁸⁸ Ibid.

⁸⁹ LATVIS, H. VARTBERGĒ, H. Op. cit., p. 187.

⁹⁰ MARBURGIETIS, V. Op. cit., p. 123-124.

⁹¹ Ibid., p. 124.

⁹² URBAN, W. Op. cit., p. 182.

abejonių, mat greičiau Butauto apsisprendimas išduoti tėvą buvo nulemtas jau anksčiau vykusiame Kauno pilies apgaulime 1362 m., kuriame žuvo jo paties brolis Vaidotas. 1365 m. Butautas su Prūsijos kariuomene puolė Trakų kunigaikštijos žemes ir Vilniaus apylinkes⁹³.

1364 m. žiemą Henrikas iš Šioningeno pasikvietė savanorius pulti dykros teritorijas. Čia užtiktas bajoras Vaidis, kuris buvo apiplėštas⁹⁴. Tuomet, dvylikai skalvių iš Ragainės pastojo kelią Kęstučio paskirti 150 lietuvių iš Skalvos kaimo. Tačiau dvylika minėtųjų skalvių išgąsdino Kęstučio karius, nes šie, pasak kronikininko, tikėjosi didesnių pajėgų puolimo⁹⁵. Tame pačiame aprašyme minima, kad Henrikas iš Šioningeno taip pat įsiveržė į žemaičių žemę, **kuri buvo neįspėta**. Apnaikinus ją bandyta atsitraukti, bet VO kariai pradėti vyti raitelių ir pėsčiųjų gynėjų turėjo atsisakyti grobio, kurį buvo paėmę, o taip pat buvo paimti į nelaisvę patys⁹⁶. Šiame aprašyme yra keletas svarbių momentų. Pirmasis nurodo, jog dykroje Kęstutis skirdavo pajėgas užkirsti kelią galimiems pavojams iš Prūsijos. Tačiau čia taip pat regime faktą, kad žemaičiai apie galimą Ordino ataką Kęstučio įspėti nebuvo, nors apsiginti sugebėjo. Iš trumpo aprašymo sužinome, kad žemaičiai gynybai naudojo ir žirgus. Galime manyti, jog Kęstutis gynyboje nedalyvavo, tačiau rūpinosi pasienio ruožo dykroje saugumu asmeniškai.

1365 m. Ragainės komtūras Burkhardas iš Mansfeldo ir Sembos teisėjas Riudigeris iš Elnerio su kryžiuočiais, kurių vienas buvo Varviko grafas, puolė Ariogalos žemes ir Paštuvą bei jas nuniokojo ir paėmė didelį grobį⁹⁷. Kronikoje nėra nupasakojama žemaičių krašto gynyba, todėl nežinome, ar joje dalyvavo kunigaikščio pajėgos.

1366 m. Julicho kunigaikštis įvykdė žygį į Ariogalos kraštą, kuriame kovėsi „su žemaičiais“⁹⁸. Čia pažymėtinas teiginys, kad prie Raudonės upės pasilikę maistą Ordino kariai jo neteko, nes jį pavogė veliuoniškiai⁹⁹. Tačiau pats Kęstutis įvykio aprašyme nėra įvardintas.

1367 m. rugsėjo mėn. Vinrichas iš Kniprodės puolė Naujojo Kauno apylinkes. Aprašyme minima, kad kariuomenė taip pat sudegino ir Ariogalą¹⁰⁰. Livonijos kronika papildo, kad buvo pulta ir Pernarava, Galna, Subna, Trakiniai, Gaižuva, Paštuva¹⁰¹. Žemaitija galimai pulta siekiant sustabdyti žemaičių intervenciją į Naujojo Kauno apylinkių gynybą. Žemaitijos gynyba nėra aprašyta, todėl nežinome, ar joje buvo įsitraukęs ir kunigaikštis Kęstutis.

1370 m. kovo 9 d. Goldingos komtūras su Kuršo pajėgomis įėjo į Lietuvą ir puolė Pluteną, Malovą, Varnius ir Medininkus. Čia 320 žmonių bei 430 galvijų ir arklių pagrobė¹⁰². Gynyba Livonijos kronikoje

⁹³ MARBURGIETIS, V. Op. cit., p. 130-131.

⁹⁴ Ibid., p. 128.

⁹⁵ Ibid., p. 129.

⁹⁶ Ibid.

⁹⁷ Ibid.

⁹⁸ MARBURGIETIS, V. Op. cit., p. 135.

⁹⁹ Ibid.

¹⁰⁰ Ibid., p. 137.

¹⁰¹ LATVIS, H. VARTBERGĒ, H. Op. cit., p. 190.

¹⁰² Ibid., p. 195.

aprašyta nebuvo, todėl nežinome ar Kęstutis joje galėjo dalyvauti, bet pagal nuostolius galima manyti, jog kraštas nebuvo įspėtas apie artėjančią ataką.

Tais pačiais metais Livonijos kronika aprašo įvykį, kai Grobynės fogtas gavo informacijos apie lietuvių įrenginėjamas uztvaras ties jūros krantu prie Šventosios. Buvo pasiūsti žvalgai, tačiau per neapdairumą paspėsti spąstai 20 Ordino žvalgų nužudė¹⁰³. Šis aprašymas rodo, kad jūros krante taip pat veikė lietuviai. Sunku pasakyti ar tai buvo kunigaikščio specialios pajėgos, kurioms buvo skirta įtvirtinti Prūsijos ir Livonijos jungiančiąją atkarpą, ar žemaičiai, kurie tai darė savo ruožtu, o gal kunigaikščio strateginiu paliepiamu. Tačiau vienareikšmiškai teigti, jog tokie veiksmai buvo organizuojami Kęstučio negalima, nes nėra tai patvirtinančių argumentų. Bet kuriuo atveju matyti, kad ši nedidelė atkarpa buvo gerai įvaldyta ir kontroliuojama lietuviškųjų pajėgų.

1370 m. vasarą Sambijos fogtas ir Ragainės komtūras su žmonėmis užpuolė ir nuniokojo įspėtą Ariogalą, Pernaravą, Gaižuvą¹⁰⁴. Gynyba kronikoje aprašyta nebuvo.

1371 m. puolami Kaltinėnai. Kraštas buvo įspėtas, nes jame buvo paklydę Bartų ir Girdavos krikščionys¹⁰⁵. Kaip teigė V. Almonaitis, galima manyti, jog šiame Ordino puolime į Kaltinėnus žemaičiai apsigynė sėkmingai¹⁰⁶. Pasak V. Marburgiečio, buvo nužudytas Fričė iš Vonsdorfo bei „*daugelis kitų*“¹⁰⁷. Daug pateko į nelaisvę, o Rastenburgo viršininkas Saksonijos kunigaikštis Albertas buvo sužeistas¹⁰⁸. Kitą dieną buvo puolama Vaikių žemė, vėliau – Raseiniai, Ariogala, Gaižuva, Kulautuva, Paštuva, Šoniai¹⁰⁹. Livonijos kronikoje taip pat minima Viduklė¹¹⁰. Šiais atvejais gynyba matomai sekėsi sunkiau, nes pažymimas sėkmingas kryžiuočių puolimas kronikoje. Nei vienu atveju nėra užsimenama apie kunigaikščio Kęstučio veikimą Žemaitijos gynybos metu.

1372 m. magistras Vinrichas iš Kniprodės puolė Viduklės žemę. Kitą naktį puolė Grezaudės upės apylinkes, tada Ariogalą, Gaižuvą, Kulautuvą, Paštuvą. Kraštą nuniokojo ir paėmė belaisvius **rusus ir stabmeldžius**. Kęstučio intervencija Žemaitijoje pažymėta nėra. Teodoro Hiršo teigimu, rusų belaisviai buvo pagauti todėl, nes žygis apėmė ir Žemaitijos-Aukštaitijos *pasienio* teritorijas, vyko ne tik Žemaitijoje¹¹¹. Tai patvirtina Livonijos kronika, kuri kalba apie rugpjūčio vidurio žygį į Medininkus, kuris užsibaigė pasiekus kitą Nevėžio upės krantą ir Neries apylinkes¹¹².

¹⁰³ LATVIS, H. VARTBERGĖ, H. Op. cit., p. 195.

¹⁰⁴ Ibid.

¹⁰⁵ MARBURGIETIS, V. Op. cit., p. 144.

¹⁰⁶ ALMONAITIS, V. *Vakarų Lietuva XIII-XV amžiuje. Mokslinių straipsnių rinkinys*. Kaunas, 2013, p. 23.

¹⁰⁷ MARBURGIETIS, V. Op. cit., p. 144.

¹⁰⁸ Ibid.

¹⁰⁹ MARBURGIETIS, V. Op. cit., p. 144.

¹¹⁰ LATVIS, H. VARTBERGĖ, H. Op. cit., p. 196.

¹¹¹ *Scriptores Rerum Prussicarum*. Bd. 2, Sud. T. HIRSCH, M. TOPPEN, E. STREHLKE. Leipzig, 1863, p. 571.

¹¹² LATVIS, H. VARTBERGĖ, H. Op. cit., p. 197.

1372 m. taip pat puolama Lietuva iš Livonijos pusės. Šiam žygiui vadovavo maršalas Andrėjus iš Stenbergo, kuris niokojo Lietuvą net devynias dienas, o ketvirtąją užpuolė ir Žemaitijos Eidintus¹¹³. Kęstutis neminimas tiek Žemaitijos tiek Aukštaitijos puolimo metu.

Tais pačiais metais vėl išgirstame apie Šventosios pasalas ties jūros pakrante. Šį kartą, spalio mėn., lietuviai užpuolė iš Prūsijos Marienburge vykusio susirinkimo parvažiuojančius pareigūnus. Dešimtys buvo nužudyti, įskaitant brolių Heinrichą, kuris anksčiau teigė nematęs jokių pasalos požymių. Paskui Livonijos kronikos pažymi, kad kilo didelis mūšis, vykęs „*nuo 9 ryto iki sutemos*“¹¹⁴. Lietuvių pasala galiausiai buvo išblaškyta. Tai dar vienas atvejis, nurodantis, jog ties jūros pakrante veikė lietuvių karinės sistemos, kurių pagrindinis tikslas buvo trukdyti Ordino pareigūnams pereiti iš Prūsijos į Livonijos žemes. Deja, aprašyme nėra konkretizuota, kokie lietuviai ten buvo. Nėra žinių ar tai buvo žemaičiai ar lietuviai iš kitų teritorijų. Taip pat nežinome ar pasala organizuota LDK pareigūnų, Kęstučio, ar pačių žemaičių iniciatyva.

1375 m. vasario mėn. Vinrichas iš Kniprodės su iš tolimų kraštų atvykusiomis kariuomenėmis puolė Medininkų žemę Žemaitijoje ir ją nuniokojo. Buvo paliestos ir Aristavos, Ariogalos, Raseinių, Gaižuvos ir Paštuvos teritorijos¹¹⁵. Kęstutis Žemaitijos gynyboje nėra paminėtas.

1375 m. vasarą įsiveržę į Žemaitiją VO kariai patyrė dar vieną pralaimėjimą. Pasak V. Marburgiečio, įėjus į Žemaitiją nenorėta čia ilgai užsibūti, nes kraštas buvo įspėtas. Tačiau niokojama Kaltinėnų žemė¹¹⁶. Vietiniai pasislėpė miške ir tykojo Ordino pareigūnų ėjimo. Jojančius mišku kryžiuočius žemaičiai apmėtė ietimis, akmenimis, vėzdais, todėl jie buvo priversti nulipti nuo žirgų ir stoti į mūšį¹¹⁷. Šioje kovoje, pagal V. Marburgietį, žuvo 21 kryžiuotis¹¹⁸. V. Almonaičio teigimu, H. Vartbergės kronikoje yra aprašomas tas pats įvykis¹¹⁹. Čia teigiama, kad Ragainės komtūras su 300 vyrų įsiveržė į Vaikius, kuriuos niokojo¹²⁰. Istoriko manymu, Vaikiai buvo viena iš puolamų sričių kartu su Kaltinėnais, nes panašaus tipo žygis buvo 1371 m., kuriame irgi pirmiausia buvo puolami Kaltinėnai, o po to Vaikiai¹²¹. Anot V. Almonaičio, susidūrimo vieta galėjo būti Mituvos ar Šaltuonos baseinų teritorijose¹²². H. Vartbergės teigimu, lietuviai apsupo Ordino pareigūnus ir atsiėmė šių paimtą grobį ir belaisvius. Čia pateikiami ir kitokie žuvusiųjų skaičiai – 11 brolių ir 19 karių, taip pat į nelaisvę paimtas 1 brolis ir 7 kariai¹²³. Šioje kronikoje taip pat pabrėžiama, jog žuvo komtūras¹²⁴. Tuo tarpu V.

¹¹³ LATVIS, H. VARTBERGĖ, H. Op. cit., p. 198.

¹¹⁴ Ibid.

¹¹⁵ MARBURGIETIS, V. Op. cit., p. 150.

¹¹⁶ MARBURGIETIS, V. Op. cit., p. 153.

¹¹⁷ Ibid.

¹¹⁸ Ibid.

¹¹⁹ ALMONAITIS, V. *Vakarų Lietuva XIII-XV amžiuje*. Kaunas, 2013, p. 25.

¹²⁰ LATVIS, H. VARTBERGĖ, H. Op. cit., p. 202.

¹²¹ ALMONAITIS, V. *Vakarų Lietuva XIII-XV amžiuje*. Kaunas, 2013, p. 26.

¹²² Ibid.

¹²³ LATVIS, H. VARTBERGĖ, H. Op. cit., p. 203.

¹²⁴ Ibid.

Marburgietis rašo, kad „*Gerhardą Dievas gailestingai apsaugojo*“¹²⁵. V. Almonaičio nuomone, komtūras Gerhardas mūšio eigoje žuvo¹²⁶. Galbūt tokie nesutapimai tarp kronikų lėmė, jog istorikas R. Batūra šiuos du aprašus išskyrė kaip skirtingus žygius¹²⁷. Torūnės analuose pateikiami dar kitokie skaičiai: „*Eodem anno III Julii commendator de Ragnit, dictus Gerhart Balde, fuit interfectus in terra Lituorum cum XII fratribus ordinis et XLVIII hominibus*“¹²⁸. Taigi, pasak Torūnės analų, žuvo 12 ordino brolių ir 48 kariai, o komtūras Gerhardas Baldė žuvo su jais. Gdansko kronikininkas Stencelis Bornbachas patikslina informacija kitais duomenimis: „*Dornoch versamleten sich die heiden und erschlugen 21 kreutzhern und wol 50 man und schlugen sie in die flucht*“¹²⁹. Vadinas žuvo 21 kryžiuotis ir 50 kitų. Mums svarbiausia akcentuoti, jog nei viename iš šaltinių, kurie įvykį aprašė, nėra nurodomas joks Kęstučio vaidmuo sėkminguose žemaičių gynybos veiksmuose. Juos greičiausiai atliko patys krašto gynėjai.

1377 m. į Prūsiją atvykus Austrijos kunigaikščiui Albertui III surengtas didelis kryžiaus žygis Žemaitijon. Žygio pagrindinis tikslas buvo Kaltinėnų žemė. Pagal V. Marburgietį, kraštas niokotas dvi dienas. Paskui dar dešimt dienų praleista Viduklės žemėje¹³⁰. Livonijos kronika mini aštuonių dienų žygį į Viduklę bei prideda Kražius¹³¹, o Detmaro kronika, Posilgės kronika ir Torūnės analai pabrėžė Ariogalą, o galiausiai Paštuvą¹³². Apie šį puolimą į Žemaitiją plačiai rašė poetas, dalyvavęs žygyje, Petras Suchenvirtas, kuris sakosi žygiavęs per Žemaitiją, Raseinius ir Ariogalą¹³³. Jis taip pat teigė, jog žygis truko aštuonias dienas¹³⁴. Poetas plačiai aprašo žygio aplinkybės. Įžengus į Žemaitiją kariai užtiko vestuves, kuriuose „*su pagonimis šokį tokį sudarėme, jog jų krito koks šešiasdešimt negyvų*“¹³⁵. Tada kariuomenė niokojo visą kraštą dieną, o nakties metu žemaičiai puolė jų stovyklą: „*jie aštriais ginklais kartkartėmis piktai puldavo kariuomenę, badydami, kirsdami, strėlėmis šaudydami. Krikščionims tai įgrįsus, jie juos atmušdavo, žudydami. Tačiau per naktį jie vis nenurimo: kaip laukiniai žvėrys, jie didžiais balsais rėkdavo, badydavo žmones, šaudydavo arklius, ir vėl pabėgdavo į pelkes. Taip jie darė kiaurą naktį.*“¹³⁶ Matyt todėl vėliau įsakyta statyti užtvaras aplink stovyklą: „*Maršalkas, magistras ir išmintingoji taryba, gerai apgalvoję, paliepė, kad naktimis aplink kariuomenę būtų padaromos stiprios užtvaros iš sargybių su skydais ir gerais ginklais. Po to jau turėdavome gerą apsaugą ir galėdavome*

¹²⁵ MARBURGIETIS, V. Op. cit., p. 153.

¹²⁶ Ibid.

¹²⁷ BATŪRA, R. XIV a. Medininkų žemės – Žemaitijos centro gynyba: Laukuvos ir Kaltinėnų priedanga. *Istorija*, 2004, t. 59-60, Vilnius, p. 20.

¹²⁸ *Scriptores Rerum Prussicarum*. Bd. 3, Sud. T. HIRSCH, M. TOPPEN, E. STREHLKE. Leipzig, 1866, p. 97.

¹²⁹ *Scriptores Rerum Prussicarum*. Bd. 2, Sud. T. HIRSCH, M. TOPPEN, E. STREHLKE. Leipzig, 1863, p. 578.

¹³⁰ MARBURGIETIS, V. Op. cit., p. 155.

¹³¹ LATVIS, H. VARTBERGĖ, H. Op. cit., p. 206.

¹³² *Scriptores Rerum Prussicarum*. Bd. 3, Sud. T. HIRSCH, M. TOPPEN, E. STREHLKE. Leipzig, 1866, p. 106.

¹³³ VEBLAITIS, P. Petro Suchenvirto eilėraštis. *Karo archyvas*, 1939, t. 11, Kaunas, p. 11.

¹³⁴ Ibid., p. 11.

¹³⁵ Ibid., p. 9.

¹³⁶ Ibid., p. 10.

*miegoti be rūpesčio, o pagonys naktimis su savo ginklais mūsų daugiau nebepludinėdavo*¹³⁷. Aprašydamas Raseinių puolimą P. Suchenvirtas kalba ir apie užpultą pagonių viršininką, kuris nėra įvardijamas vardu: „*Konradas fon Šveinbartas nevėpso: jis pasiveja pagonių viršininką, smogia jam ietį į pažastį, geležis įsmigo jam į kūną ir išvarė iš jo gyvybę*“¹³⁸. Tai galėjo būti vienas žemaičių karo vadų, dalyvavęs krašto gynyboje. P. Suchenvirtas, Torūnės analai ar Detmaras bei V. Marburgietis, o ir H. Vartbergė nepažymi Kęstučio dalyvavimo susidūrimo, kai tuo tarpu J. Posilgė teigė, jog „*Kynstod wolde sie nicht obir Nerye losin und hatte die vorte alle vormachet*“¹³⁹. Kęstutis pasitiko Ordino pareigūnus ties Nerimi. Tai mums pasako, kad Kęstutis nedalyvavo didžiulio puolimo Žemaitijoje gynybos pajėgose, tačiau saugojo savo domeną palei Neries ruožą ir čia pasitiko VO kariuomenę žygiuojančią į rytus, kur ją sustabdė. Daug ką paaiškina E. Gudavičiaus teiginys, jog dar XIV a. pab. Neris buvo vadinama Lietuvos žemės riba¹⁴⁰. Kęstutis gynė savo krašto teritorijos paribius ir atmušinėjo Ordino puolimą rytų kryptimi. Ši J. Posilgės pastaba paaiškina ir V. Marburgiečio teiginį, kad tarp belaisvių buvo ne tik pagonių, bet ir rusų¹⁴¹. Poeto aprašyme minimas pagonių viršininkas galėjo būti vienas iš Žemaitijos karo vadų, didikas, tačiau tiksliai jo asmenybė nėra įvardijama.

1378 m. Ragainės komtūras brolis Kunonas iš Hatenšteino birželio 24 d. puolė Prewan, Labūnavą, Pėdžius, Aristavą, o galiausiai pateko į Žemaitiją Ariogaloje, taip pat paliesdamas Pernaravos sritį. Grobis – keturiasdešimt pakrautų vežimų. Daug žmonių nužudė¹⁴². Kęstutis neminimas nei Aukštaitijoje nei Žemaitijoje.

1378 m. Prūsijoje taip pat buvo atvykęs Austrijos kunigaikštis Leopoldas III ir Klėvės grafas Adolfas I. Magistras, kartu su svečiais, dalyvavo Žemaitijos Viduklės puolime, kuris užtruko šešias paras¹⁴³. Kęstučio dalyvavimas gynybos pajėgumuose nėra užrašytas kronikoje.

1379 m. vasario 10 d. Livonijos magistras užpuolė Žarėnus, Medininkus ir dar šešias žemes. Pagrobti 400 žirgų ir žuvo 26 Ordino pareigūnai¹⁴⁴. Neturime gynybos aprašymų, o Kęstutis nėra minimas kronikose ir šio įvykio atveju.

1381 m. birželio mėn.¹⁴⁵ Livonijos magistras įsiveržė į Medininkus. Čia žudė, o taip pat išsivedė 700 žmonių bei 1400 pabalnotų žirgų, nes „*stabmeldžiai ketina žygiuoti į Prūsiją ir jie susiduria [su livoniečiais], ir [livoniečiai] randa pririštus prie krūmų pabalnotus žirgus, kuriuos pasiima savo naudai*“¹⁴⁶. Iš vienos pusės, faktas, kad žygis rengtas 1381 m. leistų manyti, kad pasirengimas susijęs su

¹³⁷ VEBLAITIS, P. Petro Suchenvirto eilėraštis. *Karo archyvas*, 1939, t. 11, Kaunas, p. 11.

¹³⁸ Ibid.

¹³⁹ *Scriptores Rerum Prussicarum*. Bd. 3, Sud. T. HIRSCH, M. TOPPEN, E. STREHLKE. Leipzig, 1866, p. 106.

¹⁴⁰ GUDAVIČIUS, E. Op. cit., p. 95.

¹⁴¹ MARBURGIETIS, V. Op. cit., p. 155.

¹⁴² Ibid., p. 156.

¹⁴³ MARBURGIETIS, V. Op. cit., p. 162.

¹⁴⁴ Ibid., p. 159.

¹⁴⁵ *Scriptores Rerum Prussicarum*. Bd. 3, Sud. T. HIRSCH, M. TOPPEN, E. STREHLKE. Leipzig, 1866, p. 116.

¹⁴⁶ MARBURGIETIS, V. Op. cit., p. 170.

tais pačiais metais rengtu žygiu į Vilnių, kurio metu buvo perimtas sostas. Iš kitos pusės, į Vilnių buvo žygiuota spalio mėn., o čia minimas pasiruošimas žygiui birželį. Todėl, greičiausiai, negalime sieti šitų dviejų V. Marburgiečio kronikos aprašytų įvykių. Šis aprašymas sudaro prielaidą manyti, jog žemaičiai dalyvaudavo kryžiaus žygiuose į Prūsiją. Kronikos ištraukoje nėra rašoma kas gali būti laikomas ateinančio žygio organizatoriumi. Tarp kitko, kitoje kronikos vietoje V. Marburgietis pažymi, kad birželio atakos metu Žemaitijoje „daug nukautų buvo tarp [žemaičių] bajorų“¹⁴⁷. Tai vienas iš patvirtinimų, kad būtent Medininkuose veikė Žemaitijos diduomenės elitas ir čia buvo organizuojamos karinės akcijos.

Paskutinis Kęstučio laikų Žemaitijos puolimas įvyko krašto pajėgoms išvykus su Kęstučiu į Trakus susidurti su Jogaila 1382 m. vasarą. Žemaitiją užpuolė Livonijos brolis Vilhelmas iš Bejersheimo. Jis pridarė daug žalos ir nuvyko Neries pusėn, greičiausiai su siekiu prisijungti prie Jogailos pajėgų¹⁴⁸.

Apibendrinimas. Kaip matyti iš įvykių aprašo, Kęstutis nebuvo pažymėtas nei viename Žemaitijos žemių gynybos epizode. Net didžiausių puolimų į kraštą metu jis pasilikdavo atokiau ir laukdavo galimo Ordino puolimo į jo saugomas rytų Lietuvos teritorijas, kaip tai matyti Kaltinėnų puolime 1377 m. Svarbu akcentuoti tai, jog Kęstutis tikrai nebuvo pasyvus stebėtojas, kai kalbame apie krašto gynybą. Pavyzdžiui, viename iš Livonijos kronikos epizodų, kuriame aprašomas Aukštaitijos puolimas 1373 m. vasarą, galime pamatyti ir Kęstučio aktyvų veikimą gynyboje: „*Tais pačiais metais aštuntą dieną po Marijos dangun ėmimo (rugpjūčio 22) brolis Vinrichas, didysis magistras, vedė savo žmones prieš lietuvius į aukštaičių žemę, kur karalius Kęstutis jo nepraleisdavo. Didysis magistras veržėsi į krašto gilumą prie Neries, tikėdamasis praeiti, tačiau ir čia, panašiai kaip prie kitos brastos, karalius sutrukdė*“¹⁴⁹. Akivaizdu, kad kunigaikštis kryžiuočius, atvykstančius nuo Prūsijos pusės, dažniausiai pasitikdavo ties Neries upės pakrante. Taip pat galime matyti Kęstučio veiksmus Kauno pilies, Veliuonos, Pieštėvės atakų metu, Naujojo Kauno išsaugojimo pastangose. Jau minėtas atvejis, kuriame Kęstutis pastatė Skalvos karių dykroje irgi nurodo į jo veikimą pasienio ruožuose. Tačiau giluminėje Žemaitijoje buvo ginamasi savo pastangomis, slepiantis miškuose ir puolant iš pasalų bei statant kliūtis praeiti. Kronikos mėgo akcentuoti Kęstučio asmenybę, todėl negalime teigti, kad jis paprasčiausiai buvo pamirštas paminėti kronikininkų.

Dar vienas svarbus pastebėjimas yra tai, kad žemaičiai patys nebuvo įsitraukę į Kęstučio žemių gynybą. Pavyzdžiui, Strėvos kautynių metu buvo sukviestos pajėgos iš „*Vladimiro (pietinio), Brastos, Polocko, Vitebsko ir Smolensko*“¹⁵⁰. Tačiau žemaičių dalyvavimas nėra matomas. Iš kitos pusės, jei D. Barono teorija dėl Panemunės gynybos yra teisinga, žemaičiai galėjo bandyti veikti Nemuno pilių ruožo gynyboje.

¹⁴⁷ MARBURGIETIS, V. Op. cit., p. 173.

¹⁴⁸ Ibid., p. 181.

¹⁴⁹ LATVIS, H. VARTBERGĖ, H. Op. cit., p. 199.

¹⁵⁰ KUČINSKAS, A. Op. cit., p. 58.

Apibendrinant duomenis, kuriuos pavyko surinkti iš turimų rašytinių šaltinių, matyti, kad žemaičiai ir Kęstutis nesikišo į vienas kito krašto gynybą, o ja rūpinosi asmeniškai. Vienintelis dalykas, kuris krašto gynyboje juos vienijo buvo pasienio ribinės teritorijos, kurių apsaugojimu buvo suinteresuotos abi besiginančios nuo VO atakų pusės.

1.2. Kunigaikščio Kęstučio karinės akcijos į Ordino valdas ir žemaičių vaidmens paieškos jose

Antroje skyriaus dalyje žvelgsime į kunigaikščio Kęstučio karines akcijas į Ordino valdas. Šiuo atveju, mums svarbiausias aspektas yra ne tik žygių maršrutai, rezultatai ar mastas, bet ir žemaičių galimas dalyvavimas (arba nedalyvavimas) Kęstučio karinėse pajėgose žygiuose į priešų teritorijas šaltinių duomenimis.

Pirmasis įvykis, kurį nagrinėjame, yra V. Marburgiečio aprašytas atvejis, jog per 1338 m. Marijos ėmimo į dangų šventę, vasarą, „*nemažai lietuvių ir žemaičių*“¹⁵¹ tris dienas naikino Prūsiją. Kronikoje taip pat akcentuojama, jog dieną prieš tai maršalas Henrikas Duzemeris bandė sulaukyti pajėgas Galialaukyje ir čia žuvo 1220 „*stabmeldžių*“¹⁵². Ši kronikos žinutė nurodo, jog žemaičiai tikrai dalyvaudavo Prūsijos puolimuose kartu su kitomis lietuvių pajėgomis aptariamam laikotarpiui. Tačiau pats Kęstutis čia dar nėra paminėtas. Svarbu akcentuoti, jog tuo metu, kai vyko šis žygis, LDK vis dar vadovavo kunigaikštis Gediminas, todėl žemaičių reprezentavimas gali būti susijęs su jo politikos gairėmis.

1343 m. vasarą, Kęstutis su Algirdu puolė Livonijos žemę Rygos apylinkėse, žinodami, jog Livonijos magistras yra išvykęs į žygį prieš rusų žemes. Viena kariuomenės dalis puolė lielvardiečius, kita – ikškiliečius, trečia puolė Ruopažius¹⁵³. Iš žygio prieš rusus grįžus Livonijos magistrui, lietuviai grįžo atgal į LDK žemes. Šiame puolime, kuriame dalyvavo kunigaikštis Kęstutis ir tuo metu dar DK nelaikomas Algirdas, nėra minima, kad į pagalbą būtų atėjusi ir žemaičių kariuomenė.

1345 m. vėlinių savaitę, Kęstutis su Algirdu puolė Prūsiją, šįkart – Rastenburgo miestą. Jis deginamas, imami belaisviai¹⁵⁴. 1347 m. vasario 22 d. Kęstutis, Algirdas ir Narimantas puolė tą patį miestą ir padarė daug žalos. Tuomet Bartos žemėje sunaikino keturis kaimus, o paskui apgulė Loinenburgo pilį, kurią Ordino kariai apgynė. Grįžtant užpuolė Varmės vyskupiją¹⁵⁵. Minėtuose puolimuose abejais atvejais neminimos jokios žemaičių pajėgos. Panašu, kad antrasis žygis pasikloviė rusų kariuomene, nes jame dalyvavo kunigaikštis Narimantas.

¹⁵¹ MARBURGIETIS, V. Op. cit., p. 86.

¹⁵² Ibid.

¹⁵³ Ibid., p. 90.

¹⁵⁴ Ibid., p. 96.

¹⁵⁵ Ibid., p. 96-97.

1347 m. Kęstutis ir Algirdas ruošėsi pulti Sembą, o apie tai sužinoję VO pareigūnai ties Lietuvos teritorijos pasieniu sustatė sargybą, kad apsaugotų Prūsiją nuo galimo išpuolio. Tačiau puolimo nesulaukę kariai išsiskirstė, o tai sužinoję Lietuvos kunigaikščiai įvykdė puolimą ir pridarė daug žalos bei paėmė belaisvių. Tais pačiais metais lietuvių kunigaikščiai puolė Ragainę, Įsrutį, Vėluvą ir Vonsdorfą bei Girdavą¹⁵⁶. Čia kronikose taip pat nėra minimos žemaičių pajėgos.

1352 m., iš karto po pirmojo Vinricho iš Kniprodės žygio į Žemaitiją, atsakomąjį žygį surengė ir Lietuvos valdovai. Prūsijoje kariuomenė pasidalino į penkias dalis: pirmoji puolė Šakius, antroji – puolė link Pavandenio žemės per Sakiškės upės apylinkes. Trečioji – puolė Kaimo apylinkes. Ketvirtoji – persikėlusį per Deimenos upę puolė aplink esančias gyvenvietes. Penktoji dalis žygiavo palei Kuršių marias¹⁵⁷. Vėliau, Smolensko karalius, greičiausiai Ivanas Aleksandrovičius¹⁵⁸, vyko į Labguvą, bet Heningas Šindekopfas apsiginė. LDK pajėgos atsitraukė link Deimenos upės, kurioje, pasak kronikininko, vos nuskendo ir pats Smolensko kunigaikštis. H. Šindekopfas ištraukė jį iš vandens ir norėdamas įsiteikti Kęstučiui, kurio brolio sūnus kunigaikštis buvo, nusiuntė jį namo. Kęstutis, kuris buvo Kaimo vietovėje, Algirdas – Labguvoje, surinko kariuomenes ir pasitraukė iš Prūsijos, tačiau dar patys buvo užpulti H. Šindekopfo ties Kuršių mariomis¹⁵⁹.

Šiame masiškame žygyje privalėjo dalyvauti didžiulės lietuvių pajėgos. Žinome, kad buvo Kęstučio ir Algirdo kariuomenės, taip pat prie jų prisijungė Smolensko kunigaikščio pajėgos. Taigi didelė dalis kariuomenės turėjo būti iš rusiškų LDK žemių. Kronikoje nėra minima, kad čia būtų dalyvavusios žemaičių pajėgos, nors taip pat nežinome, kokius dalinius vedėsi Kęstutis. Atsižvelgiant į faktą, kad puolimas organizuotas kaip atsakas į Žemaitijos puolimą, žemaičių kariai jame galėjo dalyvauti. Iš kitos pusės, kraštas galimai buvo nualintas. Svarbu atsižvelgti į tai, jog išpuolis įvykdytas labai greitai po VO įsiveržimo: „*Ir [magistras] buvo nepatenkintas, kad nepadarė žygio [taip], kaip buvo norėjęs. Ir vos jis spėjo sugrįžti namo, lietuvių karaliai atseka paskui jį į Prūsiją [...]*“¹⁶⁰. Tai, kad dalyvavo ir Smolensko pajėgos, gali reikšti, kad žygis buvo planuotas dar prieš VO įvykdytą puolimą Žemaitijoje.

1353 m. rudenį Kęstutis ir Algirdas žygiavo į Rioselio apylinkes, kurias nuniokojo¹⁶¹. 1354 m. Kęstutis, Algirdas ir neįvardinti bajorai puolė Vartenbergą¹⁶². Abejais atvejais žemaičiai neminimi. Taip pat nėra žinių kas buvo tie kronikininko paminėti bajorai.

¹⁵⁶ MARBURGIETIS, V. Op. cit., p. 97-98.

¹⁵⁷ Ibid., p. 103.

¹⁵⁸ Ibid., p. 278.

¹⁵⁹ Ibid., p. 104.

¹⁶⁰ MARBURGIETIS, V. Op. cit., p. 102.

¹⁶¹ Ibid., p. 104.

¹⁶² Ibid.

1357 m. sausio mėn. Kęstutis, Algirdas ir Patirkas (Patrikas) (Gardino kunigaikštis) puolė Alenšteino apylinkes ir Gutštato miestą, kuriuos apnaikino¹⁶³. Šiuo atveju be Kęstučio ir Algirdo taip pat minimas Patirkas Gardiniškis, tačiau nėra žinių apie galimą žemaičių dalyvavimą žygyje.

1360 m. rugsėjo 14 d. neįvardintas Lietuvos valdovas užpuolė neįvardintą vietovę ir ją nuniokojo su dviem pulkais¹⁶⁴. 1361 m. vasario 24 d. neįvardinti lietuviai puolė Leneverdės bažnyčią, o padaliję pajėgas pasiekė ir Mintaują¹⁶⁵. Nei vienu atveju nėra pabrėžiamos kariuomenių sudėtys, todėl negalima pasakyti ar mūsųose dalyvavo žemaičių pajėgos, o ir nėra informacijos, kad jos rengtos paties Kęstučio iniciatyva, nes minimi tik lietuviai bendrąja prasme.

1361 m. kovo 13 d.¹⁶⁶ Henrikas Beleris ties Liocenburgio pilimi užtiko lietuvių pėdsakus, tarp kurių būta 500 karių, vedamų Algirdo, Kęstučio ir Patirko¹⁶⁷. Jis, kartu su kunigaikščiu Albertu, atsekė lietuvių pajėgas ir jas užpuolė. Žuvo 130 žmonių iš lietuvių pusės ir keletas VO karių. Konradas Hobergas numetė Kęstutį nuo žirgo ir šis buvo suimtas ir nuvežtas į Marienburgą iš kurio neilgai trukus (lapkričio 16 d.¹⁶⁸) pabėgo¹⁶⁹. Nėra žinių, kad tarp kautynių dalyvių būtų buvę ir žemaičių kilmės asmenų.

V. Marburgietis pateikia ir kitą variantą istorijoje apie Kęstučio suėmimą. Kęstutis puolė VO sudegindamas Johanisburgą ir jo apylinkes. Taip pat buvo paimtas Ekersbergas. Po visko, Kęstutis užpuolė Prūsijos pavaldinius, vadinamus Wyscher (žuvininkai). Rastenburgo ir Bartų viršininkai atėjo į pagalbą ir stojo į mūšį. Kęstutis buvo numestas nuo žirgo. Nors Kęstučiui pavyko gauti žirgą ir bandyti pabėgti, jis buvo pavytas ir suimtas¹⁷⁰. Čia nėra teigiama, jog Kęstutis buvo nuvestas į Marienburgą, o buvo menkai prižiūrėtas ir persirengęs Ordino pareigūnu pabėgo nuo didžiojo magistro. Šiuo atveju, taip pat nėra žinių, kad susidūrimė būtų dalyvavę ir žemaičiai. Tiesa, yra ir versija, jog Kęstutis buvo užpultas Ordino pareigūnų medžioklės metu, todėl nesugebėjo apsiginti ir buvo suimtas¹⁷¹. Tokiu atveju jokio puolimo naratyvo iš viso neturėjo būti.

1364 m. rudenį lietuviai, vedami Kęstučio, įsiveržė į Prūsiją, Sembos vyskupystę, ir puolė nuo Jurgenburgo apylinkių iki Probstvaldės, kuriose gyventojai įspėti nebuvo, kunigaikštis pridarė daug žalos¹⁷². Žemaičių dalyvavimas nėra akcentuojamas. 1365 m. Kęstutis paėmė Angeburgo tvirtovę su aštuoniais gynėjais¹⁷³. Žinutėje nėra informacijos, su kuo žygiavo Kęstutis.

¹⁶³ MARBURGIETIS, V. Op. cit., p. 105.

¹⁶⁴ LATVIS, H. VARTBERGĖ, H. Op. cit., p. 185.

¹⁶⁵ Ibid.

¹⁶⁶ Ibid.

¹⁶⁷ MARBURGIETIS, V. Op. cit., p. 109.

¹⁶⁸ LATVIS, H. VARTBERGĖ, H. Op. cit., p. 186.

¹⁶⁹ MARBURGIETIS, V. Op. cit., p. 110-111.

¹⁷⁰ Ibid., p. 111-113.

¹⁷¹ KUČINSKAS, A. Op. cit., p. 63.

¹⁷² Ibid., p. 128.

¹⁷³ Ibid., p. 129.

1365 m. vasario 14 d., pagal Livonijos kroniką, neįvardinti lietuviai užėmė Skalvių, Ragainės ir Tilžės pilis. Išsivedė žmonių, o pilis sudegino¹⁷⁴. Greičiausiai, tas pats žygis aprašomas V. Marburgiečio kronikoje, kurioje teigiama, kad Kęstutis, Algirdas, Patirkas iš Gardino ir Aleksandras su 4000 žmonių, pasidalinę trimis dalimis, užpuolė Skalvos žemę ir sudegino Kaistryčių bei Spitrės pilis aplink Tilžę¹⁷⁵. Kraštą nuniokojo ir paėmė belaisvių. Taip pat buvo nuniokota Skalvos žemė ir paimti 800 belaisvių¹⁷⁶. Nepaisant to, kad nurodyta didelė kariuomenė vedama kunigaikščių, jų gretose nėra išskiriamos žemaičių pajėgos.

1366 m., po Butauto žygio į Lietuvą, rengiamas atsakomasis žygis. V. Marburgietis rašo, kad *stabmeldžiai* surinkę kariuomenę niokojo neįspėtas Nordenburgo vietoves. Nužudomas ir Ordino maršalas Kunonas iš Hatenšteino¹⁷⁷. Tuomet lietuviai žygiavo link Lioceno per Kirsnos girią ir parvyko namo¹⁷⁸. Šiam žygiui galėjo vadovauti Kęstutis, bet kronikoje nėra pasakoma, kuris valdovas kariuomenę vedė ir ar žygyje dalyvavo žemaičių atstovų. Kitame žygyje, tais pat metais, Kęstutis puolė Johanisburgą, sudegino pilį. Kęstutis taip pat norėjo pulti Girdavos kraštą, tačiau žvalgams informavus, kad Girdavos viršininkas atjoja ginkluotas, nuspręsta pasitraukti¹⁷⁹. Apie žemaičių buvimą greta Kęstučio šio žygio metu kronikos neinformuoja.

Tais pačiais metais, pasak V. Marburgiečio, Heningas Šindekopfas siekė susitikti su Kęstučiu. Jie susitiko ties Įsručiu, kuriame lietuvių pajėgos buvo įkūrusios stovyklą. Tačiau, kariuomenėms priartėjus, Kęstutis apkaltino kryžiuočius ginklų naudojimu ir staiga užpuolė Tamaviškius jodamas į Įsručių¹⁸⁰. Kęstutis paėmė priešą arklius ir su jais atjojo į susitikimą su Ordino maršalu. Po to, Kęstutis vėl puolė Nordenburgą ir Lioceną¹⁸¹. Žemaičiai neminimi.

1370 m. vasario 14 d. Algirdas ir Kęstutis su didelėmis pajėgomis atjojo į Sembą per užšalusias Kuršių marias ir puolė apylinkes. Galiausiai surengė išpuolį prieš Rūdavos pilį. Tuomet, didysis komtūras Volframas iš Baldersheimo, maršalas Šindekopfas, didysis magistras Vinrichas iš Kniprodės ir kiti kryžiuočiai puolė lietuvių pajėgas. Pagal V. Marburgietį žuvo 26 broliai ir 100 vyrų iš Ordino pusės, įskaitant maršalą Šindekopfą, Kunoną iš Hatenšteino, vicekomtūrą Henriką iš Štokheimo, Redeno komtūrą brolių Pecoldą iš Korvico¹⁸². Žuvo apie tūkstantis žmonių. Livonijos kronikos duomenimis Ordino pusėje žuvo iki 300 žmonių, o lietuvių apie 5500¹⁸³. A. Kučinskas ginčijosi, kad lietuvių pusėje ir Ordino pusėje žuvusiųjų skaičius turėjo būti apytikriai vienodas, nes, jo nuomone, pajėgos taip pat

¹⁷⁴ LATVIS, H. VARTBERGĒ, H. Op. cit., p. 188.

¹⁷⁵ MARBURGIETIS, V. Op. cit., p. 129, 299.

¹⁷⁶ Ibid., p. 130.

¹⁷⁷ Ibid., p. 132-133.

¹⁷⁸ Ibid., p. 133.

¹⁷⁹ Ibid.

¹⁸⁰ MARBURGIETIS, V. Op. cit., p. 135.

¹⁸¹ Ibid., p. 136.

¹⁸² MARBURGIETIS, V. Op. cit., p. 142.

¹⁸³ LATVIS, H. VARTBERGĒ, H. Op. cit., p. 195.

buvo apylygės. Jis priskaičiuoja apie 500-750 žuvusiųjų lietuvių¹⁸⁴. Žinome, kad mūšyje LDK pusėje dalyvavo rusų ir lietuvių pajėgos. Tai pažymi ir Livonijos kronika¹⁸⁵. Tačiau niekur nėra pabrėžiama, kad greta Kęstučio būta ir žemaičių, nepaisant to, kad kariuomenė iš tiesų buvo masyvi.

1371 m. rudenį Kęstutis užpuolė Gunlaukį, kuris buvo neįspėtas. Užėmė pilį ir papilį, pridarė daug nuostolių vietiniams¹⁸⁶. Žemaičių dalyvavimas žygyje nėra pažymėtas.

1372 m. Vilniaus vietininko Dirsūno sūnus dykroje pagavo Tamaviškių viršininką brolių Joną Šionefeldą ir vedlį, kuris išdavė VO ir perėjo į LDK kunigaikščio pusę¹⁸⁷. V. Marburgiečio kronikoje rašoma, jog gavėnios metu jis atvedė Lietuvos kariuomenę prie Tamaviškių pilies, kurioje pridaryta daug nuostolių. Vėliau dykroje pats vedlys, kuris išdavė VO, buvo nužudytas Ordina palaikančiųjų¹⁸⁸. Šioje situacijoje nėra patikslinama, kuris kunigaikštis vedė lietuvių kariuomenę, o taip pat neminimi žemaičiai. Įdomu tai, kad tais pat metais šešios šeimos perėjo į lietuvių pusę ir jų pagalba Kęstutis įvykdė žygį į Zėhesteną, kuriame pridarė daug žalos¹⁸⁹. Nepabrėžiama, kokia kariuomenė buvo pašaukta, žemaičiai neminimi.

1373 m. pavasarį Kęstutis puolė Biberšteino kaimą Girdavos žemėje. Kadangi kraštas buvo įspėtas, daug pelnyti nepavyko. V. Marburgiečio kronikoje minima, kad išvykdamas jis paliko pasalas, todėl Brandenburgo komturas ir Girdavos viršininkas, kurie buvo pradėję jį vyti, nustojo tai daryti išsigandę galimų pasalų¹⁹⁰. Šio žygio metu nėra žinių apie prie Kęstučio prisijungusius žemaičius.

Livonijos kronikoje H. Vartbergė rašo, jog 1375 m. Kęstutis su trimis Algirdo sūnumis ir su Smolensko kunigaikščio sūnumi bei Polocko kunigaikščiu Andriumi puolė Dauguvos apylinkes. Išpuolis palietė Rygos arkivyskupo teritoriją bei Tisenhauso valdas, Krustpilio, Lazdonos, Bersono, Erlės, Pepalgės ir Selsovės apylinkes iki Baltonės¹⁹¹. Žygio metu nepavyko padaryti didelės žalos, nes buvo blogos oro sąlygos ir dėl sniego prarasta daug žirgų bei neteko žmonių¹⁹². Kronika nekalba apie žemaičių dalyvavimą ir pats žygio pobūdis nurodo, kad žygyje su Kęstučiu daugiau dalyvavo rytų LDK pajėgos.

1376 m. į Narkyčius įsiveržė Kęstučio, Algirdo ir Svirdeikos pajėgos. Kęstutis puolė Taplaukį eidamas link Vėluvos¹⁹³. Algirdas nuniokojo Nadruvos žemę, o Svirdeika veržėsi į Įsrutį ir rado neįspėtus gyventojus. Grįžtant jie vėl puolė Taplaukį. Tuo tarpu Svirdeika paėmė Įsruties arklius ir

¹⁸⁴ KUČINSKAS, A. Op. cit., p. 82.

¹⁸⁵ LATVIS, H. VARTBERGĖ, H., Op. cit., p. 195.

¹⁸⁶ MARBURGIETIS, V. Op. cit., p. 144.

¹⁸⁷ Ibid., p. 145.

¹⁸⁸ Ibid.

¹⁸⁹ Ibid.

¹⁹⁰ MARBURGIETIS, V. Op. cit., p. 147.

¹⁹¹ LATVIS, H. VARTBERGĖ, H., Op. cit., p. 202.

¹⁹² Ibid.

¹⁹³ MARBURGIETIS, V. Op. cit., p. 149.

sudegino šias apylinkes bei Tamaviškių papilį ir pasuko Valkenavos pusėn¹⁹⁴. Tamaviškių kariai puolė lietuvius, tačiau šiems sudarius pasala, pavyko nukauti Tamaviškių viršininką. Per puolimą pasiektos ir Jurgenburgo apylinkės¹⁹⁵. Šiame žygyje žuvo arba tapo belaisviais apie 900 žmonių V. Marburgiečio duomenimis¹⁹⁶. Livonijos kronikoje, panašu, kad aprašomas tas pats įvykis, čia teigiama, jog belaisvių paimta 400, o taip pat 50 kumelių ir 60 kitų žirgų¹⁹⁷. Tačiau duomenys gali nesutapti dėl žygio pobūdžio. Pasak Torūnės analų, jis buvo padalintas į dvi dalis – prasidėjo birželio 7 d., o vėliau pratęstas po trijų savaičių tarpo¹⁹⁸. Nei viename aprašyme nėra paminėtas žemaičių dalyvavimas.

Tų pačių metų rugpjūčio 1 d. Kęstutis vienas sudegino Mintaujos priešpilį, paėmė arklius ir galvijus. Tuo pačiu metu puolė Dobelę, sudegino šieną ir išsivedė 40 žmonių¹⁹⁹.

1376 m. rudenį Kęstutis atėjo į Soldovą Osterodės apylinkėse ir netikėtai ją užpuolė nužudydamas 800 žmonių²⁰⁰. Šio žygio metu taip pat buvo puolama Mazovija, kuri, panašu, buvo pagrindinis Kęstučio taikiny²⁰¹. Remiantis H. Vartbergės duomenimis, galime manyti, jog Kęstutis, su trimis broliais, buvo nujoję iki pat Krokuvos apylinkių²⁰². Šiame žygyje taip pat nėra užsimenama apie žemaičius, bet žygis greičiausiai rengtas Lenkijos politikos pagrindu, todėl žemaičių dalyvavimas čia nėra tikėtinas.

1377 m. kovo 21 d. Kęstutis su savo ir Algirdo sūnumis bei rusų pajėgomis puolė Kuršą, kuris buvo neįspėtas. Jie degino Goldingos apylinkes ir Kuršo diecezijos kanauninkų dvarus²⁰³. Pagal kronikininką H. Vartbergę užmuštų ir belaisvių skaičius buvo apie 700. Tačiau žygyje buvo pagautas Trakų vaivada Pekstė²⁰⁴. Žemaičių dalyvavimas žygyje nėra minimas, nepaisant to, kad Kuršą pulti buvo patogiausia būtent per Žemaitijos teritoriją. Tačiau išskiriami rusai, o Pekstės paminėjimas leidžia manyti, kad Kęstučio pajėgos susidėjo daugiausia iš Trakų kunigaikštijos kariuomenės.

1379 m. gegužės mėn. lietuviai sugriovė Klaipėdos pilį. Šį įvykį aprašydamas Z. Ivinskis akcentuoja, kad žygis organizuotas Kęstučio pajėgomis, tačiau to nepatvirtina joks kitas mums žinomas šaltinis²⁰⁵. V. Marburgietis puolusiuosius įvardija tiesiog stabmeldžiais²⁰⁶. Torūnės analai, Detmaro ir J. Posilgės kronikos juos vadina lietuviais²⁰⁷. Tai vienas atvejų, kai istoriografija iškreipia šaltinių faktus papildydama juos savais nepatvirtinamais duomenimis. Pabrėžtina, kad negalime teigti ir to, jog puolime

¹⁹⁴ MARBURGIETIS, V. Op. cit., p. 149.

¹⁹⁵ MARBURGIETIS, V. Op. cit., p. 154.

¹⁹⁶ Ibid., p. 150.

¹⁹⁷ LATVIS, H. VARTBERGĖ, H. Op. cit., p. 204.

¹⁹⁸ *Scriptores Rerum Prussicarum*. Bd. 3, Sud. T. HIRSCH, M. TOPPEN, E. STREHLKE. Leipzig, 1866, p. 100.

¹⁹⁹ LATVIS, H. VARTBERGĖ, H. Op. cit., p. 204.

²⁰⁰ Ibid., p. 204-205.

²⁰¹ Ibid., p. 205; MARBURGIETIS, V. Op. cit., p. 151-152.

²⁰² LATVIS, H. VARTBERGĖ, H. Op. cit., p. 205.

²⁰³ LATVIS, H. VARTBERGĖ, H. Op. cit., p. 205-206.

²⁰⁴ Ibid., p. 206.

²⁰⁵ IVINSKIS, Z. *Rinkiniai raštai*. T. 3. Roma, 1978, p. 198.

²⁰⁶ MARBURGIETIS, V. Op. cit., p. 160.

²⁰⁷ *Scriptores Rerum Prussicarum*. Bd. 3, Sud. T. HIRSCH, M. TOPPEN, E. STREHLKE. Leipzig, 1866, p. 110-111.

dalyvavo žemaičiai, nes jie taip pat įvardijami nėra, nepaisant to, kad būtent iš Žemaitijos puolimą buvo galima atlikti sėkmingiausiai.

1379 m., po Sekminių, Kęstutis su 500 vyrų puolė nepasiruošusią Ekersbergo pilį. Ją perėmė, o jos viršininkas Jonas Zurbachas pasidavė²⁰⁸. Tarp 500 vyrų žemaičiai nėra išskiriami.

Kitu metu (kažkada tarp 1379-1381 m.) Vytautas, Kaributas ir Kęstutis apgulė Bavarijos pilį, kurios gynyba turėjo būti silpna. Ordino broliai patys padegė pilį ir kovojo su ugnimi²⁰⁹. Galiausiai buvo sudaryta taika. Vėliau lietuvių pajėgas nuvijo Vygandas iš Baldersheimo su skalviais²¹⁰. Žemaičių dalyvavimas nėra pažymėtas.

1381 m. vasarą Kęstutis su bajorais puolė Įsruties apylinkes. Jo vedlys Grandė su 60 vyrų netikėtai užpuolė Tamaviškių regioną, o vedlys Lapė įspėjo Kęstutį, kad kraštas nepasiruošęs puolimui, nes niekas nežino apie Kęstučio buvimą Prūsijoje²¹¹. Todėl Kęstutis įsiveržė į Įsrutį, kuriame žuvo brolis Frišė²¹². Šio įvykio aprašyme, V. Marburgiečio kronikoje, nėra pateikiama duomenų apie minėtųjų bajorų tapatybes ar žemaičių buvimą kartu.

1381 m. spalio mėn., remiantis V. Marburgiečiu, Kęstutis pašaukė žemaičius Medininkuose pulti Bartos žemę arba Lenkiją, o persikėlus per Nemuną „jis ir apgavo stabmeldžius, kurie pamatė jo apgavystę, kai jis netesėjo pažadėto“²¹³. Ši trumpa ištrauka pasakoja apie Kęstučio žygį perimti Vilniaus sostą. Kronikos ištrauka tarsi įrodo, ar bent sukuria precedentą teigti, jog žemaičiai ir Kęstutis kartu rengdavo puolimus į Prūsiją ir net Lenkijos gilumą. Visų pirma, Kęstutis atvyko į Medininkus, kuriuose matomai buvo organizuojamos karinės akcijos. „*Tiems, kuriuos buvo sušaukęs, jis pasakė, kad manęs pulti Lenkiją, arba Bartos žemę*“²¹⁴. Tai iš esmės nurodo, kad Kęstutis nevienareikšmiškai apgavo žemaičius, galimai siekdamas juos įtraukti į vidaus konfliktą tarp kunigaikščių prieš jų valią, mat kitu atveju nebūtų reikėję dangstyti Prūsijos ar Lenkijos puolimu. Taipogi, negalima teigti, jog apgauti čia buvo stabmeldžiai iš Jogailos pusės, nes aiškiai nurodoma, kad apgauti tie, kuriems „jis netesėjo pažadėto“²¹⁵ pulti minėtas teritorijas. Šį epizodą plačiau aptarsime trečiame skyriuje.

1382 m. sausio mėn. Kęstutis puolė Vėluvą, Tapiavą, Vonsdorfą. Čia paėmė 500 belaisvių²¹⁶. Apie Kęstučio pajėgų sudėtį kronikoje nėra rašoma. Svarbu akcentuoti, jog šio puolimo metu Kęstutis jau buvo LDK DK.

²⁰⁸ MARBURGIETIS, V. Op. cit., p. 163.

²⁰⁹ MARBURGIETIS, V. Op. cit., p. 171.

²¹⁰ Ibid., p. 171-172.

²¹¹ Ibid., p. 165-166.

²¹² Ibid., p. 166.

²¹³ Ibid., p. 172.

²¹⁴ MARBURGIETIS, V. Op. cit., p. 172.

²¹⁵ Ibid.

²¹⁶ Ibid., p. 168.

1382 m. balandžio mėn. Kęstutis atvyko prie Jurbarko, o kartu atsivežė bombardų. Tačiau puolimas nebuvo sėkmingas. Jonas iš Pfirmo atmušė lietuvių pajėgas. Tuo tarpu Jonas iš Meldingeno sudegino papilį. Kelių dienų puolimas baigėsi nesėkme, o suorganizuotos taikos derybos iširo²¹⁷. Puolime nėra pabrėžiamos Kęstučio pajėgos, tačiau jos negalėjo būti itin didelės, nes atvyko laivais. Žemaičiai, ko gero, nebuvo įsitraukę į puolimą, nors to tiesiogiai iš kronikos išgauti negalime.

Tais pačiais metais Kęstutis „*su savo bajorais ir stabmeldžiais*“²¹⁸ statė tiltą per Israpisą, siekdami pulti Laukišką. Dalis kariuomenės siekė pulti Nadruvą²¹⁹. Tačiau Ordino pareigūnai buvo įspėti ir pasiruošė kautis. Mat Kęstučio pajėgose buvęs krikščionis Krūzė, kuris įspėjo apie kunigaikščio veiksmus Prūsijoje²²⁰. Įsiruties viršininkas užtikino tris lietuvius, kuriuos paėmė, tačiau kiti buvo pabėgę anapus upės, o ši patvino, todėl pasivyti nebegalėjo²²¹. Vėl gi sunku pasakyti bajorų tapatybę, o taip pat vadinamųjų stabmeldžių kilmės vietą. Tai chronologiškai paskutinis Kęstutį minintis Prūsijos puolimas.

Apibendrinimas. Akivaizdžiai menkas žemaičių vaidmuo Kęstučio žygių aprašymuose vokiečių kronikose kelia nuostabą. Istoriografijoje mėgstama teigti, kad „*lietuviai ir žemaičiai visados drauge stojo į kovą prieš Ordinus ir drauge gynė bendrus Lietuvos interesus*“²²², tačiau kronikose tai sunkiai matoma. Dar 1338 m. galime teigti, kad žemaičiai nevienareikšmiškai dalyvavo žygyje kartu su lietuviais, bet vėliau apie jų buvimą nematyti nei viename Kęstučio puolimo aprašyme. Iš kitos pusės, anksčiau aptartas 1381 m. birželio mėn. pasirengimo žygiui paminėjimas ir tų pačių metų spalio mėn. Kęstučio manevras kviečiant žemaičius žygiui ne tik į Prūsiją, bet ir į Lenkiją, nurodo į precedentą, kad žemaičiai dalyvaudavo žygiuose kartu su lietuviais ne tik į Ordino valdas. Taip pat gerai žinomas atvejis, jog 1372 m. žemaičiai dalyvavo žygyje į Maskvą kartu su Kęstučiu ir Algirdu²²³. Ir apskritai, staigus žemaičių vaidmens nutrūkimas žygiuose atrodo menkai įtikinamas.

Iš kitos pusės, turime suvokti, kad ne visi žygiai į VO būdavo rengiami kaip atsakas į puolimus Žemaitijos kryptimi. Ypač po 1362 m., kai pradėjo byrėti Panemunė ir Ordino atakos vis lengviau prasiskverbė į tolimesnes rytų Lietuvos teritorijas, Aukštaitiją, matomas padažnėjimas atsakomųjų puolimų būtent į šiuos niokojimus. Taip pat svarbu suprasti, kad Ordino niokojimai dalinai būdavo susiję ir su pietų politikos kryptimi, kurioje VO nevengė kišimosi. Todėl teigti, kad žemaičiai visada privalėjo dalyvauti žygiuose į Ordino žemes nėra teisinga, nes paprasčiausiai ne visada jiems tai buvo aktualu, o matomai ir kunigaikštis neturėjo galimybės versti jų dalyvauti žygiuose svetur, ypač atsižvelgiant, kad kraštas turėjo būti saugomas iš vidaus, o kariuomenė nebuvo didelė, turėjo užtikrinti saugumą. Dar svarbu akcentuoti faktą, kad po didesnių Ordino puolimų į Žemaitiją krašto kariuomenė būdavo stipriai

²¹⁷ MARBURGIETIS, V. Op. cit., p. 175.

²¹⁸ MARBURGIETIS, V. Op. cit., p. 168.

²¹⁹ Ibid.

²²⁰ Ibid., p. 169.

²²¹ Ibid.

²²² KUČINSKAS, A. Op. cit., p. 176.

²²³ ALMONAITIS, V. *Žemaitijos politinė padėtis 1380-1410 metais*. Kaunas, 1998, p. 57.

nualinta, todėl nebūtinai galėjo gebėti suorganizuoti pajėgas kontrpuolimams. Tokiu atveju Kęstučio asmeniniai žygiai be žemaičių pagalbos nestebina. Tačiau galime manyti, jog žemaičiai galėjo dalyvauti didesniuose, valstybinio masto puolimuose integruodamiesi į kunigaikščių pajėgas.

Tad menkas žemaičių minėjimas puolimuose VO kryptimi suponuoja du teiginius: 1) žemaičiai menkai įsitraukdavo į Ordino puolimus 1337-1382 m. laikotarpiu 2) žemaičiai buvo glaudžiai susaistyti su Kęstučio pajėgomis, todėl nebūdavo išskiriami kronikose. Žemaitija galėjo neturėti vientisų karinių pajėgų, kurios būtų skirtos puolimui, o ne gynybai, todėl integruotis į Trakų kunigaikščio kariuomenės dalinius, o jų kronikos paprasčiausiai neišskirdavo iš bendro vaizdo. Kita vertus, 1382 m. prie Kęstučio prisijungė pakankamai didelė kariuomenė žygiui į Trakus, kuri akivaizdžiai turėjo pasirinkimą prie jo nesijungti²²⁴. Taip pat labai svarbu pamatyti, kad puolimų metu aktyviai dalyvavo ir Algirdo bei kitų rusiškų žemių kunigaikščių pajėgos, todėl net ir teigiant, kad žemaičiai dalyvavo žygiuose, negalime teigti, kad tai reiškė jų priklausymą Kęstučio pajėgoms. Tai vienodai gali reikšti ir tai, jog buvo vienoks ar kitoks saitas tarp Žemaitijos ir LDK aukščiausiosios valdžios karo klausimais, o Kęstutis buvo tik vienas iš tos valdžios atstovu, net jei ir vienas iš dviejų svarbiausių, ypač klausimais, kurie siejosi su politika vakaruose.

Nepaisant aukščiau išvardytų teiginių, svarbu suprasti, jog prevenciniai smūgiai į VO, net jei nesusiję su Žemaitijos puolimais, nemenkai prisidėjo prie Žemaitijos gynybos, nes nualindavo Ordiną ir sulaikydavo jų galimus puolimus į kraštą. Todėl tokie puolimai žemaičių turėjo būti skatinami, o Kęstučio politika, kuri stipriai išryškindavo VO elementą ir atkreipdavo kitų kunigaikščių didesnę dėmesį šio karo kryptimi, jiems buvo palanki, net jei nebuvo tiesiogiai siejama su jais pačiais. Aktyvus Kęstučio veikimas šiame fronte turėjo turėti palaikymą iš Žemaitijos diduomenės pusės ir to nuvertinti negalima.

Apibendrinant galime teigti, jog vokiečių kronikos sudaro tik labai ribotą vaizdą į Kęstučio ir Žemaitijos galimus tarpusavio karinius ryšius VO agresijos akivaizdoje. Kęstučio prastas reprezentavimas Žemaitijos gynybos pajėgumuose, ir menkas žemaičių reprezentavimas puolimų metu rodo, kad Kęstučio ir Žemaitijos santykius sunku nusakyti vienu visą apimančiu teiginiu. Kęstutį sunkiai būtų galima laikyti krašto protektoriumi, jei remsimės šaltinių pateikiamais duomenimis ir tik jais, nes jis akivaizdžiai nesikišo į vidaus karinius reikalus, kuriais rūpinosi krašto pajėgos ir vietos diduomenė. Net didžiausių puolimų metu, kai Žemaitijoje susirinkdavo kariuomenės ir didžiųjų Vakarų Europos valstybių, Kęstučio indėlio į gynybą pažymėti paprasčiausiai negalime. Iš šaltinių negalime teigti ir to, jog kunigaikštis vienaip ar kitaip prisidėjo prie gynybinės sistemos formavimo. Tačiau negalime atmesti

²²⁴ MARBURGIETIS, V. Op. cit., p. 181.

kunigaikščio indėlio į Žemaitijos paribio sričių gynybą, jo aktyvų veikimą Panemunėje, pajėgų išskirstymą dykros ruožuose. Nėra aprašytų atvejų, kai kunigaikštis **įsakytų** žemaičiams atlikti vieną ar kitą užduotį, o visi jų susidūrimo aprašymai apsiriboja prašymu prisidėti ar paprasčiausiu įtikinėjimu prisijungti prie pajėgų. Atvejis, kai žemaičiai rinkosi ar palaikyti Jogailą ar Kęstutį konflikto metu, kurį plačiau aptarsime ateinančiuose skyriuose, tai parodo sėkmingiausiai. Tai tik labiau sutvirtina teiginį, kad žemaičiai buvo žymiai labiau susaistyti su aukščiausia valdžia, o ne vienu kunigaikščiu, jiems rūpėjo bendra valstybės politika, bet kraštas galimai veikė kaip savarankus organas, pats gindamasis nuo Ordino rengiamų puolimų ir sprendžiantis kada prisijungti prie puolimų į priešų teritorijas, ir nesvarbu, ar politika nukreipta į vakarus ar į rytus. Jiems natūraliai rūpėjo valstybės padėtis, kurios sąlygos galėjo lemti vieną ar kitą besitęsiančio karo baigtį, o galiausiai ir viso krašto likimą.

2. Karas ir diplomatija: Kęstučio veiksmai pietuose ir rytuose

1340 m. mirus kunigaikščiui Boleslovui-Jurgiui Haličo-Voluinės kunigaikštija liko be tiesioginio įpėdinio²²⁵. Tai lėmė Lietuvos santykių su Lenkija pokytį, kuris įtraukė kunigaikštį Kęstutį ir jo brolių Liubartą į ilgalaikį diplomatinį ir karinį konfliktą pietiniame Lietuvos regione, siekiant išlaikyti rusėniškas paribio žemes – Palenkę, Brestą, ir užtvirtinti Voluinę kaip kunigaikščio Liubarto valdomą teritoriją, kuri jam priklausė pagal paveldėjimo teisę iš santuokos su Vladimiro kunigaikščio Andriaus dukterimi²²⁶.

Lenkija senai troško perimti valdžią Haličo-Voluinės kunigaikštystėje, tačiau dabar atsirado galimybė šią svajonę įgyvendinti. Todėl labai greitai po Boleslovo-Jurgio mirties karalius Kazimieras ėmėsi akcijos prieš Voluinę, žinodamas, kad teritorijoje taip pat siekė dominuoti lietuviai bei totoriai²²⁷. Gerai suprąsdamas, kad kova už katalikybę, kuri nužudė Boleslovą, paskatins popiežių prisidėti prie kovos materialiai, jis savo naująjį karą įvardijo kaip kovą prieš pagonis ir kitatikius (Rusioje dominavo stačiatikiai).

Tad tik sužinojęs apie Boleslovo mirtį, Kazimieras užpuolė Lvovą, o tai pradėjo ilgai trukusį karinį konfliktą dėl Haličo-Voluinės likimo. Remiantis A. Kučinsku, galima daryti prielaidą, jog tuo metu Liubartas neturėjo jokio tikslo kariauti dėl Voluinės, nes tikėjo, kad ji jam priklauso ir be kovos, ypač atsižvelgus į faktą, kad jo sesuo buvo Boleslovo-Jurgio našlė²²⁸. Kazimierui sunkiai sekėsi pradiniame karo etape. Taip buvo ir todėl, kad Lenkija buvo puolama totorių pajėgų²²⁹. Karalius suskubo pasiskųsti popiežiui Klemensui VI, kuris už Lenkijos karaliaus kovą prieš totorius, rusus ir lietuvius jam paskyrė materialinės paramos²³⁰.

Apie 1344 m. sužinome, kad Kęstutis ir Liubartas sudarė taiką su Kazimieru, todėl karalius buvo užsipultas popiežiaus, kuris bulėje skundėsi, kad šis susideda su lietuviais (Kęstutis buvo pagonis, tačiau Liubartas buvo stačiatikis). Svarbu akcentuoti, jog 1344 m. Lietuvos DK vis dar buvo Jaunutis, todėl ši sutartis tiesiogiai nurodo, kad Kęstutis turėjo įsipareigojimą palaikyti diplomatiją pietuose su Lenkija, kartu padedant Liubartui, dar iki Algirdo valdymo pradžios. Taip pirmiausia buvo todėl, nes Kęstučiui priklausė rusėniškosios žemės kunigaikštystės pietuose, kurias jis turėjo ginti nuo galimos Kazimiero invazijos, o Liubarto teritorija ribojosi su šiomis žemėmis ir Haličo-Voluinės puolimas galėjo vienodai pakenkti ir Palenkei ar Brestui.

²²⁵ KUČINSKAS, A. Op. cit., p. 87.

²²⁶ Ibid., p. 90.

²²⁷ Ibid., p. 95.

²²⁸ Ibid., p. 96.

²²⁹ Ibid., p. 97.

²³⁰ Ibid., p. 98.

Sunku pasakyti, kada galime laikyti Palenkės priklausomumo Kęstučiui pradžia. Šaltinių duomenimis, pirmas šios teritorijos priklausymo lietuviams paminėjimas yra 1366 m. lietuvių-lenkų sutartyje, kuria jos priskiriamos kunigaikščiui Kęstučiui²³¹. Tačiau istoriografijoje linkstama manyti, kad šios žemės buvo prie Lietuvos prijungtos dar Gedimino laikais. Palenkės prijungimo dvi galimos datos yra 1323-1324 m. (Stanislavo Zajančkovskio istoriografinė stovykla) arba 1336-1340 m. (Henriko Paškevičiaus istoriografinė stovykla)²³². Pirmoji teigė, jog 1325 m. Lenkijos-Lietuvos sąjunga išsprendė Palenkės problemą. 1323-1324 m. Lokietka ir Gediminas sutarė, jog Palenkė pereis į LDK rankas, o Haličo-Voluinėje bus pasodintas Jurgis-Boleslovas²³³. Kita versija teigė, jog Palenkė galėjo būti prijungta 1336-1340 m. žygių į Mazoviją metu. Mat Mazovijos kunigaikštis, pasinaudojęs Lietuvos-Lenkijos sąjungos suirimu ir Gedimino konfliktu su kryžiuočiais ryžosi prijungti Palenkę jėga. Tai iššaukė kelis Gedimino smūgius prieš Mazoviją. Pavyzdžiui, 1336 m. žygio metu jame dalyvavo ir Algirdas su Kęstučiu²³⁴.

Trumpai tariant, istoriografija sutinka, jog Palenkė buvo prijungta būtent Gedimino valdymo laikais ir paskirta valdyti Kęstučiui. Iš vėlesnio periodo XV-XVI a. privilegijų skirtingoms sritims žinome, kad panašiai, kaip Žemaitijoje²³⁵, kuriai buvo skirtos privilegijos, jos buvo skirtos ir Palenkės miestams Drohičinui²³⁶, Bielskui²³⁷. Tai reiškia, kad šis regionas pasižymėjo išskirtinėmis teisėmis Trakų kunigaikštijos kontekste, o tai turėjo lemti ir specifinį ryšį su kunigaikščiu Kęstučiu. Svarbu akcentuoti ir faktą, jog šis regionas skyrėsi ir savo religine specifika – jis laikėsi rytų krikščionybės tradicijų.

Grįžkime į 5-tą dešimtmetį. Ieškodamas tinkamo sprendimo, Kazimieras sudarė sutartis su Ordinu bei Čekija. Su VO jis susitarė net du kartus. 1343 m. Kališo susitarimu Kazimieras VO perdavė Pamario regioną, o 1349 m. sutartimi tai patvirtino²³⁸. Gali būti, jog Kazimieras planavo pulti VO ir atsiimti Pamarį, tačiau po 1349 m. sutarties šis variantas buvo atmestas, o nelikus VO kliūties jis pagaliau galėjo visą karinę jėgą ir dėmesį skirti Haličo-Voluinės problemai spręsti. 1348 m. susitarimas, nukreiptas prieš Ordiną su Čekija, karaliui vėliau būtų leidęs kartu pulti VO, o galima Lietuvos krikšto idėja būtų pavertusi Lietuvą Lenkijos partnere kovoje su vokiečiais. Situacija pasikeitė po minėtos 1349 m. pakartotinės sutarties su Ordinu, kuriuo buvo dar kartą patvirtinta Kališo taika ir Pamario problema buvo

²³¹ КРАЙЦЗВІЧ, А. *Гісторыя Вялікага Княства Літоўскага (1248-1377)*. Мінск, 2015, p. 129.

²³² Ibid.

²³³ Ibid., p. 129-130.

²³⁴ Ibid., p. 130.

²³⁵ ЛЮБАВСКИЙ, М. К. *Очерк истории Литовско-Русского государства до Люблинской унии включительно*. Москва, 1915, p. 385-386.

²³⁶ Ibid., p. 386-388.

²³⁷ Ibid., p. 396-401.

²³⁸ KUČINSKAS, A. Op. cit., p. 99.

išspręsta. Tačiau krikšto idėja liko ir Kazimieras buvo pasiryžęs ją išnaudoti politiniais tikslais tarpininkaudamas tarp popiežiaus kurijos ir Kęstučio.

Nežinia, kodėl buvo kreiptasi būtent į Kęstutį. Faktoriumi galėjo būti ir tai, kad su šiuo kunigaikščiu Vakarų monarchai palaikė daugiausiai kontaktų. Įdomu ir tai, kad už krikštą Kęstučiui buvo pažadėta karūna, o tai turėjo tiesiogiai prieštarauti Algirdo interesui²³⁹. I. Baranauskienės nuomone, teiginys, jog popiežius Klemensas VI nežinojo apie valdovų padėtį Lietuvoje yra neįtikinamas, atsižvelgiant, jog jam patarinėjo pats karalius Kazimieras. Būtent todėl, istorikės teigimu, Kęstutis turėjo priimti sprendimą be Algirdo pritarimo. E. Gudavičius svarstė, jog toks Kazimiero sprendimas galėjo būti skirtas suskaldyti Lietuvos valdantįjį elitą²⁴⁰. Smalsu, kaip į šią akciją galėjo reaguoti žemaičių diduomenė, tačiau vargu ar ji tokiems planams būtų pritarusi. Iš vienos pusės, krikštas reikštų, jog VO nebeturi jokių svertų pulti Žemaitiją. Lenkija būtų tapusi Lietuvos partnere kovoje su Ordinu. Tačiau žemaičiams rūpėjo ir jų vietos tradicijos, todėl sunku pasakyti, ar lengvas pagonybės atsisakymas buvo priimtinas šiaurės vakaruose, ypač tada, kai pats Algirdas šia akcija greičiausiai abejojo. Iš kitos pusės, mažai tikėtina, kad Žemaitija apskritai žinojo, jog tokia akcija buvo vykdoma, nes ji, lyginant su 1358 m. krikšto akcija, buvo ganėtinai lokali ir mažai išplėtota. Lenkijos karaliaus veiksmai ją akimirksniu sustabdė ir krikšto idėja liko neįgyvendinta.

Tačiau panašu, kad popiežius į šią krikšto akciją žiūrėjo labai rimtai. Klemensas VI paskelbė, kad džiaugiasi, jog Kazimierui pavyko įtikinti Kęstutį krikštytis. Jis pateikė prašymą Kazimierui ir Gniezno arkivyskupui rūpintis Lietuvai paskirti misionierius krikšto misijai²⁴¹. Gniezno arkivyskupui skirtoje bulėje popiežius liepė lietuviams skirti dorus, dievotus ir išmokslintus vyrus²⁴². Faktas, jog krikšto klausimams buvo perduotas Gniezno arkivyskupui reiškia, jog ateityje pasikrikštijusi Lietuva būtų priklausoma nuo Lenkijos katalikų aukštuomenės, o Lietuvoje nebūtų atskiros bažnytinės provincijos²⁴³. To siekė Kazimieras Didysis.

Atsižvelgiant į tai, jog iki 1349 m. Lietuvoje buvo gana sudėtinga padėtis – valstybės perversmas 1345 m., o vėliau ir atkaklios kovos su VO, kurių metu patirtas skaudus pralaimėjimas ties Strėva ir kitur, nestebina faktas, kad Kęstutis sutiko derėtis dėl krikšto ir dar vienos taikos su Lenkija. Tačiau Lenkijos karaliaus planai buvo apgaulingi. Susitaikęs su VO ir pasiskelbęs krikšto nešėju Romos kurijoje, jis staiga užpuolė Liubartą Voluinėje. 1349 m. rudenį, Kęstučiui dar nespėjus į rankas paimti popiežiaus jam skirtos bulės, Lenkijos karalius įsiveržė į Haličo-Voluinės teritoriją ir sėkmingai įvykdė

²³⁹ BARANAUSKIENĖ, I. Kęstutis: krikšto priešininkas ar šalininkas? *Kultūros barai*, 2007, Nr. 6, p. 74.

²⁴⁰ GUDAVIČIUS, E. Op. cit., p. 131.

²⁴¹ KUČINSKAS, A. Op. cit., p. 124.

²⁴² Ibid.

²⁴³ Ibid., p. 125.

planuotą puolimą. A. Janulaitis svarsto, kad buvo paliestos ir Kęstučio Palenkės žemės²⁴⁴. E. Gudavičius nurodo, kad nukentėjo Palenkė ir Brestas, valdomos Kęstučio²⁴⁵. Krikšto akcija žlugo.

Toks Kazimiero manevras pažadino Kęstučio budrumą. Jis suprato, kad į karą su Lenkija teks įsitraukti ilgesniam laiko tarpui. 1350 m. pavasarį Kęstutis jau niokojo Lenkijos Lukovo, Sandomiero, Radomo, Lenčicos sritis, Mozūrų žemes. Žygio metu buvo sunaikintos Čersko ir Varšuvos pilys, bet Kazimieras lietuvius nugalėjo ties Suchačevu²⁴⁶. Kęstutis nepasidavė. 1350 m. vasaros pab. jis vėl puolė Lenkiją ir Kazimiero paimtas rusiškas sritis Belzą, Vladimirą ir Brestą²⁴⁷. A. Kučinsko manymu, Brestas nebuvo užimtas Kazimiero, todėl lietuviams nebuvo prasmės žygiuoti ir į Vladimirą, Belzą bei Brestą, o tai tik žemės, kurias jie perėjo norėdami pasiekti Lvovą²⁴⁸. 1350 m. po Kęstučio žygių Lvovas liko apgintas, o Lietuva perėmė valdymą Voluinėje, bet liko be Haličo.²⁴⁹

Lenkijos karalių Kazimierą alino ne tik lietuvių, bet ir totorių nesibaigiantys išpuoliai. Tikėdamasis sulaukti pagalbos iš popiežiaus Klemenso VI jis kreipėsi į jį ieškodamas sprendimo griūvančiai rytų politikai. Šis sutiko Kazimierui III leisti panaudoti dalį Lenkijos bažnyčios dešimtinės, ketveriems metams, gynybai prieš lietuvius ir totorius²⁵⁰. Prie Lenkijos karaliaus prisidėjo ir Vengrijos karalius Liudvikas I, kuris 1350 m. sudarė sutartį su Lenkija atsisakydamas pretenzijos į Rusios žemes iki Kazimiero mirties bei, pats būdamas kryžiaus karų entuziastu, užtikrino paramą kovoje prieš kitatikius ir pagonis²⁵¹.

Žygiui buvo pasiruošta 1351 m. Lydimas Vengrijos karaliaus Liudviko ir Mazovijos kunigaikščio Boleslovo Kazimieras turėjo išvykti pulti Lietuvos. Planuota, kad kariuomenės susitiks prie Liublino, tačiau Kazimieras šiame mieste susirgo ir išvykti kartu su bendražygiais nebegalėjo²⁵². Todėl į žygi išlydėtas Liudvikas, kuris keletą savaičių ėjo per miškus kol galiausiai pasiekė Brestą. Čia jam kelią pastojo kunigaikštis Kęstutis²⁵³. Karalius nestojo į kovą su kunigaikščiu, o įsivėlė į diplomatinės derybas. A. Kučinsko nuomone, toks Liudviko veiksmas leidžia teigti, kad Kęstutis jį pasitiko kartu su savo karinėmis pajėgomis, su kuriomis karalius nenorėjo kautis²⁵⁴. Vengrijos karalius į Kęstučio stovyklą atsiuntė tris atstovus. Šie paliko pas Kęstučio žmones kaip įkaitai, o pats kunigaikštis atvyko derėtis į karaliaus stovyklą²⁵⁵.

²⁴⁴ JANULAITIS, A. Op. cit., p. 171.

²⁴⁵ GUDAVIČIUS, E. Op. cit., p. 131.

²⁴⁶ KUČINSKAS, A. Op. cit., p. 101.

²⁴⁷ Ibid.

²⁴⁸ Ibid.

²⁴⁹ Ibid.

²⁵⁰ BARONAS, D. DUBONIS, A. PETRAUSKAS, R. Op. cit., p. 493.

²⁵¹ Ibid.

²⁵² KUČINSKAS, A. Op. cit., p. 102.

²⁵³ Ibid.

²⁵⁴ KUČINSKAS, A. Op. cit., p. 102.

²⁵⁵ Ibid.

1351 m. rugpjūčio 15 d. buvo sudaryta sutartis tarp Kęstučio ir Liudviko I. Kęstutis pasižadėjo krikštytis ir padėti Vengrijai karo reikalais, o Liudvikas pažadėjo skirti Kęstučiui karaliaus karūną bei įkurti nepriklausomą Lietuvos bažnytinę provinciją. Taip pat užtikrinta pagalba prieš totorius ir net duotos užuominos apie Ordino užgrobtų žemių susigrąžinimą²⁵⁶. Kunigaikščiui Kęstučiui šis susitarimas turėjo būti mažų mažiausiai priimtinas. Tačiau nepanašu, kad jis į visas šias derybas žiūrėjo rimtai. Užtvirtindamas sutartį, kuria jis įsipareigojo priimti krikštą, Kęstutis atliko keistas pagoniškas apeigas, kurių metu paaukojo jautį.²⁵⁷ Po sutarties sudarymo buvo nutarta, kad kunigaikštis vyks kartu su karaliumi į Budą, o joje bus pakrikštytas. Tačiau Kęstutis, po trijų dienų kelio, nakties metu, nuo Vengrijos karaliaus pabėgo. Tai, jog žinoma, kad susidūrimo metu žuvo Boleslovas, nurodo, kad pabėgimas nebuvo visiškai švariai įgyvendintas, bet sėkmingas²⁵⁸. A. Janulaitis mano, kad pabėgimas įvyko be kraujo praliejimo, o bėgimo priežastimi laikė Liudviko įtartinus veiksmus jo atžvilgiu. Teigiama, kad Kęstutį Liudvikas nukreipė ne Budos, o Krokuvos link, todėl šiam kilo įtarimų, dar ir todėl, kad prie jo buvo pastatyta lenkų sargyba²⁵⁹. Kad ir kaip viskas būtų įvykę, Kęstutis grįžo į Lietuvą ir paleido Vengrijos įkaitus²⁶⁰. Dar viena, šįkart Vengriškoji, krikšto akcija žlugo.

Įdomu, ko tikėjosi Liudvikas, įsiveldamas į derybas su Kęstučiu. Galbūt Vengrijos karalius siekė sudaryti sąjungą prieš Lenkiją ir apeiti Lenkijos karalių. Gal jis mėgino suskaldyti Lietuvos elitą pasiūlydamas karūną Kęstučiui, nes vargu, kad nežinojo, jog valstybėje vyriausia valdžia priklausė Algirdui. Aišku tik tai, jog Kęstutis greičiausiai neketino krikštytis iš tikrųjų. Didelė tikimybė, kad jis pasinaudojo jau seniau įgalintu gandu apie jo norą krikštui, kurį jis pareiškė ir 1349 m., tikėdamasis taip apsukti galvą Liudvikui I ir sugriauti jo puolimą prieš lietuvius. Tokiu atveju ši krikšto akcija būtų tik dar vienas Lietuvos kunigaikščio manevras siekiant apsisaugoti nuo svetimų kariuomenės puolimo. Ir jis buvo sėkmingas.

Sunku pasakyti ar į šią krikšto akciją kažkaip sureagavo žemaičiai, nes tokios informacijos neturime. Vargu ar jie žinojo ir apie šį Kęstučio reveransą. Neturime duomenų drąsiai teigti, kad pats Algirdas gavo informaciją apie Kęstučio veiksmus, nes panašu, kad jie buvo neplanuoti ir labai staigūs, siekiant išsisukti iš sudėtingos padėties Lietuvos pasienyje ir bandant apsaugoti savo rusėniškas žemes nuo puolimo. Pasisekęs ėjimas vėliau turėjo būti sveikintinas Lietuvos atstovų, bet įgyvendinimas buvo momentinis ir greičiausiai nesukėlęs didelių bangų pačioje Lietuvoje, o tuo pačiu ir Žemaitijoje.

Kęstutis tris metus praleido kovose su Lenkija. 1349-1351 m. jis aktyviai gynė rusėnišką Lietuvos pasienio teritoriją ir Liubarto žemes nuo aktyvių karaliaus Kazimiero veiksmų. Šios diplomatinės-karinės akcijos metu jis net du kartu ryžosi krikšto avantiūroms. Ir per visą minėtą laikotarpį nebuvo

²⁵⁶ BARANAUSKIENĖ, I. Kęstutis: krikšto priešininkas ar šalininkas? *Kultūros barai*, 2007, Nr. 6, p. 74.

²⁵⁷ Ibid.

²⁵⁸ KUČINSKAS, A. Op. cit., p. 103.

²⁵⁹ JANULAITIS, A. Op. cit., p. 176.

²⁶⁰ Ibid., p. 103.

įvykdyta nei viena karinė akcija VO kryptimi. Vokiečių frontas buvo apleistas siekiant suvaldyti santykius su Lenkija.

Žemaitija turėjo reaguoti į tokį Trakų kunigaikščio dingimą iš šio pafrontės ruožo gynybos. Nepaisant to, kad visų minėtų trejų metų laikotarpiu nebuvo surengta nei viena karinė akcija, turime prisiminti, kad iki tol situacija Lietuvoje buvo kritinė. Pralaimėtos Strėvos kautynės, po kurių sekė dar vienas didelis puolimas į Žemaitiją, pirmasis Veliuonos praradimas ir Šiaulių sunaikinimas per vienerius 1348 m. turėjo sukelti slogias nuotaikas ir Žemaitijos diduomenės bei gyventojų tarpe. Kęstutis taip pat turėjo suvokti, kad santykiai su Žemaitija šąla. Kita vertus, tikėtina, kad tokių santykių tarp Kęstučio ir žemaičių iki 5-6 deš. sankirtos nebūta visai. Pavyzdžiui S. C. Rowell mano, jog glaudesnius santykius su Žemaitija jis suformavo tik vedęs legendinę Birutę²⁶¹.

Trakų kunigaikščio santuoka su Birute yra plačiai nagrinėtas, bet labai prieštaringas klausimas. Lietuvos metraštyje Kęstučio santuoka aprašoma taip: „*Kęstutis, viešpataudamas Trakuose bei Žemaičiuose, išgirdo esant Palangoje mergelę, vardu Birutę, kuri pagonišku papročiu buvo pasižadėjusi savo dievams išsaugoti skaistybę ir pati buvo žmonių garbinama kaip dievaitė. Nuvyko pats didysis kunigaikštis Kęstutis tenai, ir labai ji jam patiko, nesgi buvo labai graži mergaitė ir protinga. Ir prašė ją, kad būtų jo žmona. Ji nenorėjo sutikti ir atsisakė, kad pasižadėjusi savo dievams išsaugoti skaistybę iki mirties. Ir kunigaikštis Kęstutis paėmė ją prievarta iš tos vietos, su didžia pagarba palydėjo ją į savo sostinę Trakus ir, sukvietęs brolius, iškėlė su savaisiais broliais dideles vestuves ir paėmė tą mergelę sau žmona*“²⁶². Įdomu ne tik tai, kad metraštyje atvirai teigiama, kad Kęstutis valdė Žemaitiją, kas iš esmės pripažįstama kaip XVI a. tekstinė formuluotė. Trumpajame metraščio sąvade, kuris suformuotas XV a. vid. Kęstučiui priskiriama tik Trakų kunigaikštystė, o ne Žemaitijos žemės. Bet domina ir tai, jog kunigaikštienė aprašoma kaip pagonių mergelė iš Palangos. Tai, kad ji vaizduojama kaip susijusi su kulto aplinka gali nurodyti, jog jos kilmė yra didikiška, mat kunigai ir kunigaikščiai to meto Lietuvoje laikyti aukšti pagoniškojo kulto veikėjai²⁶³. Iš kitos pusės, tai gali būti ir dar viena metraščio legenda, kilusi iš žodinių žmonių atsiminimų. S. C. Rowell teigimu, Palangos išryškinimas galėjo būti neatsitiktinis, mat šis miestas buvo svarbi pafrontės tvirtovė. Tam prieštarauja Eugenijus Saviščevas, kuris mano, kad Palanga tuo metu priklausė vokiečiams. Pastarasis istorikas iškėlė tris hipotezes: 1) Birutė – palangiškė, bet ne žemaitė; 2) Birutė žemaitė, bet ne palangiškė; 3) Birutė nei žemaitė, nei palangiškė²⁶⁴. Pirmuoju atveju, ji turėtų būti laikoma kuršių kilmės moterimi. Antruoju atveju, Birutės kilmės vietos reikia ieškoti centrinėje Žemaitijoje. Ši versija atrodo labiausiai priimtina, nors ir skatinanti

²⁶¹ ROWEL, S. C. Gediminaičių dinastinė politika Žemaitijoje 1350-1430 m. In *Žemaičių praeitis*. T. 3. Vilnius, 1994, p. 127.

²⁶² *Lietuvos metraštis*. Red. K. KORSAKAS. Vilnius, 1971, p. 72-73.

²⁶³ ROWEL, S. C. Op. cit., p. 128.

²⁶⁴ Saviščevas, E. Žemaitija ir Lietuva XIII-XVIII amžiuje: regioninės (provincinės) savivaldos spindesys ir skurdas. *Lietuvos istorijos studijos*, 2009, t. 23, Vilnius, p. 100.

menkai patvirtinamas teorijas. Mūsų nuomone, tai galėtų būti Medininkai, kuriuose veikė didysis Žemaitijos elitas. Būtent į šią žemę Kęstutis atvyko kilus kritinei padėčiai 1382 m., kai nebeturėjo kur eiti bėgdamas nuo Jogailos pavaldinių. Manoma, jog kunigaikštienė kilusi iš Vidimantų giminės, susigiminiavusi su Mantvydais ir Butrimais²⁶⁵. Šių giminių atstovai buvo artimi Vytauto bendražygiai vėlesniu periodu²⁶⁶. Birutė taip pat negali būti laikoma pirmąja Kęstučio žmona²⁶⁷. Tai leidžia daryti prielaidą, kad kunigaikštis paaukojo santuoką santykiams su Žemaitija sutvirtinti. Gali būti, kad vėliau tai galėjo būti vienu Butauto sprendimą išduoti tėvą nulėmusių veiksmų.

Kunigaikštienės artimas santykis su Žemaitijos diduomene ir Kęstučio sprendimas vesti didiko dukrą galėjo būti politiškas žingsnis, turėjęs lemti glaudesnius santykius tarp Kęstučio ir žemaičių. Kęstučio bandymas ieškoti kontaktų nurodo, kad iki tol kunigaikščio ryšys su šiuo kraštu galimai buvo silpnas. Turimas mažas kiekis informacijos Birutės klausimu lemia, jog esame priversti daugiau remtis spekuliacijomis, o ne apčiuopiamais faktais. Todėl šis klausimas reikalauja didesnio tyrimo ir išsamesnių šaltinių duomenų, kad galėtume daryti tvirtesnes išvadas.

1352 m. kovo 21 d., keršydamas už Kęstučio veiksmus su Vengrijos karaliumi, Kazimieras užpuolė Belzą. Jam padėjo ir karalius Liudvikas. Tačiau tvirtovės paimti nepavyko, ją apgynė Jurgis Narimantaitis. Puolimo metu buvo sužeistas net pats Liudvikas I. Žinodami, kad pilies nepaims, kariai ėmėsi derybų, kurių metu nuspręsta, kad Jurgis iškabins vengrų vėliavą ant pilies su sąlyga, jog sąjungininkų kariuomenė atsitrauks nuo Belzo²⁶⁸. Vėliau Haličą ir Liubliną puolė totoriai, galimai įkalbėti DK Algirdo²⁶⁹, todėl karaliai negalėjo tęsti veiksmų prieš lietuvius. Kazimieras prašė popiežiaus pagalbos, kuris Vengrijoje, Čekijoje ir Lenkijoje sušaukė kryžiaus karą prieš lietuvius ir totorius²⁷⁰. Tuo tarpu lietuviai įvykdė dar vieną žygį Lenkijos kryptimi, kurio dėka, siekdamas surengti kontrataką, Kazimieras užstatė Krokuvos bažnyčios turtus²⁷¹.

Po aktyvių kautynių, galiausiai, buvo nuspręsta sudaryti dvejų metų paliaubas. Jas 1352 m. pasirašė karalius Kazimieras III iš Lenkijos pusės, Kazimieras I ir Siemovitas III iš Mazovijos, o Kęstutis, Algirdas, Liubartas, Jaunutis, Jurgis Narimantaitis ir Jurgis Karijotaitis iš lietuvių pusės²⁷². Sutarties sąlygomis buvo pasidalintos Haličo-Voluinės teritorijos. Lenkijai atiteko Haličas su Lvovo miestu, o lietuviai pasitenkino Voluine su Vladimiru, Lucku, Cholmu, Bielsku ir Brestu. Kremencas laikinai tapo daugiau nei vienos valstybės valdoma teritorija. Ji tapo valdoma Jurgio Narimantaičio,

²⁶⁵ JONYNAS, I. Op. cit., p. 122.

²⁶⁶ Ibid.

²⁶⁷ Ibid., p. 123.

²⁶⁸ KUČINSKAS, A. Op. cit., p. 104.

²⁶⁹ BARONAS, D. DUBONIS, A. PETRAUSKAS, R. Op. cit., p. 494.

²⁷⁰ KUČINSKAS, A. Op. cit., p. 104.

²⁷¹ BARONAS, D. DUBONIS, A. PETRAUSKAS, R. Op. cit., p. 494.

²⁷² Ibid.

kuris pripažino, jog teisę valdyti įgijo iš Lietuvos ir Lenkijos valdovų²⁷³. Paliaubos apėmė tokias lenkų teritorijas: Krokuvą, Sandomirą, Suražą, Kujavus, Lučicą, Dobrynę, Plocką, Mazoviją, Liubliną, Seciechovą, Lvovą²⁷⁴. Kazimieras III sutiko neremti Liudviko I žygio prieš Voluinę atveju, o lietuviai pasiryžo neremti totorių jei šie pultų Lvovą. Tačiau lenkai būtų galėję remti Vengrijos karalių šiam puolant tikrosios Lietuvos teritorijas, o lietuviai remti totorius jei jie pultų tikras lenkų žemes²⁷⁵. Suprantant, kad nei viena pusė rimtai negalvojo iki galo laikytis sutarties sąlygų, svarbu pažymėti, kad tokios diplomatinės paliaubos buvo pirmosios, kai rašytiniu susitarimu buvo ieškota taikos tarp Lietuvos ir Lenkijos valdovų²⁷⁶.

1353 m. lietuviai jau rengė puolimus prieš Lenkijos miestus, tokiu būdu sulaužydami paliaubų susitarimą. Gegužę užpultos Lvovo apylinkės, vasaros viduryje Liubartas sudegino Haličą, rudenį nusiaubtos lenkų žemės iki Zavichosto²⁷⁷. Tais pačiais metais Kazimieras surengė nedidelę kontrataką į Belzą.

Iki 1355 m. Kazimieras ruošėsi rimtam smūgiui Lietuvos kryptimi. Jis sutarė dėl Karolio IV neutralumo²⁷⁸. Pasirūpino iš popiežiaus išgauti bulę, kuria Lenkijoje, Čekijoje ir Vengrijoje sušauktas kryžiaus karas prieš totorius ir lietuvius, o Lenkijoje karui leista panaudoti dešimtinę. Kazimieras nuvyko į Vengriją, o jo žentas Liudvikas, Brandenburgo markgrafas, prašė kryžiuočių prisijungti prie kovos su lietuviais. Jeigu Vengrija, Mazovija ir net totoriai sutiko prisijungti prie karaliaus kovos, tai kryžiuočiai netikėtai kolaboravosi su lietuviais ir užpuolė Mazoviją²⁷⁹. Tai nestebina. Kryžiuočiam buvo aktualu nukenksminti lenkus, kurie vis puoselėjo viltis pakrikštyti Lietuvą, o tai būtų sunaikinę kryžiuočių veiksmų priežastį, kuria jie prisidengdavo kovoje prieš lietuvius ir žygiuose į Žemaitiją. Įdomu ir tai, jog šiuo laiku (1353-1357 m.) Kęstutis vykdė aktyvius karinius veiksmus į Ordino žemes. Kaip minėta anksčiau, Žemaitija taip pat buvo aktyviai niokojama Ordino (1352-1358 m.).

1355 m. Kazimieras įvykdė planuotą žygį, bet jis nepasisėkė. Laikinais pavyko paimti Vladimira, tačiau tuo metu Ordinas surengė žygį į Mazoviją ir Kazimieras turėjo perkelti jėgas gelbėti šių žemių. 1356 m. lietuviai atsieniė Vladimira ir stabilizavo santykius su Lenkija. 1357 m. vyko derybos dėl sienų ir Lenkijai buvo priskirtas Haličas, o Lietuvai – Voluinė. Buvo sutarta dėl sienos su Mazovija²⁸⁰.

Tada prasidėjo trečioji Lietuvos krikšto akcija (1357-1358 m.), kuriai šįkart vadovavo Algirdas. Popiežius buvo pasipiktinęs gauta informacija, kad Lenkijos karalius draugauja su pagonimis lietuviais. Kazimieras, norėdamas išsisukti iš padėties, pareiškė, jog lietuviai ir vėl sieks krikšto. Jis paprašė, kad

²⁷³ BARONAS, D. DUBONIS, A. PETRAUSKAS, R. Op. cit., p. 494.

²⁷⁴ JANULAITIS, A. Op. cit., p. 179.

²⁷⁵ BARONAS, D. DUBONIS, A. PETRAUSKAS, R. Op. cit., p. 495.

²⁷⁶ BARONAS, D. DUBONIS, A. PETRAUSKAS, R. Op. cit., p. 495.

²⁷⁷ Ibid.

²⁷⁸ Ibid.

²⁷⁹ KUČINSKAS, A. Op. cit., p. 108.

²⁸⁰ BARONAS, D. DUBONIS, A. PETRAUSKAS, R. Op. cit., p. 495.

popiežius išsiųstų laiškus Liudvikui I ir imperatoriui Karoliui IV. Kazimieras neatsisakė ir minties, kurią buvo puoselėjęs 1349 m., paprašė popiežiaus, kad krikšto atveju lietuviškos bažnyčios būtų prijungtos prie Gniezno arkivyskupijos²⁸¹. Panašu, kad po laiškų popiežiui Kazimiero vaidmuo šioje krikšto akcijoje ir baigėsi, nes daugiau jis nebėra minimas. Toliau derybos vestos su imperatoriumi Karoliu IV priešakyje.

Kronikininkas H. Rebdorfas rašė, jog 1358 m. liepos mėn. Lietuvos DK į derybas Niurnberge pas imperatorių atsiuntė vieną savo brolių²⁸². Lietuvos DK Algirdas turėjo keturis brolius: Jaunutį, Kęstutį, Karijotą ir Liubartą²⁸³. Liubartas, Karijotas ir Jaunutis buvo stačiatikiai. Jaunučiu Algirdas negalėjo visiškai pasitikėti diplomatiniais reikalais svetur, dėl suprantamų priežasčių, po valdžios perėmimo valstybėje 1345 m. jų santykiai nebuvo patys draugiškiausi. Karijotas buvo sužlugdęs 1349 m. derybas su Aukso Orda, todėl vargu, ar Algirdas būtų pasitikėjęs juo²⁸⁴. Liubartas turėjo bijoti Boleslovo-Jurgio likimo Voluinėje. Tad iš brolių liko tik Kęstutis. A. Janulaitis nepritarė teiginiui, jog Kęstutis buvo nuvykęs į derybas, mat, jo nuomone, tokiu atveju nebūtų reikėję siųsti pasiuntinių atgal į Lietuvą²⁸⁵. Kęstučio kandidatūra logiška todėl, nes 1324 m. Gediminas taip pat siuntė antrą žmogų po savęs derėtis dėl krikšto²⁸⁶. O taip pat reikia neatmesti fakto, kad Kęstutis ir taip Europoje garsėjo savo krikšto mėginimais, todėl toks Algirdo pasirinkimas būtų visiškai suprantamas. Pasak H. Rebdorfo, Algirdo brolis pareiškė, jog Lietuva nori krikštytis, todėl Karolis IV išsiuntė pasiuntinius į LDK²⁸⁷. Lietuvoje jiems buvo pažadėta, kad Algirdas nuvyks į Vroclavą per Kalėdas ir ten pasikrikštys. Imperatorius atvyko į Vroclavą, tačiau sulaukė tik kunigaikščio pasiuntinio, kuris nurodė, jog Lietuva nesikrikštys, kol nebus gražintos VO pagrobtos jų žemės²⁸⁸.

Kita kronika, aprašiusi derybas dėl krikšto 1358 m., teigė, jog apie krikštą imperatorius sužinojo iš kažkokio jam artimo žmogaus Plawe, kuris įtikino Karolį IV, jog Lietuva pasiryžusi krikštytis. Minėtasis Plawe galėjo būti Henrikas Plauenas, kuris minimas 1358 m. liepos 21 d. imperatoriaus laiške²⁸⁹. Pasak kronikos, imperatorius lengvai patikėjo lietuvių krikšto siekiu ir pasiuntė į LDK Prahos arkivyskupą, Opavijos hercogą ir vokiečių magistrą²⁹⁰. Livonijos kronikos autorius H. Vartbergė derybas aprašo štai taip: „[...] Tačiau lietuviai reikalavo tokių sienų: visų pirma nuo Mazovijos iki Alnos upės ištakų, po to Alnos upe žemyn iki įtekėjimo į Prieglių, po to Priegliaus upe iki gėlujų vandenu, iki sūriujų vandenu, toliau sūriaisiais vandenimis iki tos vietos, kur Dauguva įteka į jūrą, ir po to Dauguva

²⁸¹ KUČINSKAS, A. Op. cit., p. 133.

²⁸² *Scriptores Rerum Prussicarum*. Bd. 2, Sud. T. HIRSCH, M. TOPPEN, E. STREHLKE. Leipzig, 1863, p. 742.

²⁸³ BARANAUSKIENĖ, I. Kęstutis: krikšto priešininkas ar šalininkas? *Kultūros barai*, 2007, Nr. 7-8, p. 59.

²⁸⁴ Ibid.

²⁸⁵ JANULAITIS, A. Op. cit., p. 214

²⁸⁶ BARANAUSKIENĖ, I. Kęstutis: krikšto priešininkas ar šalininkas? *Kultūros barai*, 2007, Nr. 7-8, p. 59.

²⁸⁷ *Scriptores Rerum Prussicarum*. Bd. 2, Sud. T. HIRSCH, M. TOPPEN, E. STREHLKE. Leipzig, 1863, p. 742.

²⁸⁸ KUČINSKAS, A. Op. cit., p. 135.

²⁸⁹ BARANAUSKIENĖ, I. Kęstutis: krikšto priešininkas ar šalininkas? *Kultūros barai*, 2007, Nr. 7-8, p. 59.

²⁹⁰ LATVIS, H. VARTBERGĒ, H. Op. cit., p. 184-185.

aukštyn iki tos vietos, kur į Dauguvą įteka upelis, ištekantis iš Lubano ežero, ir šituo upeliu aukštyn ir pagal minėtą ežerą tiesiu keliu iki Rusijos. Be to, jie reikalavo, kad Ordinas saugotų nuo totorių puolimų ir būtų iškeltas į dykrą tarp totorių ir rusų ir kad Ordinas neturėtų jokių teisių į rusus, ir netgi kad visa Rusija turi priklausyti lietuviams; ir sakė: „Jeigu mes savo reikalavimus pasieksime, tai vykdysime imperatoriaus valią“. **Dėl to pasiuntiniai, nieko nenusprendę, grįžo, nes reikalavimus laikė nepagrįstai dideliais**²⁹¹. Tokie lietuvių iškelti reikalavimai atrodo mažų mažiausiai įžūlūs. Tiesa, I. Baranauskienės teigimu, jie buvo ganėtinais logiški, atsižvelgus į faktą, kad po krikšto VO šiame regione būtų nebereikalingas, suprantant, jog jo misija buvo christianizuoti kraštą. Priedu, žemės, į kurias buvo norima perkelti Ordiną nebuvo tokios ir prastos – jos atliko svarbaus prekybos kelio funkciją²⁹². Istorikė taip pat mano, kad tokie reikalavimai buvo reikalingi tam, jog įtikintu vidaus žmones, kurie krikšto nenorėjo, kad jis būtų naudingas Lietuvos valstybei. Tokių teritorijų atsikovojo ir VO pavojaus numetimas būtų įtikinęs net ir didžiausius krikšto priešininkus²⁹³. Tai buvo ir savotiškas imperatoriaus ribų išmėginimas, kuris parodė, kad ribos buvo peržengtos. Kaip teigė kronikininkas – „Dėl to pasiuntiniai, nieko nenusprendę, grįžo, nes reikalavimus laikė nepagrįstai dideliais“²⁹⁴.

Yra ir kitų derybų aprašymų. Pavyzdžiui H. Diessenhoffenas teigė, jog lietuviai iškėlė reikalavimą sugrąžinti prarastas pilies, tačiau imperatorius pareiškęs, kad VO šios pilies priklauso karo teise (*jure belli*) ir su sąlygomis nesutiko²⁹⁵. Kiti šaltiniai arba teigė, jog lietuviai išvijo atsiųstus pasiuntinius ir juos išjuokė, arba, kad lietuviai atsisakė krikštytis, o derybos baigėsi suirute²⁹⁶.

Jokie šaltiniai, aprašantys krikšto 1358 m. klausimą nemini žemaičių reakcijos. Žinome, kad dar 1358 m., kaip minėta anksčiau, Vinrichas iš Kniprodės su livoniečiais puolė Žemaitiją²⁹⁷. Neturėdami pakankamai šaltinių, kurie nurodytų į žemaičių nuotaikas, turime apsiriboti tik teoriniais svarstymais, o ne faktine medžiaga. Sunku pasakyti ar žemaičiai kažką bent menkiausiai įtarė apie vykdomus krikšto planus. Didžiųjų Europos pareigūnų atvykimas į šalį galimai nepraskriejo pro žemaičių akis nepastebėtas ir apie derybas jie greičiausiai žinojo, tačiau reakcijos mes nežinome. Atsižvelgiant į tai, kokie aukšti reikalavimai buvo iškelti, galime manyti, kad viena iš to priežasčių buvo ir mėginimas apsaugoti pačią Žemaitijos teritoriją nuo Ordino puolimų bent trumpam laikui. Po minėto išpuolio Žemaitijos vidaus žemės nebuvo puolamos iki 1364 m., tačiau aktyviai niokojami Panemunės pilių ruožai 7 deš. pr. jau po krikšto mėginimų. Žemaičiai greičiausiai nepalaikė krikšto, tai matyti iš jų nuotaikos 1382 m.²⁹⁸ Pastovūs Kęstučio bandymai išgauti krikštą irgi neturėjo būti sveikintini itin pagoniškuose šiaurės vakaruose, tačiau neturėdami duomenų apie šio meto Kęstučio ir žemaičių diduomenės kontaktus,

²⁹¹ LATVIS, H. VARTBERGĖ, H. Op. cit., p. 184-185.

²⁹² BARANAUSKIENĖ, I. Kęstutis: krikšto priešininkas ar šalininkas? *Kultūros barai*, 2007, Nr. 7-8, p. 60.

²⁹³ Ibid.

²⁹⁴ LATVIS, H. VARTBERGĖ, H. Op. cit., p. 185.

²⁹⁵ *Scriptores Rerum Prussicarum*. Bd. 3, Sud. T. HIRSCH, M. TOPPEN, E. STREHLKE. Leipzig, 1866, p. 420.

²⁹⁶ KUČINSKAS, A. Op. cit., p. 135.

²⁹⁷ LATVIS, H. VARTBERGĖ, H. Op. cit., p. 184.

²⁹⁸ MARBURGIETIS, V. Op. cit., p. 181.

negalime drąsiai teigti, ar jie neturėjo vienokio ar kitokio sutarimo šiuo klausimu. Sunku pasakyti ir tai, kad Kęstutis buvo įpareigotas dalintis užsienio politikos probleminiais klausimais su Žemaitija. Gali būti, kad su žemaičiais šiais klausimais tariamasi nebuvo. Iš kitos pusės, VO pasitraukimas būtų lėmęs ramybę Žemaitijoje, po aktyvių karo metų su Ordin. Nors akivaizdu, jog niekas nesitikėjo VO lengvai paleisti turėtus svertus regione. Todėl žemaičių reakcija, jei ji buvo, turėjo atliepti nepasitikėjimą galimybėmis laimėti derybas taip, kad būtų patenkintos abi pusės.

1362 m. atsinaujino problemos Lenkijos pasienyje. Mirus Karijotui kilo neramumai Gediminaičių tarpe. Kęstutis uždraudė Karijoto sūnums Jurgiui ir Aleksandriui išlaikyti Naugarduką²⁹⁹. Vladimiro bei Cholmo kunigaikštis Jurgis Narimantaitis paprašė Kazimiero pagalbos ir jos greit sulaukė³⁰⁰. Jurgi Narimantaitį, ko gero, palaikė ir Podolėje įsitvirtinę bei Kazimierui įsipareigoję Jurgis ir Aleksandras Karijotaičiai³⁰¹. Lenkijos karalius taip pat nesėdėjo sudėjęs rankų ir ruošėsi karui. 1363 m. jis vėl prašė popiežiaus pagalbos, o šis suteikė 12 metų atleidimą tiems, kurie stos į kovą su nekrikštais³⁰².

Tuo metu lietuviai buvo susipykę su totoriais ir negalėjo išgauti iš jų pagalbos³⁰³. Šalis buvo aktyviai niokojama VO. Lietuvos Panemunės sistema buvo pralaužta ir Kęstutis veikė jos gynybos pajėgumuose. Tuo pasinaudojo Lenkijos karalius Kazimieras III. Jis 1363 m. liepą kartu su Mazovijos kunigaikščiu Siemovitu, Jurgiu ir Aleksandru Karijotaičiais ir kitomis masiškomis pajėgomis puolė Belzą. Jurgis Narimantaitis, kuris tuo metu buvo Belzo kunigaikštis, iš karto pasidavė Lenkijos karaliui ir pripažino jo valdžią³⁰⁴. Vėliau buvo puolamos Liubarto žemės. Šių žygių metu Lenkija laimėjo Vladimirą, Lucką, Belzą, Cholmą³⁰⁵.

1366 m. buvo sudaryta taikos sutartis. Iš lietuvių pusės joje dalyvavo Kęstutis, Algirdas, Jaunutis ir Liubartas, o iš Lenkijos pusės – Kazimieras, Jurgis ir Aleksandras Karijotaičiai ir Jurgis Narimantaitis³⁰⁶. Lenkijai atiteko vakarų Vladimiro dalis. Sudarytas abiejų pusių teismas ginčams spręsti. Nustatyta bendra siena. Sutarta, jog Liubartas padės Lietuvos valdovui tuo atveju, jei šis kariaus su Lenkija, o Lenkijai padės tada, kai bus kovojama su Lenkijos priešais, kurie nesiejami su lietuviais. Tuo tarpu Lenkijos karalius turės padėti Liubartui kovoti su jo priešais³⁰⁷. Lenkijos karalius Jurgiui Narimantaičiui perdavė Bielską ir Cholmą, o Aleksandriui Karijotaičiui Vladimiro žemes. Dalis pietų Voluinės integruota į Haličą³⁰⁸.

²⁹⁹ BARONAS, D. DUBONIS, A. PETRAUSKAS, R. Op. cit., p. 495.

³⁰⁰ Ibid.

³⁰¹ BARONAS, D. DUBONIS, A. PETRAUSKAS, R. Op. cit., p. 496.

³⁰² KUČINSKAS, A. Op. cit., p. 110.

³⁰³ Ibid.

³⁰⁴ Ibid., p. 110-111.

³⁰⁵ BARONAS, D. DUBONIS, A. PETRAUSKAS, R. Op. cit., p. 496.

³⁰⁶ KUČINSKAS, A. Op. cit., p. 111.

³⁰⁷ Ibid.

³⁰⁸ BARONAS, D. DUBONIS, A. PETRAUSKAS, R. Op. cit., p. 496.

Kažkuriuo metu tarp 1366-1368 m. buvo sudaryta dar viena sutartis tarp Liubarto ir Kazimiero III. Šis sutarimas buvo susijęs su sienų problemomis. Čia detaliai nustatytos Voluinės sienos su Lenkija. Liubartas pasižadėjo teikti pagalbą Kazimierui prieš visus, išskyrus lietuvius brolius, ir laikytis neutraliteto Lenkijos puolimo Lietuvos link atveju. Kazimieras taip pat pasižadėjo pagalba Liubartui³⁰⁹.

Lietuvoje padėtis vis labiau kaito. Kęstutis turėjo spėti į gynybą Lietuvoje ir nepaleisti padėties Lenkijoje. Žemaitija buvo puolama kiekvienais metais, tačiau turėjo gintis pati. 1368 m. vasarą Kęstutis susirengė į žygį prieš lenkus ir sugriovė keturias pilis Mazovijoje³¹⁰. Tais pačiais metais prasidėjo ir aktyvus karas su Maskva. Lapkričio mėn. Algirdas ir Kęstutis su pajėgomis užpuolė Maskvos žemes³¹¹. Kartu su kunigaikščiais žygiavo Smolensko, Tverės kariuomenės. Demetrijus Maskviškis buvo pasimetęs, o Algirdas pasinaudojo tuo ir apnaikino Maskvos apylinkes bei nukovė sutiktus maskvėnų būrius. Susidūrimuose žuvo Starodubo kunigaikštis Simonas ir Obelensko kunigaikštis Konstantinas³¹². Lapkričio 21 d. susidūrime su maskvėnų pagrindinėmis pajėgomis, kurios buvo paremtos Kolomnos ir Dmitrovo pulkų, lietuviai laimėjo, o susidūrimo metu žuvo dalinio vadai: DK vaivada Demetrijus Mininas ir Serpuchovo kunigaikščio Vladimiro vaivada Hiacintas Šuba³¹³. Demetrijus Maskviškis užsibarikadavo tvirtovėje, o suprasdami tokios tvirtovės puolimo riziką lietuviai atsitraukė ir nuniokojo apylinkes. Šio žygio metu pirmą kartą mūšyje dalyvavo ir Kęstučio sūnus Vytautas³¹⁴.

Pirmasis Algirdo ėjimas buvo sėkmingas. Tačiau Kęstučiui svilo padai. Lietuvoje buvo puolamos Panemunės pilys, nerimo situacija Lenkijos pasienyje. Dar 1370 m. vasario mėn. lietuviai pralaimėjo anksčiau aprašytame Rūdavos mūšyje³¹⁵, bet tikėjosi, kad pavyko bent truputį nualinti VO pajėgas. Tuo tarpu, Kazimieras pradėjo statyti mūrinę pilį Vladimire, tačiau proceso metu, 1370 m. lapkričio 5 d., mirė. Pasinaudodami situacija, iš karto po jo mirties, Kęstutis su Liubartu užpuolė Vladimirą, Bielską ir Cholmą. Vladimiro pilies vietininkas, kuris turėjo atstovauti laidotuvėse esantį Aleksandrą Karijotaitį, pasidavė. Lietuviai sugriovė tvirtovę ir atgavo visas 1366 m. prarastas Voluinės sritis³¹⁶.

Bet nebuvo laiko, kada džiaugtis pergale, nes to paties mėnesio pabaigoje Kęstutis su Algirdu jau žygiavo į antrą susidūrimą su Maskva, mat 1370 m. maskvėnai puolė Tverę ir Brianską, o Mykolui iš Tverės teko bėgti į Lietuvą³¹⁷. Demetrijus Maskvietis buvo pasiruošęs sutikti kunigaikščius savo surinktomis pajėgomis. Kariuomenės susidūrė ties Volokolamsku ir lietuviai nugalėjo, bet beprasmiškai puldami Volokolamsko pilį išnaudojo brangų laiką³¹⁸. Algirdas nusprendė atsitraukti ir nužygiavo prie

³⁰⁹ KUČINSKAS, A. Op. cit., p. 111-112.

³¹⁰ GUDAVIČIUS, E. Op. cit., p. 138-139.

³¹¹ Ibid., p. 139.

³¹² GUDAVIČIUS, E. Op. cit., p. 139.

³¹³ Ibid.

³¹⁴ Ibid.

³¹⁵ MARBURGIETIS, V. Op. cit., p. 142-143.

³¹⁶ KUČINSKAS, A. Op. cit., p. 113 // BARONAS, D. DUBONIS, A. PETRAUSKAS, R. Op. cit., p. 496.

³¹⁷ GUDAVIČIUS, E. Op. cit., p. 139.

³¹⁸ Ibid., p. 140.

Maksvos. Čia jis niokojo apylinkes aštuonias dienas, o galiausiai ėmėsi derėtis su Detemtrijumi. Algirdas išdėstė reikalavimus. Jis nenorėjo Maskvą šturmuoti, bet norėjo pažeminti Demetrijų³¹⁹. Algirdui nerimą kėlė pajėgos, kurios rinkosi Peremišlyje ir Pronske, todėl ir jam reikėjo kuo greičiau išsiderėti paliaubas. Galiausiai jos įvyko. Demetrijus daug pažadėjo, bet nieko nesiruošė vykdyti. Tačiau įvyko kai kas kita – Algirdo duktė Elena buvo ištekinta už Serpuchovo kunigaikščio Vladimiro Narsiojo³²⁰. Susidūrimas baigėsi.

1370-1372 m. buvo masiškai puolama Žemaitija. Jei Kęstutis tikėjo, jog Rūdava bent kažkiek sulaikys VO dalinius nuo puolimo, tai nepasiteisino. Ordinas buvo stiprus kaip niekad. Kęstutis bandė kontratakuoti, bet tai situacijos nebekeitė. Svarbiausia, jis neturėjo laiko apsistoti ties vienu frontu, jau nekalbant apie tiesioginę pagalbą neblogai besiginančiais, bet nualintais, Žemaitijai. Gera žinia buvo tai, kad nurimo kovos su Lenkija. Vengrijos karaliui Liudvikui perėmus Lenkijos sostą, šios valstybės politika nukrypo nuo Rusios, nes Liudvikui ji nerūpėjo taip, kaip rūpėjo ankstesniajam karaliui Kazimierui. Bloga žinia buvo ta, kad susitaikęs su Ordinu Liudvikas atlaisvino rankas didžiajam magistrui pulti Lietuvą.

1372 m. įvykdytas trečiasis žygis į Maskvą. Dar iki jo 1372 m. Kęstutis kartu su Vytautu ir Andriumi Polockiečiu turėjo įsivelti į Tverės reikalus gelbstint vėl puolamą Mykolą³²¹. Algirdas nusprendė, kad vasarą bus surengtas dar vienas žygis pas Demetrijų Maskvietį.

Yra žinių, kad šiame žygyje be Kęstučio ir Algirdo dalyvavo ir žemaitiški daliniai³²². Kodėl žemaičiai nusprendė prisidėti nežinoma. Žemaitija tą vasarą buvo aktyviai puolama, todėl toks pasirinkimas keistas. Iš kitos pusės, galime spėti, jog žemaičiai tikėjosi didesnės paramos iš LDK valdovų, rodydami dėmesį jų interesui rytuose.

Demetrijus buvo pasiruošęs kovai su Gediminaičiais. Didelėmis pajėgomis jis pasitiko lietuvius ties Liubutsku³²³. Čia lietuvių pagrindinės pajėgos buvo sumuštos Demetrijaus kariuomenės. Tačiau jis pasiliko įsitvirtinęs už didelės raguvos, o Algirdas nerizikavo pulti. Tokiu būdu buvo sudarytos paliaubos, bet šįkart lietuviai buvo pralaiminčioje pusėje³²⁴. Tverei buvo lemta pereiti į Maskvos rankas. O Algirdas nesiryžo dar kartą bandyti Demetrijaus kantrybės ir į jo provokacijas daugiau nereagavo.

Pasibaigus aktyviems veiksams prieš Maskvą ir prislopus pavojui iš Lenkijos pusės Kęstutis ryžosi jau ketvirtajai krikšto akcijai jo kunigaikštavimo laikotarpiu. Šįkart krikšto idėja atėjo iš kunigaikščio Siemovito III Mazovijoje. Popiežius Grigalius XI išsiuntė bulę, skirtą Algirdui, Kęstučiui ir Liubartui, kurioje pasiūlė krikštytis katalikų papročiais, kad pabaigti karus tarp krikščionių ir

³¹⁹ GUDAVIČIUS, E. Op. cit., p. 140.

³²⁰ Ibid.

³²¹ GUDAVIČIUS, E. Op. cit., p. 142.

³²² ALMONAITIS, V. *Žemaitijos politinė padėtis 1380-1410 metais*. Kaunas, 1998, p. 57.

³²³ GUDAVIČIUS, E. Op. cit., p. 142.

³²⁴ Ibid.

lietuvių³²⁵. Jis įpareigojo Siemovitą pasirūpinti lietuvių krikštu. Siemovitas pasirinktas ne veltui. Pradžioje popiežius pyko ant kunigaikščio, kad šis sudarė sąjungą su lietuviais. Sąjunga reikšminga tuo, jog jos metu kunigaikščio Kęstučio dukra Danutė (krikšto vardas Ona) buvo ištekinta už Siemovito III sūnaus Jonušo. Tai turėjo padėti popiežiui suvokti, jog Kęstutis buvo pasiruošęs priimti krikštą, jei dukteriai leido priimti katalikų tikėjimą. Verta akcentuoti, kad Danutės krikšto tėvu tapo Giunteris Hohenšteinas, Ordino pareigūnas, vėliau aktyviai bendravęs su Kęstučiu. Jis dalyvavo derybose sudarant Trakų sutartį 1379 m. ir atskleidė Dovydiškių sutarties paslaptį, kuri privedė prie Kęstučio veiksmų Vilniuje³²⁶.

Kiti du kunigaikščiai nebuvo parankūs krikšto idėjai, nes Liubartas buvo stačiatikis, o Algirdas nuo 1371 m. derėjosi su Konstantinopolio patriarchu dėl atskiros metropolijos suformavimo³²⁷. Ko gero tai galiausiai ir uždarė kelius krikštui, nes derybos nutrūko. 1373-1374 m. Lietuvoje viešėjo patriarcho pasiuntinys Kiprijonas. Algirdas suteikė vilties jam, kad krikštysis, leisdamas pastatyti cerkvę trims Lietuvos stačiatikių kankiniams³²⁸. Tam, kad įtikinti patriarchą krikšto galimybe, teko nutraukti bet kokias derybas su Romos katalikų bažnyčia. Kaip teigė I. Baranauskienė, derybos su Kiprijonu buvo labiau perspektyvios, mat jis tapo Rusios metropolitu 1375 m., o Siemovitas vis tiek nebūtų galėjęs užtikrinti taikos su Ordinu net ir krikšto atveju³²⁹.

Kaip ir kitais trimis krikšto atvejais, čia taip pat nežinome žemaičių reakcijos. Kęstučio pasiryžimas pakrikštyti dukrą, o dar blogiau, krikšto tėvu pasirinkti Ordino pareigūną, turėjo neigiamai nuteikti žemaičių elitą, kuris, švelniai tariant, VO nemėgo. Bet kaip politinis žingsnis galbūt jis buvo suprastas net ir čia. Sunku pasakyti, ar tokius dalykus Kęstutis aptarinėjo su žemaičiais. Apie tai šaltiniai informacijos nepateikia. Atsižvelgiant į tai, kokios kilmės buvo Birutė, jos dukros santuoka turėjo būti žinoma Žemaitijoje, todėl galima manyti, kad apie situaciją vietos didikai žinojo, bet kaip į tai reagavo pasakyti negalime.

1376 m. buvo atlikti paskutiniai didelio masto Kęstučio žygiai į Lenkiją atsakant į Vladislovo iš Opolės veiksmus rusų žemėse. Rugsėjo mėnesį jis nuniokojo Mazoviją ir Salduvos apylinkes, o spalio mėn. pasiekė Krokuvą³³⁰. Apie rudens žygį Krokuvos link plačiau jau rašėme ankstesniame skyriuje. Liudvikas I atsakė 1377 m. su vengrų ir lenkų kariuomenėmis įsiveržęs į Belzą, Cholmą, Horodlę. Belzą Liudvikas spaudė septynias savaites, kol galiausiai atvykęs Kęstutis ir išderėjęs paliaubas³³¹. Liubartui

³²⁵ KUČINSKAS, A. Op. cit., p. 141. // BARANAUSKIENĖ, I. Kęstutis: krikšto priešininkas ar šalininkas? *Kultūros barai*, 2007, Nr. 7-8, p. 61.

³²⁶ BARANAUSKIENĖ, I. Kęstutis: krikšto priešininkas ar šalininkas? *Kultūros barai*, 2007, Nr. 7-8, p. 61.

³²⁷ Ibid.

³²⁸ Ibid.

³²⁹ BARANAUSKIENĖ, I. Kęstutis: krikšto priešininkas ar šalininkas? *Kultūros barai*, 2007, Nr. 7-8, p. 61.

³³⁰ KUČINSKAS, A. Op. cit., p. 114.

³³¹ Ibid., p. 115.

pavyko išlaikyti Lucką ir Vladimirą, bet jis buvo priverstas pripažinti Liudviko valdžią³³². A. Kučinskas nesutinka, kad Liubartas priėmė karaliaus valdžią. Tai grindžiama faktu, jog Opolės Vladislovas 1378 m. atsisakė valdyti jam skirtas Rusios žemes, nes negalėjo jų išlaikyti taikoje nuo lietuvių puolimų³³³. Istoriko teigimu, tai reiškia, kad Liubartas jį spaudė, o to nebūtų galėjęs daryti jei būtų priklausomas nuo Liudviko I³³⁴. Vladislovui iš Opolės pasitraukus, Haličas perėjo į Vengrijos karaliaus rankas. Voluinę išlaikė lietuviai. Po trisdešimties metų kovų situacija praktiškai nepakito. Jau po Kęstučio ir Liudviko I mirties, 1382 m. rudenį, Liubartas įvykdė dar vieną žygį, kuriuo perėmė Kremenco, Olesko, Peremišlio, Lopatino, Horodlės ir Ratno miestus, kurie iki šiol priklausė vengrams³³⁵.

Apibendrinimas. Kęstučio kariniai ir diplomatiniai veiksmai Lenkijos pasienyje ir Maskvoje parodo kokias plataus spektro pareigas buvo įsipareigojęs atlikti Trakų kunigaikštis. Jo veiksmai su Lenkija siekiant išsaugoti rusėniškas teritorijas ir Voluinėje įsitvirtinusių Liubartą parodo, kad kunigaikštis ne tik rengė žygius į priešiškas valstybes, bet ir gynė savo žemes iš vidaus. Kaip matėme ankstesniame skyriuje, to negalima konstatuoti Žemaitijos atveju. Ten gynyba buvo vykdoma griežtai vietos pajėgų pastangomis, o Kęstutis asmeniškai rūpinosi žygiais į VO. Šiuo atveju, kunigaikštis turėjo interesą pulti VO, nes šis puolė ir Trakų kunigaikštijos teritorijas. Tai sukūrė bendra žemaičių ir Kęstučio interesą priešintis VO.

Nėra akivaizdu, kad Kęstutis palaikė santykius su Žemaitija iki santuokos su kunigaikštiene Birute. Atsižvelgus į tai, kad apie kunigaikščio ir žemaičių diduomenės kontaktus to meto šaltiniuose nėra kalbama, galime spėti, jog santykiai tarp LDK pareigūnų ir Žemaitijos iš tiesų buvo šalti. Todėl Kęstutis ryžosi vesti žemaičių didiko dukterį ir tokiu būdu mėginti išlaikyti glaudesnius santykius. Kiek vedybos pasiteisino pasakyti sudėtinga. Nepanašu, kad žemaičiai būtų priešinęsi Kęstučio krikšto akcijoms, tad gali būti, jog santykiai buvo subalansuoti. Iš kitos pusės, šaltiniai visiškai nereprezentuoja žemaičių reakcijos į visus keturis Kęstučio mėginimus įgyvendinti krikštą Lietuvoje.

Kęstučio veiksmai Maskvoje primena, kad kunigaikštis buvo ne lokalus, o universalus kunigaikštis ir prisidėjo prie valstybinio masto politikos rytuose, ne tik gynė savo teritorijas etninėje Lietuvoje ir Rusios žemėse. Kęstučio vaidmuo rytų gynyboje gali būti ir atsakas į akivaizdų Algirdo indėlį į gynybą vakaruose – DK dalyvavo beveik visuose Kęstučio žygiuose į Ordino valdas.

Kęstučio užsienio politikos apžvalga parodė, kad kunigaikštis buvo stipriai įsitraukęs į kovas su Lenkija ir suinteresuotas šio fronto apsauga. Tai jam neleido visų pastangų skirti šiaurės vakarų regionui, kas galėjo lemti specifinį santykį su žemaičiais. Užsiėmęs politika su Lenkija Kęstutis leido žemaičiams laisviau organizuoti savo gyvenimą Žemaitijoje ir rūpintis vietos politika patiems. Šaltiniai nurodo, jog gintis nuo išorės prieš žemaičiams sekėsi gana sėkmingai, per trisdešimt metų Žemaitija nebuvo nei

³³² BARONAS, D. DUBONIS, A. PETRAUSKAS, R. Op. cit., p. 497.

³³³ KUČINSKAS, A. Op. cit., p. 116

³³⁴ Ibid.

³³⁵ Ibid.

karto priversta visiškai kapituluoti Ordinui. Tuo tarpu Liubartas be kunigaikščio Kęstučio pagalbos vertėsi sunkiai. Iš kitos pusės, žemaičių dalyvavimas žygyje į Maskvą nurodo, kad patys žemaičiai taip pat buvo įsitraukę į valstybės karo politiką ir nevengė dalyvauti plataus masto veiksmuose. Tai gali reikšti, kad žemaičių didikai buvo įsipareigoję palaikyti glaudžius santykius su DK. Tai, jog žygyje į Maskvą 1372 m. dalyvavo ir Kęstutis, neatmeta galimybės, kad žemaičių pajėgos buvo administruojamos jo paties.

3. Žemaitijos statusas santykiuose su Kęstučiu dinastinio konflikto su Jogaila kontekste

1377 m. mirus DK Algirdui Lietuvoje pradėjo keistis politinė padėtis. Algirdo vietą užėmė naujasis valstybės valdovas Jogaila. Kaip teigiama Vytauto skunde, kurį vertinti reikia suvokiant propagandinį laiško pobūdį, Kęstutis galėjo užimti Algirdo vietą iš karto, tačiau sutiko įsileisti ir globoti jauną Jogailą, matyt tikėdamasis, kad šis vėliau pritarės panašios politikos, kuri buvo palaikoma tarp Algirdo ir Kęstučio, išlaikymui ir puoselėjimui³³⁶. Tačiau greitai imta matyti, kad situacija kitokia. Jogaila, užsiėmęs reikalais rytuose, nesirengė padėti Kęstučiui kovoti su priešais vakaruose, kaip tai buvo linkęs daryti Algirdas, o netrukus ėmėsi sudarinėti vienašališkas sutartis su VO. Panašu, kad iš pradžių Jogailos noras tartis su VO Kęstučiui nebuvo kliūtis ir jis sutiko veltis į derybas Trakuose.

1379 m. vasarą į Prūsiją buvo išsiųstas kunigaikštis Skirgaila, kurio misija buvo derėtis dėl katalikiško krikšto Lietuvoje. Kas buvo šios idėjos iniciatorius pasakyti sunku. A. Kučinsko teigimu, tai buvo Jogailos ir jo motinos Julijonos plano, nukreipto prieš Kęstutį, dalis³³⁷. I. Baranauskienė įsitikinusi, jog tai buvo dar vienas Kęstučio bandymas pakrikštyti valstybę, kurį organizavo Kęstutis kartu su Jogaila³³⁸. Pagal V. Marburgiečio pasakojimą, Skirgaila buvo svetingai priimtas VO pareigūnų, o vėliau turėjo vykti pas Vengrijos karalių ir net popiežių, kad šis jam suteiktų krikštą³³⁹. Kodėl misija nebuvo įgyvendinta šaltiniai atsakymo nepateikia. Tačiau žinome, kad tarp Julijonos ir VO pareigūnų vyko apsikeitimas korespondencijomis. Vienoje jų VO apšmeižė Kęstutį pavadindami jį „*pasiutusiu šunimi*“, kuris siekė užgrobti valdžią Jogailos sąskaita³⁴⁰. Tai buvo pirmieji mėginimai suskaldyti vieningą Lietuvos valdymo sistemą, kurios išlaikymo tikėjosi Trakų kunigaikštis. Toks VO manevras galėjo būti faktoriumi, kuris paskatino Vilniaus dvarą imtis radikalesnės politikos Kęstučio atžvilgiu ir sudarinėti vienašališkas sutartis, kurios išskyrė Kęstutį ir Žemaitiją.

Tačiau 1379 m. rugsėjo 29 d. sutartis buvo kitokia. Joje dalyvavo abu kunigaikščiai. Tai, jog deryboms iš VO pusės atstovavo Giunteris Hohenšteinas nurodo, kad Kęstutis buvo vienas jų iniciatorių. Kęstučio žemės pietuose – Palenkė, Gardinas – buvo puolami tą pačią vasarą, todėl šių žemių apsauga Kęstutis buvo suinteresuotas tiesiogiai³⁴¹. Reikia nepamiršti, kad Kęstutis buvo susitikęs su Ordino pareigūnais ir anksčiau – vyko derybos tarp Balgos komtūro Dytricho iš Elnerio ir Kęstučio, dalyvaujant vertėjui Tomui Survilai³⁴². Kunigaikštis taip pat galėjo tikėtis, kad Trakų derybos padės palaikyti glaudesnius santykius su Jogaila, kuris tokių paliaubų akivaizdžiai troško. Tokiu būdu jis turėjo tikėti,

³³⁶ Vytauto skundas prieš Jogailą ir Skirgailą. In *Lietuvos metraštinis*. Red. K. KORSAKAS, Vilnius, 1971, p. 180.

³³⁷ KUČINSKAS, A. Op. cit., p. 158.

³³⁸ BARANAUSKIENĖ, I. Kęstutis: krikšto priešininkas ar šalininkas? *Kultūros barai*, 2007, Nr. 7-8, p. 61-64.

³³⁹ MARBURGIETIS, V. Op. cit., p. 160.

³⁴⁰ JONYNAS, I. Op. cit., p. 100.

³⁴¹ MARBURGIETIS, V. Op. cit., p. 160-161.

³⁴² Ibid., p. 164.

kad Jogaila gavęs tai, ko nori, jungsis prie Kęstučio pastangų ginti etninės Lietuvos dalį. Nepanašu, kad Kęstutis tikėjo išsiderėti etninių Lietuvos žemių, taip pat Žemaitijos, apsaugą, bet galbūt manė, jog susitvarkius su pietų politika bus galima daugiau laiko ir jėgų skirti šiaurės vakarų regionui, ypač prislopus spaudimui iš Lenkijos ir įtikinus Jogailą jungtis prie bendro tikslo.

Sutarties sąlygos apėmė tokias teritorijas: „[...] tarp Osterodės, Ortelsburgo žemių ir atitinkamai tarp Gardino [ir] visos Rusios, esančios į dešinę [nuo Nemuno]“³⁴³. Į sutarties sąlygas nepateko pagoniškoji Trakų kunigaikštijos dalis ir visa Žemaitijos teritorija. Žemaitijai tai turėjo būti ypač skausminga, nes VO buvo atrištos rankos didesnes pajėgas skirti karui būtent šiame fronte. Jogailai nepanorus prisijungti prie šiaurės vakarų gynybos regionas taip ir liko menkai apsaugotas ir užmirštas aukščiausiosios valdžios LDK. Tai, jog vienas pagrindinių sutarties sudarytojų buvo kunigaikštis Kęstutis galėjo lemti vėlesnį atsargų žemaičių žvilgsnį į Kęstučio asmenį. Tai gali reikšti, kad Kęstutis neturėjo galių sudarinėti sutartis iš Žemaitijos pusės, todėl sutartimi apsaugojo tik savo tėvoninių žemių sritis arba sutartimi siekė apsaugoti tik Rusią. Kitas argumentas yra tai, jog apsaugotos rusėniškos krikščioniškosios žemės – Ordinas nesudarinėjo sutarčių su pagonimis.

V. Marburgiečio kronikoje teigiama, jog sudarius paliaubas VO delegacija toliau išvyko į Vilnių kartu su Jogaila ir „tenai išbuvo 3 dienas ir 3 naktis, derėdamiesi su karaliumi Jogaila dėl slaptų dalykų [...]“³⁴⁴. Gali būti, kad būtent čia buvo sutarta dėl vėlesnių susitarimų, kurie jau neįtraukė Trakų kunigaikščio. Pirmasis toks susitarimas įvyko 1380 m. žiemos pabaigoje.

1380 m. vasario 27 d. Jogaila, atvykęs į Rygą, sudarė sutartį su Livonijos magistru, kurį atstovavo Hermanas. Ši sutartis siejama su problemomis Polocke. Jogailai galėjo būti padaryta žala, jei VO čia būtų parėmęs jo brolių Andrių, o ne ji patį. VO Andriaus palaikymas būtų galimai sukėlęs šį kraštą prieš DK, o tai savo ruožtu galėjo lemti ir neramumus kitose rytų provincijose, nevengiančiose remti Andrių ar Dimitrą Algirdaičius³⁴⁵. Tokiu būdu sutartis buvo sudaroma Jogailai jaučiant didžiuli spaudimą ir mėginant išlaikyti poziciją valstybėje. Tai gali reikšti, kad Rygos susitarimo sąlygas dėstė ne pats DK, o Ordino pareigūnai.

Šis susitarimas svarbus todėl, nes jo apibrėžimu pirmą kartą buvo išskirtos Kęstučio ir žemaičių žemės, o jos pažymėtos kaip atskiri politiniai vienetai: „Ab istis vero pace et treugis rex Keystutte et sui ac terra sua et elli de Somoytten omnino esse debeant exclusi, ita quod nullas pacem et treugas inter predictor **regen Keystutten et illos de Somoytten volumus obtinere**“³⁴⁶. Tai iš esmės reiškia, kad Kęstutis ir Žemaitijos žemė buvo paaukoti Jogailos politinių ambicijų vardan. V. Almonaitis teigė, jog tai buvo

³⁴³ MARBURGIETIS, V. Op. cit., p. 170.

³⁴⁴ Ibid.

³⁴⁵ JONYNAS, I. Op. cit., p. 101.

³⁴⁶ *Kwartalnik historyczny*, Nr. 23, red. E. SEMKOWICZ. Lvovas, 1909, p. 565. // *Liv-, Est und Kurlaendisches Urkundenbuch nebst Regesten 1368-1393*. Bd. 3, Sud. F. G. BUNGE. Reval, 1857, p. 361-362.

pirmasis Jogailos žingsnis, kuriuo jis siekė atiduoti Žemaitiją Ordinui³⁴⁷. E. Gudavičiaus nuomone, Žemaitijos išskyrimas rodo Jogailos pretenziją į Žemaitiją, leidžiant ją laviruoti³⁴⁸.

Faktas, kad paliaubų sutartyje Žemaitija ir Kęstutis minimi atskirai, gali reikšti skirtingus dalykus. Visų pirma, jei tikėtume, jog sutartis buvo suformuluota būtent VO pareigūnų, galime manyti, jog taip geopolitinę situaciją Lietuvoje regėjo Ordinas. Tai reikštų, kad VO duomenimis Kęstutis ir Žemaitija buvo atskiri politiniai vienetai. Iš kitos pusės, negalime atmesti kitų variantų. Pavyzdžiui J. Jakštas išreiškė poziciją, kurioje teigė, kad Kęstučio ir Žemaitijos santykis yra panašus į Jogailos ir Polocko. T. y. nors sutartyse Jogaila ir Polockas išskiriami kaip du skirtingi politiniai vienetai, Polockas nėra laikomas jo teritorija bet priklauso DK aukščiausiai valdžiai³⁴⁹. Tokiam argumentui patvirtini reikėtų platesnių atvejo tyrimų.

Čia reikšmingas yra Krokuvos universiteto rektoriaus Povilo Vlodkovičiaus teiginys Konstancos bažnytiniame susirinkime. Jis argumentavo, kad karalius Mindaugas negalėjo užrašyti Žemaitijos Ordinui, nes nebuvo jos valdovas, o tik administratorius. Jo manymu, karalius galėjo disponuoti tik savo domenu, o ne valstybine teritorija³⁵⁰. Panašiai galbūt turėtų būti vertinamas ir Kęstutis šios sutarties formuluotės aplinkybėmis. Atsižvelgiant į tai, jog P. Vlodkovičius buvo Vytauto ir Jogailos aplinkos žmogus, išsakė būtent šių valdovų poziciją, galime manyti, jog taip Žemaitijos padėtį regėjo ir Vytauto tėvas. Administratoriaus pareigos gerai paaiškintų ir vélesnius Kęstučio ir žemaičių susidūrimus. Iš kitos pusės, VO Žemaitiją galėjo traktuoti panašiai kaip Liubarto Voluinę – žemę, kurią Kęstutis aršiai gynė, tačiau neturėjo ten politinės galios svertų. Vis tik vienintelis tiesioginis šaltinis, kuris pateikė Žemaitiją kaip Kęstučio valdomą teritoriją lieka Lietuvos Didžiųjų Kunigaikščių metraštis, kuris prieš aprašydamas Trakų susidūrimo įvykius akcentuoja, kad „[...] *didysis kunigaikštis surinkęs visą savo žemaičių žemę ir visą kariuomenę, nuėjo prie Vilijos upės*“³⁵¹. Šis teiginys galėjo reikšti, kad Kęstutis nuverstas neteisėtai, todėl dar laikomas visos LDK valdovu, kartu ir Žemaitijos, nes kitur ji nėra priskiriama Kęstučiui. Galbūt tai nurodė, jog Kęstutis šį kraštą buvo skirtas administruoti. Galiausiai, tai galėjo būti dar vienas metraščio šališkumo Kęstučio-Vytauto linijai pavyzdys, ypač atsižvelgiant, kokiomis aplinkybėmis žemaičiai prie Kęstučio pajėgų prisijungė.

Rygos sutartis galiojo iki 1380 m. gegužės 13 d., o to paties mėnesio 31 d. jau pasirašyta žymesnė Dovydiškių sutartis – slaptosios paliaubos. Ji greičiausiai buvo tęstinis VO-Jogailos derybų, pradėtų Vilniuje, o galbūt ir Skirgailos kelionės metu, susitarimas, kuris dar kartą akcentavo, kad Kęstutis iš sutarties yra išskiriamas. Šios sutarties tekste nėra atskirai pažymėta Žemaitija, bet abejotina, kad ji iš

³⁴⁷ ALMONAITIS, V. *Žemaitijos politinė padėtis 1380-1410 metais*. Kaunas, 1998, p. 89.

³⁴⁸ GUDAVIČIUS, E. Op. cit., p. 152.

³⁴⁹ JAKŠTAS, J. Vokiečių ordinas ir Lietuva Vytenio ir Gedimino metu. In *Senovė. Istorijos skyriaus darbai*. Red. L. KARSAVINAS. T. I. Kaunas, 1935, p. 138.

³⁵⁰ ALMONAITIS, V. *Žemaitijos politinė padėtis 1380-1410 metais*. Kaunas, 1998, p. 132.

³⁵¹ Lietuvos metraščių trumpasis sąvadas: Lietuvos didžiųjų kunigaikščių metraštis. In *Metraščiai ir kunigaikščių laišakai*. Red. D. LINČIUVIENĖ. Vilnius, 1996, p. 316.

sutarties nebūtų išskirta, atsižvelgiant į VO tikslus ir ambicijas, o ir pačios žemaičių žemės teritorinį pozicionavimą. Sutartyje yra pabrėžiama, kad ji negalios ne tik Kęstučio, bet ir jo vaikų žemėse: „[...] *in unsisrs vettern Kinstutten adir in siner Kinder lande* [...]“³⁵².

Sunku patikėti, kad Ordinas, dar prieš kelis mėnesius išskyręs Žemaitiją kartu su Kęstučio valdomis iš Rygos sutarties sąlygų, šioje sutartyje Žemaitijos neišskirtų, todėl tikslinga manyti, jog žemaičių teritorija taip pat neįėjo į paliaubų sutartį. Dovydiškių sutartyje, kuri buvo nukreipta prieš Trakų kunigaikštį ir jo sūnus (nors pats Vytautas sutarties sudaryme dalyvavo), užtikrinama, kad jis nesulauktų platesnės pagalbos iš Jogailos vakarų fronte, apsisaugant nuo politikos, kuri buvo vykdoma Algirdo laikais. Kadangi Žemaitija buvo svarbioje geografinėje zonoje – tarp Livonijos ir Prūsijos VO šakų – vargu, ar Ordinas būtų leidęs Jogailai šią žemę vienaip ar kitaip apsaugoti susitarimu. Jogaila iš esmės atsisakė padėti Kęstučiui kovoje su VO, tokiu būdu sakydamas „ne“ ir žemaičių politinei kryptai, kuri buvo nukreipta prieš Ordino agresyvią politiką. Tarp kitko, Trakų sutartis, įsigaliojusi prieš mažiau nei metus, turėjo likti galioti tam, kad užtikrintų Dovydiškių paliaubų slaptumą. Tačiau sunku patikėti, jog VO norėjo, kad sutartis liktų įslaptinta. To norėjo tik Jogaila. Ordinas į derybas įsivėlė jau tikėdamasis suskaldyti Lietuvos valstybę, o sutarties atskleidimas buvo lengviausias būdas tai padaryti.

Abejotinai skamba ir tai, kad Jogaila Žemaitiją atsisakė įtraukti į sutartį, nes norėjo ją apsaugoti pats arba susilaukti paramos iš žemaičių diduomenės atstovų sumenkinant Kęstutį. Visų pirma, ši sutartis turėjo likti slapta, todėl žemaičiai apie ją neturėjo sužinoti. Žemaitijos apsaugoti jis negalėjo, nes atsisakė veltis į bet kokius konfliktus su VO, o šie puolė Žemaitiją po sutarties sudarymo. Reikia nepamiršti ir fakto, kad būtent Jogailos antspaudas po Trakų sutartimi buvo pirmasis, tad jei žemaičiai pyko dėl sutarties sąlygų, jie turėjo vienodai pykti ant abiejų kunigaikščių veiksmų. Taip pat svarbu akcentuoti tai, jog iki pat 1381 m. rudens, kai buvo atskleista Jogailos slaptoji politika ir valstybės valdžia skilo, žemaičiai greičiausiai tikėjo Kęstučio ir Algirdo pradėtos politinės sistemos valstybėje gyvavimu. Sutarties teiginiai, kuriais Jogaila įsipareigojo nekonfrontuoti su VO ir nepadėti Kęstučiui to daryti, atskleidus sutartį, būtų sukompromitavę Jogailą ir žemaičių akivaizdoje, kurie turėjo bendrą priešą su Kęstučiu, todėl Žemaitijos nepaminėjimas siekiant apsisaugoti paslapties atskleidimo atveju irgi atrodo neįtikimas. Galiausiai, svarbu pabrėžti, jog, kaip parodė 1382 m. liepos įvykiai, Jogailai nereikėjo įtikinėti žemaičių būti jo pusėje, jie ir taip gerbė jį kaip Lietuvos valdovą.

Turime konstatuoti, jog Žemaitijos neminėjimas Dovydiškių sutartyje nereiškia, kad šis kraštas buvo įtrauktas į paliaubas ir apsaugotas nuo Kęstučio likimo. Greičiausiai būta atvirksčiai – Žemaitija buvo traktuojama kaip Kęstučio politikos šalininkė ir išskirta iš sutarties rėmų. Tai patvirtina faktas, kad Žemaitija buvo puolama po sutarties sudarymo.

³⁵² *Codex diplomaticus Lithuaniae (1253-1433)*, red. E. RACZYNSKI. Vroclavas, 1845, p. 56. // *Liv-, Est und Kurlaendisches Urkundenbuch nebst Regesten 1368-1393*. Bd. 3, Sud. F. G. BUNGE. Reval, 1857, p. 363.

1381 m. vasarą Kęstutis iš dukros krikštatevio Giunterio Hohenšteino sužinojo, kad Jogaila sudarinėjo vienašališkas sutartis jam už nugaros³⁵³. Greičiausiai tai nebuvo gero draugo įspėjimas, o bendros VO politikos dalis, siekianti suskaldyti LDK valdantįjį elitą. Tai buvo vienintelis būdas, kurio ėmęsi jie galėjo tikėtis bent menkiausios pergalės kare su Lietuva.

Kęstutis ilgai negaišo. Kaip minėjome pirmajame skyriuje, 1381 m. spalio mėn. jis nuvyko į Medininkus ir pasakė, kad ruošiasi vykdyti išpuolį prieš Lenkiją arba Prūsiją (Bartos žemę)³⁵⁴. Tačiau išvykus jis apgavo žmones ir nuvedė juos perimti Vilniaus sosto.

Pasiūlymas pulti Bartos sritį galėjo sužavėti žemaičių didikus. Žemaitija tų pačių metų vasarą buvo puolama Ordino pajėgų. Tačiau tai, kad Kęstutis turėjo apgaudinėti žemaičių karius parodo, kad tarp jo ir žemaičių diduomenės nebuvo tokio didelio ryšio, kad šis galėtų atvirai pasitelkti jų pajėgas sosto perėmimui. Iš to, kaip V. Marburgietis traktuoja apgavystę, galime teigti, kad kronikoje rašoma ne apie apgautas Vilniaus sritis ar Jogailos žmones, bet pačius žemaičius.

Kita hipotezė gali nurodyti artimesnius santykius tarp Trakų ir Žemaitijos. Šiuo atveju Kęstutis galėjo įtikinti žemaičius apie Jogailos išdavystę, o žemaičiai visiškai pasitikėti Kęstučiu. Tačiau abejonių čia kelia tai, jog Kęstutis informaciją sužino iš Ordino pareigūno. Tai būtų sukėlę įtarimą Žemaitijoje ir vargu ar Kęstutis to neapsvarstė prieš vykdamas į Medininkus. Dar labiau, parodęs artimą ryšį su VO Kęstutis galėjo pats prarasti pasitikėjimą Žemaitijoje. Taip pat sunku pasakyti ar žemaičiai būtų savo noru ryžęsi pakelti ranką prieš LDK valdovą, kuriuo jie neturėjo jokio pagrindo abejoti.

Žinoma, Jogailos apgavystė atrodo įtikinamai, tačiau negalima pamiršti to, jog žemaičiai tikėjo valstybės politinės sistemos, kurioje abu valdovai gynė bendrą interesą, funkcionavimu ir neturėjo pagrindo veltis į vidaus konfliktus valstybėje. Vienos pusės palaikymas jiems galėjo brangiai kainuoti, o dabartinė padėtis, kuria Žemaitija turėjo didesnę laisvę rinktis, jiems tiko.

To paties epizodo aprašymai Torūnės analuose pažymi, jog Kęstutis paėmė Vilniaus pilį, bet nemini žemaičių³⁵⁵. Lietuvos Didžiųjų Kunigaikščių metraštyje, pabrėžiama, kad Kęstutis sutelkė pajėgas Vilniui paimti, bet pajėgų sudėtis nepažymėta³⁵⁶.

Netrukus po tapimo DK Kęstutis nuslopino neramumus rytuose ir ėmėsi aktyvios politikos vakaruose. Faktas, kad Ordino kariai į Žemaitiją turėjo vykti per Alytų, Birštoną ir Puniją³⁵⁷ rodo, kad buvo labai sustiprinta Žemaitijos fronto gynyba. Tokiu būdu Kęstutis galimai siekė atsidėkoti žemaičiams, o galbūt susitaikyti su jais po apgavystės. Naujasis DK turėjo tikėtis paramos iš Žemaitijos ir tuo atveju, jei kiltų neramumai Vilniuje.

³⁵³ Lietuvos metraščių trumpasis sąvadas: Lietuvos didžiųjų kunigaikščių metraštis. In *Metraščiai ir kunigaikščių laišakai*. Red. D. LINČIUVIENĖ. Vilnius, 1996, p. 314.

³⁵⁴ MARURGIETIS, V. Op. cit., p. 172.

³⁵⁵ *Scriptores Rerum Prussicarum*. Bd. 3, Sud. T. HIRSCH, M. TOPPEN, E. STREHLKE. Leipzig, 1866, p. 117.

³⁵⁶ Lietuvos metraščių trumpasis sąvadas: Lietuvos didžiųjų kunigaikščių metraštis. In *Metraščiai ir kunigaikščių laišakai*. Red. D. LINČIUVIENĖ. Vilnius, 1996, p. 314.

³⁵⁷ MARBURGIETIS, V. Op. cit., p. 174.

Tie neramumai neužtruko. 1382 m. pavasarį, Seversko Naugarde, Kaributas inscenizavo sukilimą, kurį privalėjo užgesinti pats Kęstutis. Valdovas liepė su juo kartu vykti ir Jogailai, o Vytautą paliko saugoti rūmus³⁵⁸. Tačiau Jogaila jo nepaklausė, o Hanulo pagalba Vilniuje perėmė sostą. Vytautas tuo metu buvo atsitraukęs į Trakus, o jo vėlesnis mėginimas Vilnių perimti patyrė fiasko. V. Marburgietis akcentavo, jog sosto perėmimas nebuvo švarus, nes „vieno ir kito pusėje po 300 buvo nukauta“³⁵⁹.

Tuoju po Vilniaus kapituliacijos atėjo eilė Trakams. Vytautas su šeima pabėgo į Gardiną, prieš tai įspėjęs Kęstutį apie situaciją Lietuvoje. Jogailos ir VO pajėgos apsupo Trakų pilį, o Skirgaila, Trakų įgulą įspėjęs, kad ji bus perduota Ordinui, per tris dienas privertė pilį atiduoti Jogailai, o šis, savo ruožtu, ją paskyrė Skirgailai³⁶⁰.

Kęstutis grįžo į Lietuvą netekęs visko, ką turėjo. Trakai ir Vilnius buvo Jogailos rankose. Jis nuvyko į Gardiną pas sūnų Vytautą ir susitikęs su juo bei Liubartu³⁶¹ liepė surinkti kariuomenes bei įspėjo kada atvykti į Trakus. Pats pasuko į Medininkus, žmonos tėviškę.

Kronikoje rašoma, kad kunigaikštis „[...] pašaukia [žmones] iš Medininkų ir [kitus] žemaičius, gudriai klausia jų patarimo, kadangi nukentėjęs dėl padarytų jam nuostolių“³⁶². Ši ištrauka parodo, kad ir pats Kęstutis ne iki galo pasitikėjo žemaičių žmonėmis. Galbūt netekęs visų savo žemių kunigaikštis negalėjo būti tikras, kad Žemaitija nepaklūsta Jogailai taip pat. Kita vertus, tai galėjo būti V. Marburgiečio sutirštintas vaidybinis elementas.

Žemaičiai irgi nebuvo prielankūs kunigaikščiui. Jie atsakė Kęstučiui: „Jogailą pripažįstame mūsų valdovu, neatsisakysime jo su sąlyga, kad Jogaila laikysis stabmeldžių tikėjimo ir savo tautos. O jeigu jis panorės tapti krikščionimi, mes jo neklausysime“³⁶³. Šis teiginys padeda geriau suvokti Žemaitijos ir Trakų santykį. Suprantant tai, kad Trakų kunigaikščiu tapo Skirgaila, tuo atveju, jei žemaičiai buvo paklusnūs Trakams, jie būtų pasakę, kad Skirgailą pripažįstą savo valdovu. Šiuo atveju nurodoma, kad žemaičiai laikė save ištikimais DK. Todėl galime svarstyti, kad jei Kęstutis ir turėjo kažkokias administracines teises į Žemaitiją, jos buvo grynai asmeninės, o ne sisteminės, t. y. Žemaitiją jis atstovavo ne kaip Trakų kunigaikštis, o kaip Kęstutis.

Žinoma, tekstas yra aiškiai performuluotas vokiečių kronikininko. Tai, kaip jis, žemaičių balsu, kalba apie religinius įsitikinimus, nurodo aiškų pasibaisėjimą žemaičių stovėsenai. Tokia teksto formuluotė, matyt, kai kuriems istorikams leido svarstyti, kad šis įrašas yra netikras. Pavyzdžiui, A. Kučinskas teigė, jog žemaičiai nebūtų kėlę religinio klausimo iš viso, nes nebuvo tiek kvaili, kad pasitiktų religiškai indiferentiško Jogailos atsakymu. Jo manymu, Jogaila galėjo atsakyti bet ką, kas

³⁵⁸ Lietuvos metraščių trumpasis sąvadas: Lietuvos didžiųjų kunigaikščių metraštis. In Metraščiai ir kunigaikščių laišakai. Red. D. LINČIUVIENĖ. Vilnius, 1996, p. 315.

³⁵⁹ MARBURGIETIS, V. Op. cit., p. 176.

³⁶⁰ Ibid.

³⁶¹ Ibid., p. 181.

³⁶² Ibid.

³⁶³ Ibid.

jam pasirodė naudinga³⁶⁴. A. Janulaitis atmetė žemaičių klausimo formulotę, teigdamas, jog nebuvo institucinės pagonių religijos, todėl klausimas apie perėjimą į Krikščionybę apskritai buvo neįmanomas³⁶⁵. Krikštą žemaičiai siejo su VO bei valstybės suverenumo klausimu, o tai yra perteikiama ir kronikos tekste, kuriame rašoma, kad žemaičiai pasitikės Jogaila, jei jis „*laikysis stabmeldžių tikėjimo ir savo tautos*“³⁶⁶. Tuo tarpu kronikininkas buvo suinteresuotas krikšto klausimo išskėlimu, nes tik tokiu būdu buvo galima pateisinti VO ir Jogailos santykius.

„*Ir [žemaičiai] siūncia pasiuntinius atsiklausti [ir pareikšti]: jeigu jis manęs laikytis protėvių tikėjimo, būsią jam visame kame paklusnūs, o jei noris tapti krikščionimi, jie iškelsią karaliumi Kęstutį*“³⁶⁷. A. Kučinskas teisingai suskaičiavo, kad jei Kęstutis Gardine buvo liepos 21 d., nuo ten turėjo nuvykti iki Medininkų, sušaukti žemaičius, o rugpjūčio 3 d. jau buvo Trakuose, pasiuntiniai nebūtų spėję taip greitai apsisukti. Iš vienos pusės tai parodo, kad pasiuntinių apskritai galėjo nebūti. Iš kitos pusės, E. Gudavičius teisingai pažymi, kad būtent jų dėka Jogaila buvo įspėtas, todėl laukė Kęstučio Trakuose³⁶⁸.

Kęstutis iš Žemaitijos išvyko su 9000 karių. Atsižvelgiant į Žemaitijos demografinę padėtį ir karines pajėgas, toks skaičius yra perdėtas. Vėliau V. Marburgietis jau rašo, kad Jogaila paleido 5000 karių, tad skaičius pakito. Prie kariuomenės Trakuose prisijungė Vytauto ir Liubarto būriai, tokiu būdu, jei žemaičių iš tiesų buvo 9000, pajėgos būtų viršijusios Žalgirio mūšio, kuriame dalyvavo viso labo 11 tūkst. karių³⁶⁹. O Kęstutis vėlėsi į derybas dėl 300 karių apimties prieš pajėgų. Todėl galime svarstyti, kad žemaičių skaičius buvo mažesnis už tą, kuris nurodytas kronikoje.

Kariuomenės prie Trakų atvyko rugpjūčio 3 d. Vytautas savo skunde aprašo susidūrimo vaizdą: „*Ir atėjo mūsų tėvas su žemaičiais prie Trakų, aš pats irgi buvau ten su savo tėvu kunigaikščiu Kęstučiu. Kunigaikštis Jogaila pasitiko mus su savo kariuomene. Su juo buvo ir Livonijos ponai [kariuomenė]. Ir mes su mano tėvu stovėjome ant vieno kalno, o kunigaikštis Jogaila ant kito kalno, priešais mus*“³⁷⁰. Minimi Livonijos pulkai spėjo apniokoti Žemaitiją prieš atvykstant į susidūrimo vietą³⁷¹.

V. Marburgietis teigė, jog derybas pradėjo ir pasidavė patys Kęstutis su Vytautu³⁷². Taip pat rašoma, kad prie Jogailos pajėgų netikėtai prisijungė ir Prūsijos kariuomenė. Gali būti, kad Kęstutis buvo apsuptas ir neturėjo kito varianto, kaip imtis derėtis su Jogaila. Lietuvos Didžiųjų Kunigaikščių metraštis pažymi, kad „*dar nesuėjus pulkams per tris ar per keturis strėlės šūvius*“³⁷³ pas Kęstutį atvyko Jogailos

³⁶⁴ KUČINSKAS, A. Op. cit., p. 176.

³⁶⁵ JANULAITIS, A. Op. cit., p. 266.

³⁶⁶ MARBURGIETIS, V. Op. cit., p. 181.

³⁶⁷ Ibid.

³⁶⁸ GUDAVIČIUS, E. Op. cit., p. 155.

³⁶⁹ ALMONAITIS, V. Op. cit., p. 95-96.

³⁷⁰ Vytauto skundas prieš Jogailą ir Skirgailą. In *Lietuvos metraštis*. Red. K. KORSAKAS, Vilnius, 1971, p. 181.

³⁷¹ MARBURGIETIS, V. Op. cit., p. 181.

³⁷² Ibid., p. 177, 182.

³⁷³ Lietuvos metraščių trumpasis sąvadas: Lietuvos didžiųjų kunigaikščių metraštis. In *Metraščiai ir kunigaikščių laišakai*. Red. D. LINČIUVIENĖ. Vilnius, 1996, p. 316.

pasiuntiniai ir pasisiūlė derėtis. Tai leistų manyti, kad galios svertai linko Kęstučio pusėn, tačiau faktas, kad Kęstutis turėjo vykti į Jogailos stovyklą nurodo, kad taip nebuvo. Kita vertus, Jogaila galėjo pradėti derybas tikėdamasis, kad tokiu būdu palenks Kęstučiui nepaklusnius žemaičius ir jam palankų Vytautą į savo pusę, tokiu būdu laimėdamas susidūrimą be aukų, gudrumo pagalba.

Jogaila elgėsi iš tiesų gudriai. Jis nusiuntė Skirgailą į Kęstučio stovyklą, kuris perdavė Jogailos priesaiką žemaičių akivaizdoje. Jei žemaičiai buvo nemotyvuoti kovai, kaip greičiausiai ir buvo, ypač žinodami, kad Žemaitija buvo tik ką nuniokota livoniečių, jie galėjo lengvai patikėti Skirgailos veiksmu. Kronikoje toliau rašoma, kad Kęstučiui ir Vytautui atvykus pas Jogailą, valdovas paprašė magistro pasigailėti Kęstučio stovyklos ir juos paleisti. Tokiu būdu 5000 karių buvo paleisti ir turėjo prisiekti Jogailai³⁷⁴. Kęstučio kariuomenė, atvykusi kovoti už savo vadą, kapituliavo.

Tai galėjo lemti keletas priežasčių. Kaip minėta, žemaičiai galėjo būti informuoti apie Žemaitijos nuniokojimą. Tokią informaciją suteikti buvo naudinga pačiam Jogailai, kuris galėjo tikėtis, kad tuo būdu Kęstučio pajėgos pakriktų. Iš kitos pusės, kaip teigė V. Marburgiečio kronika, Kęstučio žemaitiškosios pajėgos nenoriai prie jo jungėsi, todėl buvo labiau jautrūs Skirgailos įtikinėjimams. Kad Kęstučio pajėgos nebuvo paklusnios kunigaikščiui nurodo Aeltėre Hochmeister kronika: „Kinstutte was eyn alder man, **und seyne land und leuthe warn em ungehorsam**, ouch so vurchte her des ordens macht“ (Kęstutis buvo senas žmogus, o jo žmonės jam nepaklusnūs, o Ordino galia jį baugino)³⁷⁵. Žemaičiams nebuvo prasmės veltis į tolesnį konfliktą su Jogaila. Jie akivaizdžiai pasitikėjo valdovu ir tikėjo, kad Kęstutis su Jogaila sutars. O konfliktas su valdovu galėjo pakenkti jų padėčiai valstybėje, kuria jie buvo patenkinti. Situacija pasikeitė tik tada, kai Jogaila nužudė Kęstutį ir juos tiesiogiai išdavė Dubysos sutartimi. Nors ji nebuvo ratifikuota, pats faktas, kad Jogaila svarstė perleisti Žemaitiją VO davė labai gerus svertus Vytautui, kuris išnaudojęs šį faktą vėliau paskatino žemaičius išduoti kunigaikštį ir jungti prie jo bei Ordino pajėgų perimant Trakus ir atstatant valstybės status quo.

Žemaičių elgesys Kęstučio stovykloje nurodo, kad žemaičiai neturėjo specifinio ryšio su kunigaikščiu Kęstučiu. Pagrindinis jų rūpestis kryo į Žemaitijos likimą ir nelabai svarbu, su kuriuo kunigaikščiu jiems būtų tekę bendradarbiauti. Ši situacija parodė, kad žemaičiams rūpėjo ne artimi santykiai su vienu ar kitu kunigaikščiu, o savo krašto ir žmonių likimas.

Apibendrinimas. Neabejotina, kad Kęstučio persona buvo artima Žemaitijai. Vien tai, kad kunigaikštis valdė artimas teritorijas ir kovojo su bendru priešu vertė kunigaikštį artimiau bendradarbiauti su žemaičių diduomene. Tačiau pasakyti, kad šis santykis buvo labai tvirtas taip pat sudėtinga. Rygos sutarties sąlygose išskirtos Kęstučio ir Žemaitijos žemės tai atskleidžia geriausiai. Galbūt Kęstutis ir buvo krašto administratorius, ką suponuoatų P. Vlodkovičiaus tezę, tačiau ne jo siuzerenas. Taipogi, ką parodo LDK dinastinio konflikto aplinkybės, Žemaitija buvo ganėtinai glaudžiai

³⁷⁴ MARBURGIETIS, V. Op. cit., p. 182.

³⁷⁵ *Scriptores Rerum Prussicarum*. Bd. 3, Sud. T. HIRSCH, M. TOPPEN, E. STREHLKE. Leipzig, 1866, p. 603.

susijusi su valstybės DK. Administratoriaus, o ne suzereno, teisės, paaiškintų įvykius, sekusius vėliau. 1381 m. įvykiai, kai Kęstutis turėjo apgauti žemaičius, kad šie padėtų jam užimti Vilnių ir 1382 m. vasaros aplinkybės, kai žemaičiai rinkosi tarp Jogailos ir Kęstučio, nurodo, kad šio krašto žmonės nebuvo prisirišę prie Kęstučio ir pasitikėjo DK. Kęstučiui netekus galios, jie nesiekė konfliktuoti su Jogaila, kurio pozicija Žemaitijos atžvilgiu galėjo lemti krašto likimą ateityje. Be vieno ar kito kunigaikščio pagalbos Žemaitija negalėjo pati apsiginti nuo Ordino agresijos, todėl privalėjo palaikyti gerus santykius su LDK valdžios atstovais. Tuo tarpu Kęstučio asmuo galėjo būti svarbus kaip tarpininkas tarp žemaičių diduomenės ir aukščiausios valstybės valdžios. Žemaičių gebėjimas laviruoti LDK politikoje, 1382 m. pasirinkimo galimybės faktas, nurodo ir tai, kad kraštas turėjo gana aukštą savarankumo lygį ir galėjo rinktis, su kuo eiti išvien.

Išvados

- Vokiečių Ordino vykdytų puolimų į Žemaitiją analizė parodė, jog Kęstučio vaidmuo žemaičių gynyboje buvo menkas – Kęstutis nėra pažymėtas nei viename Žemaitijos gynybos aprašyme vokiečių kronikose. Iš esmės galima konstatuoti, kad savo regiono gynyba daugiausiai rūpinosi patys žemaičiai. Tai nereiškia, kad Kęstutis visiškai nesirūpino Žemaitijos apsauga, tačiau daugiausia dėmesio jis skirdavo ne vidinėms Žemaitijos teritorijoms, o pasieninėms su Ordinu, dykromis bevirstančioms teritorijoms. Labai dažnai tokioje praktikoje galima išvelgti ir tam tikros sistemos – organizuojant atsaką šiose teritorijose, galima išvelgti ir rūpinimąsi apsaugoti nuo Ordino veiksmų rytines nuo Žemaitijos LDK žemes, įėjusias į Trakų kunigaikštijos sudėtį. Tai ypač akivaizdžiai pasireiškė po 1362 m. įvykių Kaune ir Panemunės sistemos griūties. Kita vertus, kaip parodė tyrimas, žemaičiai taip pat galėjo mėginti įsitraukti į pasienio ruožų Panemunėje apsaugą, tad šios teritorijos saugumu buvo suinteresuotos abi pusės. Kęstučio vaidmens neišryškėjimas Žemaitijoje net pačių masyviausių Ordino akcijų metu leidžia svarstyti, kad kunigaikštis nebuvo įpareigotas ginti šio krašto tiesioginiais savo veiksmais, kaip tai darė kitose teritorijose. Tokia padėtis rodytų, kad Kęstutis nelaikė savęs Žemaitijos siuzerenu.
- Kęstučio išpuolių prieš Vokiečių Ordiną tyrimas parodė, kad kronikos beveik neišskiria žemaičių pajėgų. Tai gali reikšti, jog žemaičiai atskirų žygių į Ordino valdas nerengdavo, tačiau visiškai integruodavosi į kunigaikščio Kęstučio arba DK Algirdo dalinius, kai pastarieji organizuodavo valstybinės reikšmės turinčią akciją. Kita vertus, 1381–1382 m. įvykiai parodo, kad Kęstutis buvo priverstas tartis su Medininkų diduomene, norėdamas įtraukti Žemaitijos karinius pajėgumus vidaus kovoms. Jau vien susitarimo būtinybė gali rodyti, jog besąlygiškos valdžios Kęstutis žemaičiams neturėjo.
- Kunigaikščio Kęstučio padėtis Trakų kunigaikštijoje buvo nevienareikšmė. Tai lėmė ir valdų nevienalytiškumas – be jos šerdies, Trakų valdų, reikėjo atsižvelgti ir į Palenkės teritorijas, kurios net ir XV–XVI a. išlaikė valdymo bei išorinių politinių poveikių savitumus³⁷⁶. Trakų kunigaikštijos teritorijos pietuose atsidūrė be tarpiškame sąlytyje su Kęstučio brolio, Liubarto, spęstomis politinėmis problemomis, t. y. su Lenkijos bei Vengrijos siekiais. 1344 m. pradėta diplomatine veikla su karaliumi Kazimieru, Kęstutis, padėdamas Liubartui, ilgesniam laikui įsitraukė ir į šio regiono problemas, o 1349–1351 m. laikotarpiu net aktyviai kariavo su Lenkija. Kita vertus, jo Trakų kunigaikštijos žemės buvo puolamos ir Ordino pajėgų. Ši problema lėmė, jog Kęstutis ir Žemaitija turėjo vienijantį interesą kovoti su VO. Tai ir galėjo lemti Trakų kunigaikščio siekį su Žemaitija suartėti net vedybų keliu. Kunigaikštis taip pat dalyvavo net

³⁷⁶ ЛЮБАВСКИЙ, М. К. *Очерк истории Литовско-Русского государства до Люблинской унии включительно*. Москва, 1915, p. 386-388, 396-401.

keturiose krikšto akcijose 1349, 1351, 1358, 1373 m. Visos jos buvo nesėkmingos, o žemaičių reakcijos į akcijas šaltiniai nepažymi. XIV a. 7–8 deš., augant politiniams LDK uždaviniams, Kęstutis, aktyviai padėdamas Algirdui, buvo priverstas veikti keliuose frontuose. Jis prisijungė prie Algirdo žygių į Maskvą 1368, 1370, 1372 metais. Beje, pastarajame žygyje dalyvavo ir žemaičių pajėgos. Be to jam teko kariauti su lenkais, Ordinu. Problemos tėvoninėse žemėse ir plataus masto LDK politika galėjo lemti, kad kunigaikštis nesivėlė į Žemaitijos vidaus problemas, leido vykdyti vidaus gynybą patiems, prie bendro intereso įgyvendinimo prisidėdamas tik puolimų į VO metu. O tai neleido plėtoti ir galimų siuzereninių pretenzijų šiam regionui.

- Siuzereno teisių į Žemaitiją nebuvimą iliustruoja ir Trakų sutarties turinys – sutartis nuo Ordino puldinėjimų negynė Žemaitijos, bet teikė apsaugą pietinėms Trakų kunigaikštijos teritorijoms. Rygos sutartis rodė, kad Ordinas matė Žemaitiją kaip atskirą teritoriją. Akivaizdžiai tai demonstravo ir 1382 m. liepos-rugpjūčio mėn. įvykiai, kai Kęstučiui teko įkalbinėti Žemaitijos kilminguosius jo kovoje su Jogaila. Dovydiškių sutartis taip pat netiesiogiai išskyrė Žemaitiją. Šiaip žemaičiai nebuvo linkę kištis į dinastinį vidaus konfliktą, o tai geriausiai parodė jų veiksmai Kęstučio susidūrimo su Jogaila. Tad istoriografijoje pasitaikančių teiginių apie dominuojančią ir veiksmingą Kęstučio įtaką Žemaitijoje nebūtų galima tiesmukai priimti. Kyla klausimas, jei Kęstutis Žemaitijoje siuzereno teisių neturėjo, kaip apibrėžti jo padėtį? Atsakymą čia pateikia Konstancos susirinkime Jogailos siūsto Krokuvos universiteto rektoriaus P. Vlodkovičiaus išsakytas teiginys dėl Mindaugo įvykdytų Žemaitijos dovanojimų Ordinui teisėtumo. Anot jo, Mindaugas neturėjo galių Žemaitijai, buvo tik jos administratorius, tad ir užrašyti negalėjo. Akivaizdu, kad P. Vlodkovičiaus lūpomis Žemaitijos valdymo padėtį nusako pats Jogaila ir, ko gero, jo politiką Žemaitijos susigrąžinimo aspektu palaikęs Vytautas. Tai autentiškas liudijimas, kuriame galima įžvelgti ne tik pusbrolių, bet ir pačio Kęstučio santykį su šio regiono visuomene. Tad, atsižvelgiant į atlikto tyrimo turinį, galima teigti, jog Kęstučio padėtį Žemaitijoje labiausiai atitiko administratoriaus statusas. Kadangi dėl sudėtingos LDK politinės padėties aktyvesnių žingsnių Žemaitijos valdyme Kęstutis negalėjo imtis, jo, kaip administratoriaus funkcijos apsiribojo valstybinio lygmens karinių veiksmų organizavimu, nesikišant į vidaus gyvenimo procesus.

Šaltiniai ir literatūra

Literatūra

1. ALEKSANDRAVIČIUS, E., BUTRIMAS, A., NIKŽENTAITIS, A., VAIVADA, V., ŽULKUS, V. *Žemaitijos istorija*. Vilnius, 1997.
2. ALMONAITIS, V. Kaltinėnų kraštas XIV a. pabaigoje – XV a. pradžioje: istorinės geografijos bruožai. *Istorija*, 2009, t. 75, nr. 3., Vilnius, p. 3-24.
3. ALMONAITIS, V. *Vakarų Lietuva XIII-XV amžiuje. Mokslinių straipsnių rinkinys*. Kaunas, 2013.
4. ALMONAITIS, V. *Žemaitijos politinė padėtis 1380-1410 metais*. Kaunas, 1998.
5. BARANAUSKIENĖ, I. Kęstutis: krikšto priešininkas ar šalininkas? *Kultūros barai*, 2007, Nr. 6.
6. BARANAUSKIENĖ, I. Kęstutis: krikšto priešininkas ar šalininkas? *Kultūros barai*, 2007, Nr. 7-8.
7. BARANAUSKIENĖ, I. *Žemaitija kovų su kryžiuočiais epochoje*. Vilnius, 2016.
8. BARONAS, D. DUBONIS, A. PETRAUSKAS, R. *Lietuvos istorija: XIII a. – 1385 m. Valstybės iškilimas tarp Rytų ir Vakarų*. T. 3, Vilnius, 2011.
9. BARONAS, D. Raseinių žemę kovų su Vokiečių ordinu metais (XIII-XIV a.). *Žemaičių žemė*, 2006, t. 1-2, p. 10-13.
10. BATŪRA, R. XIV a. Medininkų žemės - Žemaitijos centro gynyba: Laukuvos ir Kaltinėnų priedanga. *Istorija*, 2004, t. 59-60, Vilnius, p. 13-21.
11. BUMBLAUSKAS, A. *Senosios Lietuvos istorija*. Vilnius, 2007.
12. DAUKANTAS, S. *Istorija Žemaitiška*. T. I. Vilnius, 1995.
13. DUNDULIS, B. *Lietuvos kovos dėl Baltijos jūros*. Vilnius, 1985.
14. GUDAVIČIUS, E. *Lietuvos istorija: nuo seniausių laikų iki 1569 metų*. T. 1. Vilnius, 1999.
15. IVINSKIS, Z. *Lietuvos istorija. Iki Vytauto Didžiojo mirties*. Vilnius, 1991.
16. IVINSKIS, Z. *Rinktiniai raštai*. T. 1. Roma, 1978.
17. IVINSKIS, Z. *Rinktiniai raštai*. T. 3. Roma, 1989.
18. JAKŠTAS, J. Vokiečių ordinas ir Lietuva Vytenio ir Gedimino metu. In *Senovė. Istorijos skyriaus darbai*. Red. L. KARSAVINAS. T. I. Kaunas, 1935, p. 125-155.
19. JANULAITIS, A. *Lietuvos Didysis Kunigaikštis Kęstutis*. Vilnius, 1998.
20. JONYNAS, I. *Lietuvos didieji kunigaikščiai*. Vilnius, 1996.
21. JUČAS, M. *Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė: istorijos bruožai*. Vilnius, 2013.
22. JUČAS, M. *Lietuvos metraščiai*. Vilnius, 1968.

23. KIAUPA, Z. KIAUPIENĖ, J. KUNCEVIČIUS, A. *Lietuvos istorija iki 1795 metų*. Vilnius, 1995.
24. KRUMBHOLTZ, R. *Samaiten und der Deutsche Orden bis zum Frieden am Melno-See*. Königsberg, 1890.
25. KUČINSKAS, A. *Kęstutis*. Vilnius, 1988.
26. NIKŽENTAITIS, A. *Gediminas*. Vilnius, 1989.
27. NIKŽENTAITIS, A. Įvadas, In *Kęstutis*. A. KUČINSKAS, Vilnius, 1988.
28. NIKŽENTAITIS, A. *Nuo Daumanto iki Gedimino. Ikikrikščioniškos Lietuvos visuomenės bruožai*. Klaipėda, 1996.
29. PFICNERIS, J. *Didysis Lietuvos kunigaikštis Vytautas kaip politikas*. Vilnius, 1989.
30. RADOCH, M. *Walki Zakonu Krzyzackiego o Zmudz od polowy XIII wieku do 1411 roku*. Olštynė, 2011.
31. ROWEL, S. C. Gedimainaičių dinastinė politika Žemaitijoje 1350-1430 m. In *Žemaičių praeitis*. T. 3. Vilnius, 1994.
32. SAVIŠČEVAS, E. Žemaitija ir Lietuva XIII-XVIII amžiuje: regioninės (provincinės) savivaldos spindesys ir skurdas. *Lietuvos istorijos studijos*, 2009, t. 23, Vilnius.
33. URBAN, W. *Kryžiaus karas Žemaitijoje*. Vilnius, 2005.
34. КРАЙЦВІЧ, А. *Гісторыя Вялікага Княства Літоўскага (1248-1377)*. Мінск, 2015.
35. ЛЮБАВСКІЙ, М. К. *Очеркъ исторіи Литовско-Русскаго государства до Люблинской уніи включительно*. Москва, 1915.

Šaltiniai

1. *Codex diplomaticus Lithuaniae (1253-1433)*, red. E. RACZYNSKI. Wroclavas, 1845.
2. DUSBURGIETIS, P. *Prūsijos žemės kronika*. Vilnius, 1985.
3. *Kwartalnik historyczny*, Nr. 23, red. E. SEMKOWICZ. Lvovas, 1909.
4. LATVIS, H. VARTBERGĒ, H. *Livonijos kronikos*. Vilnius, 1991.
5. Lietuvos metraščių trumpasis sąvadas: Lietuvos didžiųjų kunigaikščių metraštis. In *Metraščiai ir kunigaikščių laišakai*. Red. D. LINČIUVIENĖ. Vilnius, 1996.
6. *Lietuvos metraštis*. Red. K. KORSAKAS. Vilnius, 1971.
7. *Liv-, Est und Kurlaendisches Urkundenbuch nebst Regesten 1301-1367*. Bd. 2, Sud. F. G. BUNGE. Reval, 1855.
8. *Liv-, Est und Kurlaendisches Urkundenbuch nebst Regesten 1368-1393*. Bd. 3, Sud. F. G. BUNGE. Reval, 1857.

9. MARBURGIETIS, V. *Naujoji Prūsijos kronika*. Vilnius, 1999.
10. *Scriptores Rerum Prussicarum*. Bd. 2, Sud. T. HIRSCH, M. TOPPEN, E. STREHLKE. Leipzig, 1863.
11. *Scriptores Rerum Prussicarum*. Bd. 3, Sud. T. HIRSCH, M. TOPPEN, E. STREHLKE. Leipzig, 1866.
12. VEBLAITIS, P. Petro Suchenvirto eilėraštis. *Karo archyvas*, t. 11, 1939, Kaunas, p. 5-15.
13. Vytauto skundas prieš Jogailą ir Skirgailą. In *Lietuvos metraštis*. Red. K. KORSAKAS, Vilnius, 1971.

Summary

The title of the Master's thesis is *Duke Kęstutis and the Question of Samogitian Self-sustainability during 1337–1382*.

The main aim of the present study is to investigate the issue of Samogitia's status in its relationship with Duke Kęstutis. The research covers the period of 1337 to 1382. The research methods used in the study include the comparative method, retrospection, and verification of sources and historiography. The thesis consists of 3 chapters, which are respectively dedicated to achieving the three objectives set in this study.

The first objective is to analyse the collaboration between Duke Kęstutis and Samogitians in the context of the war against the Teutonic Order. The analysis of the attacks on Samogitia carried out by the Teutonic Order shows that Kęstutis played a minor role in the Samogitian defence as he was not mentioned in any descriptions of the Samogitian defence in the German chronicles. This allows to state that the Samogitians themselves mainly took care of the defence of their region. Although this does not mean that Kęstutis took no care of the protection of Samogitia, he paid most attention to the border territories with the Order, which were turning into wasteland, rather than the inland territories of Samogitia. These actions could have also been carried out aiming at protection of the lands of the Duchy of Trakai ruled by Kęstutis. This became especially evident after the events in Kaunas in 1362, and the collapse of the Panemunė system. However, as the research shows, the Samogitians might have tried to get involved in the protection of the border lands in Panemunė, and thus both sides were interested in the security of this territory. The vagueness of Kęstutis' role allows to consider the idea that the Duke had no obligation to defend this land by direct actions as he did in his other territories. Such state may show that Kęstutis did not consider himself the sovereign of Samogitia.

The investigation of Kęstutis' attacks on the Teutonic Order shows that the chronicles did not identify the Samogitian forces in the invasions of the Order's lands. This may mean that Samogitians did not launch separate invasions of the Order's lands. However, they may have integrated themselves into Kęstutis' or Grand Duke of Lithuania Algirdas' military divisions, when the latter organized campaigns of the state importance. On the other hand, the events of 1381 to 1382 showed that Kęstutis was forced to negotiate with the noblemen of Medininkai when he was trying to involve the Samogitian forces into the internal fights. The necessity of an agreement may point to the fact that Kęstutis did not have absolute power over Samogitians.

The second objective is to determine the nature of Kęstutis' activity in the southern and eastern politics. The status of Duke Kęstutis in the Duchy of Trakai was ambiguous. This was determined by the heterogeneity of his possessions – in addition to the core possessions of Trakai, he had to take into consideration the territories bordering with Poland (Palenkė), which retained some peculiarities of

government and external political influences until the 15th-16th centuries. The southern territories of the Duchy of Trakai appeared to have a direct relationship with the political problems dealt with by Duke Kęstutis brother, Liubartas, i.e. with the ambitions of Poland and Hungary. In 1344, starting a diplomatic activity with King Casimir and supporting Liubartas, Kęstutis was involved in the regional problems for a longer time. In the period of 1349 to 1351, he even actively fought against Poland. The Duke also took part in the Christianising campaigns of 1349, 1351, 1358 and 1373. However, they were all unsuccessful. The sources do not reflect the Samogitian reaction.

On the other hand, the land of the Duchy of Trakai was attacked by the forces of the Order. The unifying interest of both Kęstutis and Samogitia in fighting against the Teutonic Order was determined by this problem. This also could have affected the Duke's aspiration to establish a close relationship with Samogitia through marriage. In 1360s and 1370s, with the growing political objectives of the Grand Duchy of Lithuania, Kęstutis was made to act on a few fronts. He joined Algirdas' military campaigns to Moscow in 1368, 1370, and 1372. The Samogitian forces took part in the latter campaign. He also had to fight against the Polish and the Order. Some problems in his patrimonies and a considerable extent of the policy of the Grand Duchy of Lithuania might have determined the fact that the Duke did not get involved in the internal problems of Samogitia, and allowed them to carry out their internal defence, and he contributed to the common interest only at the times of the attacks against the Teutonic Order. This did not allow extending potential sovereignty claim to this region.

The third objective is to determine the nature of Samogitia's status in its relationships with Kęstutis in the context of the dynasty conflict with Jogaila. The fact that Kęstutis could not be the sovereign (i.e. the ruler) of Samogitia was illustrated by the content of the Trakai Agreement – the agreement did not defend Samogitia from the attacks by the Order, but it gave protection to the southern Duchy of Trakai. Riga Agreement showed that the Order considered Samogitia a separate territory. This was also evident in the events of July to August, 1382, when Kęstutis had to persuade the noblemen of Samogitia to support him in his fight against Jogaila. The treaty of Dovydiškės most probably excluded Samogitia as well. The Samogitians were not generally inclined to interfere in the internal dynasty conflict. Therefore we can't completely rely on the historiography which stated that Kęstutis was a dominant figure in Samogitia who acted effectively in the region. The question may be raised: If Kęstutis had no sovereign rights of Samogitia, how should his status be defined? The answer is provided by P. Vlodka at the Constanca Assembly where he raised the issue of the legitimacy of Mindaugas granting the lands of Samogitia to the Order. According to him, Mindaugas had no power on Samogitia, as he was only an administrator, and therefore could not give it to anybody. It is obvious, that behind the words said by P. Vlodka there was Jogaila himself expressing the status of the rule over Samogitia, and probably Vytautas, who supported Jogailas' policy of regaining Samogitia. This is an authentic testimony, in which we can see both the cousins' and Kęstutis' relationships with the society of the region. Therefore,

we can state that Kęstutis' status in Samogitia may be best defined as that of an administrator. As due to the complicated political state of the Grand Duchy of Lithuania, Kęstutis was not able to take some more active actions on the rule of Samogitia, his functions as an administrator were limited to the organization of military actions at the state level, not interfering in the internal processes.